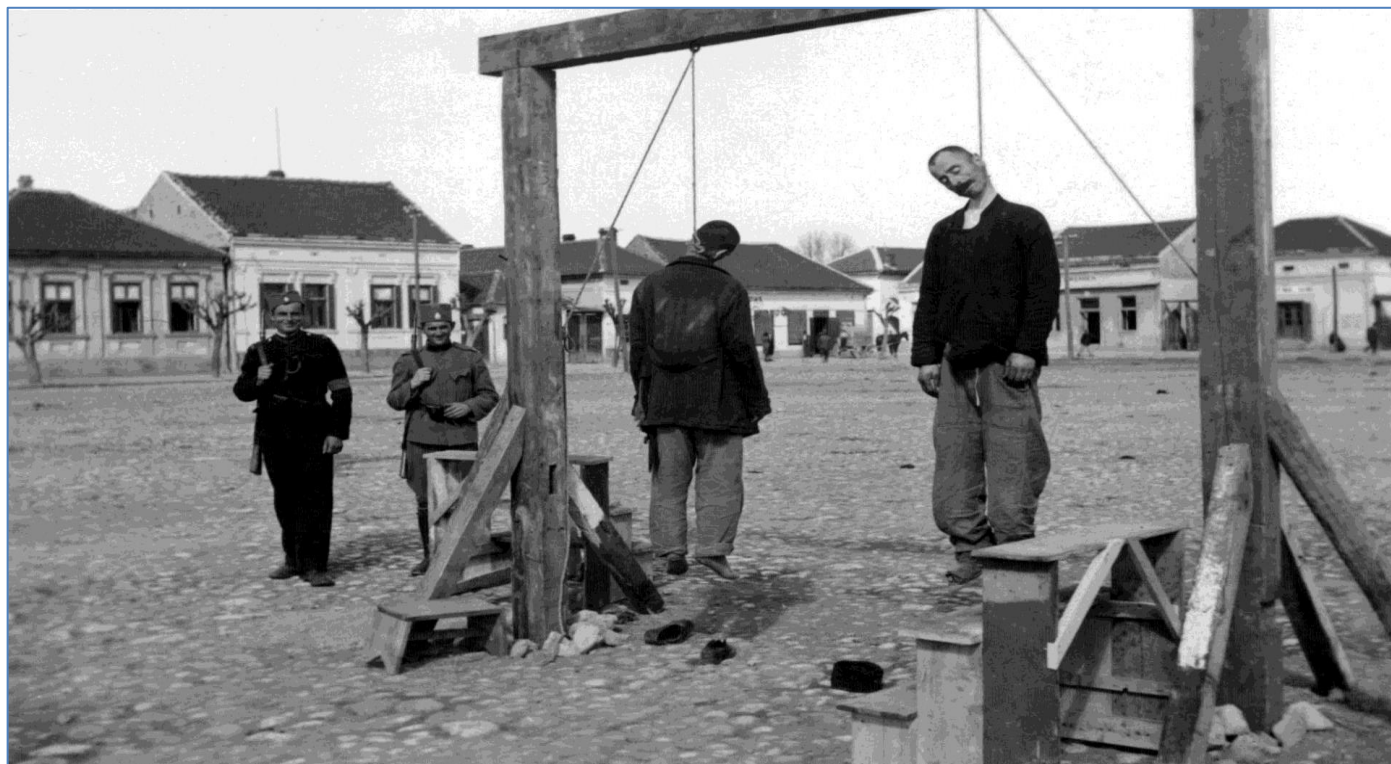

РАДИВОЈЕ ДАВИДОВИЋ

МАЈЕР И БОРОТА

МИТ И СТВАРНОСТ

БЕОГРАД 2012.

Рукопис је награђен трећом наградом на 56 наградном конкурсy Савеза
јеврејских општина Србије

*Поводом 70 - годишњице
трагичног догађаја у
Ваљеву, 27.3.1942. године.*

У В О Д

Навршило се седамдесет година од времена када су на Градском тргу у устаничком Ваљеву јавно обешени Јосиф Мајер и Стеван Борота војно – политички руководиоци Посаво – тамнавског народноослободилачког партизанског одреда. Било је то прво јавно вешање у граду на Колубари за време Другог светског рата. По наређењу немачке војне силе и Начелства округа Ваљевског, егзекуцију су организовали и извршили припадници Српске државне страже.

Пред више од пет хиљада окупљених људи, догађај се одиграо 27. марта 1942. године на годишњицу мартовских демонстрација против потписивања Тројног пакта у Југославији. Истога дана на Убу су обешени Добросав Симић, командант Посаво - тамнавског батаљона и Светислав Света Поповић, командант Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда а у Обреновцу Будимир Буда Давидовић члан СКОЈ-а и борац Првог батаљона Посавског народноослободилачког партизанског одреда и Владимир Влада Аксентијевић политички комесар чете Посавског одреда.

У стручној литератури и архивској грађи о Јосифу Мајеру и Стевану Бороти има веома мало података. О њима су највише писали у квислиншким листовима *Ново време*, *Обнова* и *Наша борба*, посебно у зиму 1941/42 године када су борци народноослободилачких партизанских одреда водили херојску борбу против десетоструко јаче немачке војне силе којој су здушно помагали четници Драже Михаиловића и Косте Пећанца, љотићевци и добровољци. Почетком 1942. године поред Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда, страдали су Космајски, Мачвански (Подрински) Сувоборски и Ваљевски

народноослободилачки партизански одред. Велики број бораца је убијен или је ухваћен и после страховитог мучења и саслушавања одведен у логоре или стрељан на стратиштима. У то време, међу ухваћеним војно - политичким руководиоцима, крајем фебруара и почетком марта 1942. године, били су и Стеван Борота и Јосиф Мајер.

Још од октобра 1941. године, по ваљевским селима, о њима су кружиле разне приче што је послужило квислиншкој штампи да од тога објављује репортаже сензационалистичког карактера, нарочито после њиховог заробљавања.

У жељи да сазнамо истину, кренули смо трагом скромних података и после вишегодишњег истраживања дошли до нових сазнања која осветљавају њихово деловање у народноослободилачкој борби у сасвим другом светлу у односу на лажи којима су се служили непријатељи. На жалост, и после толико година од њихове трагичне смрти, понеки аутори, пре свега они наклоњени четничкој идеологији и данас их помињу у негативном контексту преписујући упорно оно што је о њима објављивала квислиншка штампа за време окупације а служило је пропагандном рату против партизанског покрета.

С обзиром на то да су Јосиф Мајер и Стеван Борота истога дана из Београда дошли у Посавски партизански одред, мада се пре тога нису познавали, да су заједно учествовали у готово свим оружаним акцијама, да су готово у исто време ухваћени, да су обешени 27. марта 1942. године у Ваљеву, њихову трагичну судбину описиваћемо заједно.

Тако их памти народ ваљевског краја. Тако их најчешће помињу у стручној литератури и мемоарској грађи. Два дана после вешања, 29. марта 1942. године, сахрањени су један поред другог на Градском гробљу у Ваљеву а после завршетка

Другог светског рата њихови земни остаци пренети су 1980. године у заједничку Костурницу на Партизанском спомен - гробљу на Крушику.

На предлог Врховног команданта Југословенске армије Јосипа Броза Тита Председништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије донело је 1945. године одлуку да се за умешност у командовању и специјалне подвиге, показану храброст и нарочите заслуге за народ одликују Јосиф Мајер Орденом заслуга за народ Првог реда а Стеван Борота Орденом заслуга за народ Другог реда.

ДОЛАЗАК У ПОСАВСКИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД И ПРВЕ АКЦИЈЕ

Јосиф Мајер рођен је 20. маја 1920. године у Нишу (отац Бора, мајка Софија рођена Леви).¹ Одмах по рођењу преселили су се у Београд где је завршио основну школу и два разреда гимназије. Једно време радио је у књижари Десимира Лазаревића у Улици краља Петра на Дорћолу. Становао је у Солунској улици број 18. Године 1937. запослио се као текстилни радник у фабрици трикотаже „Елка“² где је радио две године. У то време постаје члан Омладинске ционистичке организације „Хашомер хацаир“.³ Њихови циљеви су били синтеза неговања јеврејске културе и изградња одбране насеља у Палестини као и борба против асимилације. Поред редовних активности бавили су се и организовањем хахшара⁴ у циљу оспособљавања чланова за пионирски рад и изградњу бескласног социјалистичког друштва у Палестини. Међу члановима „Хашомер хацаира“ у то време су били: Лујо Давичо, Армандо Морено, Аврам Карло, Букица Конфино, Хајим Харавон, Јицхак Леви, Рахела Барух, Ерих Коен, Нисим Теста, Валтер Коен, Фрида Морено, Аврам Леви, Леополд Дојче, Мешулам Казес и други.⁵

Омладинска ционистичка организација „Хашомер хацаир“ упутила је 1938. године једну групу чланова међу којима је био и Јосиф Мајер (у то време имао је надимак Тарцан - Тарзан) у хахшару која се налазила на имању Гутмана у селу

¹ Записник са саслушања Јосифа Мајера рађен у канцеларији Окружног начелства Ваљевског од 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/1) стр. 1.

² Власник фабрике „Елка“ је била породица Елијас.

³ Млади стражар.

⁴ Пољопривредна или градска заједница за припрему за одлазак у Палестину и укључивање у њену обнову и изградњу социјалистичког друштва унутар пољопривредних организација. Године 1938. хахшара се налазила у селу Голенићу код Подравске Слатине на имању јеврејског барона Гутмана.

⁵ Армандо Морено „Другови из „Хашомер хацаира“, *Билтен Савеза јеврејских општина Југославије*, број 5, Београд, 2002, стр.19 -20; Армандо Морено „Спасавајући децу спасавао и себе“ у; *Ми смо преживели...2 Јевреји о Холокаусту*, 2003, стр. 394.

Голенићу код Подравске Слатине где је постао *садран ха авода* (руководилац рада).

Септембра месеца 1940. године наставио је да ради као штрикерски радник у фабрици трикотаже „Елка“ све до капитулације Краљевине Југославије. Био је учесник демонстрација 27. марта 1941. године одржаних против потписивања Тројног пакта.

За време окупације земље отпуштен је као Јеврејин из фабрике „Елка“ и по наређењу немачких власти упућен на присилан рад на рашчишћавање рушевина по Београду насталих после шестоаприлског бомбардовања. У то време постаје члан Савеза комунистичке омладине Југославије (СКОЈ).

Четрнаестог августа 1941. године са тројицом другова из фабрике „Елка“ Миланом Бајецом, Вељком Сремачким и Ерихом Коеном, креће у околину Обреновца да би се придружио Посавском партизанском одреду у Грабовачкој шуми.

Стеван Борота је рођен 14.11.1898. године у Винковцима (отац Никола, мајка Јованка рођена Исхак (Исаковић) пореклом са Кордуна). Основну школу је завршио у родном граду а Краљевску земаљску ратарницу (пољопривредна школа) у Пожеги (Западна Славонија) 1917. године. Пошто није могао да нађе посао у струци, преквалификовао се за механичара и мотористу. У потрази за послом боравио је у Канади и Америци (1927/28). Због економске кризе вратио се у Југославију и једно време са породицом живео у Загребу. На крају је дошао у Земун а затим у Београд и настанио се у Улици чика Љубиној број 4/1. Трећег априла 1941. године добио је позив за војну вежбу у Аутомобилско одељење Прве армијске области где је остао до 22. априла. За време окупације радио је код шурака Луке Калусевића, трговца мануфактурном робом који је имао радњу у Улици чика Љубиној број 14. Био је ожењен Софијом, рођеном Калусевић са

којом је имао сина Мирка. У то време долазио је у контакт са радницима из напредног радничког покрета и слушао о потреби учешћа у организованим акцијама у борби против непријатеља. Захваљујући претходно организованој вези, четрнаестог августа 1941. године заједно с Лазаром Исаковићем, студентом агрономније из Старог Бечеја и Небојшом Седланом студентом права из Београда упутио се у село Грабовац где су се налазили борци Посавског партизанског одреда.⁶

Током августа месеца 1941. године у Посавски партизански одред стигли су у групама и борци: Србислав Поповић Поп, студент из Београда, Вељко Веља Миладиновић, студент из Јасеновца, Чеда Ченић, из Бјеловара, Александар Аца Девало (Аца Шамика) из Земуна, Драго Томић, избеглица из Босанске Градишке, Велимир Веља Бузачић, ученик гимназије из Нове Градишке, Петар Красуља, студент из Глинске Пољане, Никола Ивошевић студент из Хрватске, Реља Калембер матурант избеглица из Јасеновца.⁷ Сви су били распоређени у Трећој Тамнавској чети. Од наоружања чете су имале један митраљез, осамдесет шест пушака, девет пиштоља, двадесет шест бомби и више од десет хиљада метака.⁸

До краја августа месеца бројно стање чета Посавског партизанског одреда се повећало на 140 бораца. Многи добровољци су враћени кућама због младости и недостатка муниције. Одмах по доласку, нови борци су морали да положе партизанску заклетву. Текст заклетве је гласио:

„Ми, народни партизани Југославије, латили смо се оружја за немилосрдну борбу против крволочних непријатеља који поробише нашу земљу и истребљују наше народе. У име слободе и правде нашег народа заклињемо се да

⁶ Записник са саслушања Стевана Бороте од 10. марта 1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155); Милорад Радојчић „Борота Стеван“ у: *Биографски лексикон ваљевског краја*, Б-Б, књига 1, свеска 2, 1996; Биографски подаци о Стевану Бороти преузети из архиве његовог унука Стефана Бороте.

⁷ Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974, стр. 101.

⁸ Исто

ћемо дисциплиновано, упорно и несебично, не штедећи своје крви и животе водити борбу до потпуног уништења фашистичког освајача и свих народних издајника.“

После формирања чета Посавског партизанског одреда сачињен је детаљан план будућих акција. Тих дана у одред је дошао Филип Кљајић Фића члан Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда за Србију и пренео им задатке. За команданта Посавског партизанског одреда изабран је Коча Поповић (Пера Шпанац) а за политичког комесара Боривоје Бора Марковић.

Током јула и августа месеца 1941. године, борци Посавског партизанског одреда извели су више успешних акција. Разоружали су готово све жандармеријске станице на подручју југозападно од Београда у долини Саве, Колубаре и Тамнаве и ослободили подручја Посавине и Тамнаве осим Умке, Обреновца и Уба. У свим местима забранили су рад квислиншких општина и почели са оснивањем народноослободилачких одбора.

Акције бораца Посавског партизанског одреда имале су великог одјека у народу овог краја. По правилу, после сваке успешне акције долазило је до прилива нових бораца у партизански одред. За разлику од осталих партизанских одреда Посавски партизански одред није деловао само на својој територији, већ свуда где се указивала потреба. Штаб одреда био је у сталној вези са Мачванским (Подринским) Ваљевским, Шумадијским и Космајским партизанским одредима и повезан са Главним штабом за Србију и Покрајинским комитетом КПЈ за Србију у Београду.

У Трећој тамнавској чети образована су три вода. За водника Првог вода именован је Живота Илић, за политичког делегата Светислав Пандуровић Пуја, за водника Другог вода одређен је Стеван Борота а за политичког делегата Душан

Даниловић, за водника Трећег вода изабран је Влада Маринковић док је политички делегат вода био Милисав Вуковић. Трећом тамнавском четом командовао је Добросав Симић, заменик је био Рајко Михаиловић а политички комесар Андрија Мазивићанин. Сваки вод имао је око 30 бораца.⁹

Крајем месеца августа Трећа тамнавска чета била је распоређена на положају према Лајковцу, Убу и реци Сави. Команда чете обавештена је, од Штаба Посавског партизанског одреда, да се преко Бањана и Дебрца креће шест камиона пуних немачких војника.

Стеван Борота одмах је распоредио већи део свог вода у Сувом Селу поред пута. Немци су стигли до села Вуконе и избили у Власеницу где су партизани порушили мост. Пошто нису могли даље, вратили су се у Бањане да преноће. Око 22 часа, у заседи коју је припремио Стеван Борота, јаком ватром напали су их партизани Треће тамнавске чете.

О овој борби Александар Јевтић пише:

„Изненадни напад на непријатеља изазвао је просто запањујући ефекат. У првом моменту због неочекиваног напада, Немци су били сасвим збуњени. Једини партизански пушкомитраљез просто је косио по камионима и поред њих оне који су поискакивали да пруже отпор. Нападнути шофери су се толико збунили да нису искључили за дуго време светлост фарова тако да су партизанима пружали могућност да из својих скровишта јасно виде прилично широк простор. После прве забуне непријатељ је успео некако да се среди и пружи отпор. Ураганска, иако доста непрецизна, ватра од бројно више од десет пута надмоћнијег непријатеља није поколебала партизанине. Почели су да бацају бомбе на оне камионе и групе војника који су им били најближи. У току неколико минута борбе њих тринаесторица су постигли невероватан успех: тешко су

⁹ Записник са саслушања Добросав Симића рађен 9.3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије, IV-Q-65/164) стр. 3.

оштетили два камиона и нанели знатне губитке непријатељу. После овога Немци су се повукли од непосредне близине партизанске ватре и оштећених камиона. Потом су готово фронтално у полукругу кренули према партизанима. Увидевши да непријатељ може да их опколи, после једне снажне ватре, партизани су се повукли са положаја и опет са нешто бољег места дејствовали. Пошто усред мрака, непријатељ није могао јасно да оцени колико су га бројне снаге напале, одлучио је да спроведе противнапад само да добије у времену да натовари погинуле и рањене да би затим сви ускочили у четири преостала камиона и побегли ка селу Бањани.¹⁰

У извештају Посавског партизанског одреда од 28. августа 1941. године о овој борби је забележено:

„Приликом повратка у Шабац исти немачки камиони дочекани су у заседи од Треће тамнавске чете на друму Бањани - Дебрц у близини Сувог Села. Учествовало је 13 партизана, једна десетина уништила претходна два дрвена моста код села Власеница на друму Бањани - Дебрц. На поменутој заседи наишло шест камиона у 22. часа. По сазнању, два су камиона тешко оштећена, нису могли кренути даље. Четири камиона остала на лицу места до 25. августа. По сазнању у Бањане довучено у прва два камиона 15 - 16 лешева и два тешка рањеника који су у Бањанима издахнули.“¹¹

Ујутру, 24. августа, у Бањанима је било мирно. У страху од одмазде, мештани су побегли у шуму.

Двадесет седмог августа Трећа тамнавска чета, у којој су били Јосиф Мајер и Стеван Борота, напала је жандармеријску станицу у Дебрцу. После велике борбе жандарми су се разбежали. Том приликом партизани су спалили општинску

¹⁰ Александар Јевтић, *Усправљени у векове*, 1974, стр. 97.

¹¹ *Зборник докумената и података о народноослободилачкој борби Југословенских народа*, Том I, књига 1, 1949, стр. 95.

архиву и распустили општинску управу. Порушено је неколико мостова на путу Обреновац - Шабац и спаљена архива у селу Месарци код Владимираца у Мачви.¹² Одржани су зборови у Месарцима, Прову и Дебрцу на којима су говорили Светислав Света Поповић и Јосиф Мајер.¹³

НАПАД НА УБ

Варошица Уб била је важна веза између Београда и Ваљева. У овом месту била је стационарана група Немаца утврђена у основној школи. Поред њих на Убу је постојала жандармеријска станица и полицијска стража.

Крајем августа месеца Штаб Посавског народноослободилачког партизанског одреда донео је одлуку да се изврши напад на варошицу Уб. У нападу су учествовали Прва посавска и Трећа тамнавска чета са сто десет бораца. Одређено је да то буде јутро 30. августа. Сви борци су били упознати са детаљима акције.

Трећа тамнавска чета, у којој су били Јосиф Мајер и Стеван Борота, добила је задатак да нападне жандармеријску станицу и Среско начелство које се налазило у правцу југозапад од пута Обреновац - Уб.

Сећајући се ове акције тадашњи борац Треће тамнавске чете Богољуб Танасијевић Боца о томе пише:

„Био сам борац Треће тамнавске чете и курир између Команде чете и Штаба одреда. Те ноћи упућен сам од команде Прве посавске чете да обавестим команданта Кочу Поповића који се налазио са Тамнавцима у Радовића шуми да

¹² Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987. стр. 175.

¹³ Милан Сикирица „Развитак народне власти на територији ОК Ваљево“ у: *Гласник Историјског архива Ваљево*, број 2/3, 1967, стр. 194 – 195.

је чета спремна за полазак. Кочу Поповића сам нашао како са Добросавом Симићем и Андријом Мазинанином гледа секцију осветљену батеријском лампом. Написао је Влади Аксентијевићу, мислим на француском језику, почетак акције и нове знаке распознавања. Тражио је да сравнимо сатове. Борба је требало да почне у 04, 30 а почела је у 04, 40 часова.¹⁴

Од самог почетка напада развила се жестока борба. Тамнавска партизанска чета успела је да продре до зграде затвора и ослободи све таоце. Непријатељ је пружао снажан отпор и организовано се бранио.

Видевши да не можемо да их савладамо наређено је повлачење, У овој борби погинула су четири партизанска борца“.

¹⁴ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987. стр. 176; Др Јован Марјановић, *Устанак и народноослободилачки покрет у Србији 1941. 1963*, стр. 490 .

Септембар

Трећа тамнавска чета повукла се преко Совљака где је запалила општинску архиву, одатле преко Брезовице отишла у село Калиновац а затим се упутила ка Вукони.

У извештају среског начелника Уба о овој партизанској акцији писало је:

„У току овог месеца број одметника попео се на хиљаду а поред њих у срез Тамнавски долазили су комунистички одреди из суседних срезова који су вршили разне тероре у народу, прекопавали су друмове, порушили мостове и разорили железничку пругу код села Непричаве и Лајковца у дужини око два километра. Тридесетог августа 1941. године комунистички одреди извршили су напад на Уб у коме је било седамдесет жандарма и 20 Немаца а на страни бандита око 500...“

Иако напад на Уб није успео међу Немце и квислинге се увукла несигурност. Као да су предосећали нову опасност. Из Ваљева је сутрадан стигао на Уб моторизовани одред 724. немачког пука да би заштитио немачку посаду која је напустила Уб и повукла се у Лајковац. На Убу је остало само седамдесет жандарма који су у страху од новог напада напустили место 10. септембра и пошли према Мургашу. На путу их је у заседи пресео вод Стевана Бороте и велики број жандарма се предао без борбе. Стеван Борота се посебно истакао у овој борби. Из свег гласа викао је на њих да се предају што су жандарми одмах учинили одговоривши:

-Предајемо се! Нисмо ми криви него Немци!

Свих шездесет седморица жандарма после саслушавања пуштени је кућама.

Команда Треће тамнавске чете поставила је мање заседе на прилазима у варошицу Уб а главнина чете око осам часова ујутру ушла је певајући. Код споменика палим борцима из Првог светског рата смотру бораца извршио је Коча

Поповић. Убрзо се у центру варошице окупио народ а стигла је и музика. Окупљеном народу обратио се Боривоје Бора Марковић политички комесар.

Истога дана партизани су запалили општинску архиву и ухапсили сараднике окупатора.

Други вод Треће тамнавске чете онемогућивао је сваки саобраћај реком Савом. У току 7. септембра зауставили су моторни брод са шлепом. Том приликом запленили су три тоне угља и другог материјала који је био транспортован за рудник антимонона који је радио за Немце.¹⁵

О овом догађају у својим сећањима борац Живан Ранисављевић каже:

„...Од Прова око километар узводно видео сам брод управљен према Новоселском пристаништу. Кад је брод прошао и Мало Дубоко, искрело је однекуд око тридесет партизана. Неколико њих је било крај обале а остали су се заклонили у врбаке да не би били примећени са брода. Били су наоружани пушкама а неки су за појасом имали бомбе. Имали су пушкомитраљез „Збројовку“ који су поставили иза куће и кафане Кузмана Јовановића. Само му је цев вирила из шипрага упереног према пристаништу.

Неколико партизана сам препознао и они мене. Један сувоњави младић ми је пружио руку и рекао да се зове Јосиф Мајер и да је радник из Београда. Наставили смо разговор а ја сам му саопштио своју намеру да ступим у партизане.

Брод „Отаџбина“ се сасвим приближио. Пристао је уз штек. Партизани су искочили из својих заклона и уперили пушке у правцу брода. Разгрнули су грање да би се видеела цев пушкомитраљеза. Наредили су да се што боље веже брод за штек. Потом је око петнаесет бораца ступило на брод, док су други остали на обали поред Јосифа Мајера. Партизани су држећи пушке на раменима наредили свим путницима да изађу на обалу да би их легитимисали. Сви су изашли са

¹⁵ Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974, стр. 107.

брода. Међу путницима била су двојица жандармеријских подофицира у белим летњим блузама који су путовали у Београд. У униформи финансијског службеника био је један путник који се опирао и називао партизане свакојаким именима. Њих тројицу партизани су издвојили на страну. Били су под присмотром стражара. Остали су стајали крај обале чекајући шта ће даље бити.

Брод је био натоварен разним воћем, поврћем, брашном, пиљежом и другим животним намирницама. Био је под силним теретом. Јосиф Мајер је тада наредио партизанима да изнесу намирнице на обалу. Раздељене су сељацима који су се ту нашли. Онда је Јосиф Мајер дао одобрење путницима да уђу на брод и наредио машиновођи да брод окрене и врати у Шабац. Потом се обратио путницима и објаснио да се партизани боре за слободу под вођством КПЈ против окупатора и свих који му служе. Машиновођа брода изгледа да је био по народности Аустријанац или Чех. Када је чуо да може да крене узвикнуо је: „Живела комуниста!“ што је изазвало смех скоро свих присутних.

Одлучио сам да одмах пођем са партизанима. Јосиф Мајер ми је рекао да сачекам који дан и да ће они ускоро доћи да одрже збор у Дебрцу па да агитујем да што већи број људи дође на овај скуп. Опростио се срдечно самном. Потом су партизани напустили Ново Село.¹⁶

Поред овог напада на брод, борци Посавског народноослободилачког партизанског одреда зауставили су 8. септембра брод „Жика“ и брод „Косово“ а сутрадан спалили брод „Краљица Марија“.

¹⁶ Живан Ранисављевић „Пред одлазак у партизане“ у: *Сећања бораца Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, Том I, 1984, стр. 153 – 154; У тексту „Ко су целати српског народа“ (Обнова, 18.11.1941) пише: „Осмог септембра 1941. године банда Јеврејина Мајера напала моторни чамац на броду „Краљица Марија“ код Ушћа на Сави“.

ДОГАЂАЈ У СЕЛУ ПОПУЧКЕ

Средином септембра месеца Посавски народноослободилачки партизански одред имао је око две хиљаде и пет стотина људи. Услед великог прилива нових бораца а у циљу лакшег командног и успешнијег извођења тактичких задатака Штаб Посавског народноослободилачког партизанског одреда донео је одлуку да чете прерасту у батаљоне а водови у чете.

Трећа тамнавска чета, у којој су били Стеван Борота и Јосиф Мајер, постала је Трећи тамнавски батаљон који је имао шест стотина бораца распоређених у четири чете. Свака чета имала је четири вода. Од наоружања батаљон је имао један тешки митраљез, дванаест пушкомитраљеза, више од хиљаду пушака, тридесет четири револвера и око 2500 метака.¹⁷

Командни штаб Трећег тамнавског батаљона био је у следећем саставу:

Командант Трећег батаљона Добросав Симић.

Заменик команданта Рајко Михаиловић.

Политички комесар Андрија Мазинанин.

Руководилац агитације и пропаганде Светислав Пандуровић.

Интендант Илија Вековић.

Командни кадар чета Трећег тамнавског батаљона био је састављен од следећих бораца.

1. чета:

Командир Живота Илић.

¹⁷ Александар Виторовић, *Централна Србија*, 1976. стр. 131.

Политички комесар Павле Петковић.

2. чета:

Командир Стеван Борота.

Политички комесар Јосиф Мајер.

3. чета:

Командир Светислав Света Поповић.

Политички комесар Милан Марчетић.

4. чета:

Командир Бора Станковић.

Политички комесар Обрен Николић.¹⁸

После одлуке о реорганизовању чета у батаљоне политички комесар Трећег тамнавског батаљона Андрија Мазинанин саопштио је Јосифу Мајеру да је примљен за члана Комунистичке партије Југославије.¹⁹

У време формирања Трећег тамнавског батаљона Друга чета овог батаљона налазила се на сектору Бабине Луке, Кршне Главе, Душљаја и Забрдице у околини Ваљева. Чета је била стално у покрету. У овим местима одржали су неколико зборована са сељацима, на којима је углавном говорио Стеван Борота а у Кршној Глави се окупљенима обратио Јосиф Мајер говорећи о потреби укључивања у народноослободилачку борбу. Распоред водова извршио је Стеван Борота. Први

¹⁸ Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974, стр. 116 ; Записник са саслушања Стевана Бороте, рађен 10.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155); Записник са саслушања Добросава Симића, рађен 9.3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-65/164).

¹⁹ Записник са саслушања Јосифа Мајера, рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/1).

вод је био у Кланици, Други у Бабиној Луци, Трећи у Дупљају а Четврти у Забрдици где је био Стеван Борота.

У селу Забрдици чета се сукобила с Немцима. Први вод партизанске чете био је у опкољен али су им у помоћ стигли другови из околних села. После једночасовне борбе заустављено је даље кретање непријатеља који је натеран да се повлачи према Ваљеву. У овој борби погинуо је један партизан, док су немачке јединице претрпеле знатне губитке. Погинуло је двадесет а већи број немачких војника је рањен. Због тога што су их Немци открили Стеван Борота је одлучио да се чета премести у околину села Кланице у ваљевском срезу.

Политички комесар Друге чете Тамнавског батаљона Јосиф Мајер непрекидно је контролисао рад политичких делегата у водовима и организовао зборове. Поред одржавања мира у овим селима Трећи тамнавски батаљон се бавио и омасовљењем. Међу задацима које су добили од Штаба Посавског народноослободилачког партизанског одреда било је и спречавање мештана да односе животне намирнице у Ваљево које је у то време било под блокадом од стране партизанских одреда. На овом сектору Трећи тамнавски батаљон остао је око два месеца.²⁰

У селу Дупљају Јосиф Мајер је формирао Народноослободилачки народни одбор од пет чланова.

Блокада Ваљева почела је првих дана септембра. Учествовало је око хиљаду сто бораца Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда који је потпуно блокирао град. На путевима од Београда, Шапца, Лознице и Ужица

²⁰ Записник са саслушања Стевана Бороте рањен 10.2.1942.(Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије, IV-Q-155) стр. 2; Записник са саслушања Јосифа Мајера рањен 28.2.1942.(Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/1) стр. 13; Александар Виторовић, *Централна Србија*, 1967, стр. 132.

који воде ка Ваљеву били су порушени сви мостови. Путеви су били прекопани, подигнуте препреке и постављене мине.²¹

Борци Трећег тамнавског батаљона, у којем су били Јосиф Мајер и Стеван Борота, разрушили су у овој акцији око пола километра железничке пруге Ваљево - Словци и Дивци - Иверак. На неколико места пресекли су телефонске и телеграфске жице и прекопали више сеоских путева да би спречили надирање непријатељских тенкова.²² Њихов задатак је био да садејствују у опсади Ваљева. Бројно стање чете износило је више од три стотине бораца.

У селу Кланици један вод партизанске чете преноћио је у кући Јосифа Глишића. Сутрадан, на месту званом Столице, одржали су збор на којем је присуствовао већи број мештана Кланице и околних села. О циљевима и задацима народноослободилачке борбе окупљенима су говорили Јосиф Мајер и Стеван Борота.

Прва појава партизана, у овом месту, изазвала је код већине народа позитивну реакцију али не и код представника квислиншке власти међу којима је био Велисав Петровић, председник општине Дивци. Одмах по доласку партизана обавестио је свог брата Живојина Петровића обавештајног официра у Окружном начелству а он немачку команду у Ваљеву. Са Уба је хитно упућена једна немачка јединица са задатком да ликвидира партизане. У краткотрајној борби партизани су имали једног мртвог и више рањених бораца али су због надмоћности непријатеља морали да се повуку на нови положај. За одмазду што су пружили гостопримство партизанима Немци су стрељали следећа лица: Славка, Анђелка и

²¹ Митар Ђуришић, *Партизански одреди у Србији 1941*, 1982. стр. 156.

²² Записник са саслушања Јосифа Мајера, рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-151/1).

Петра Глишића, Илију и Милију Терзића и Драгомира Ристића. Поред тога, запалили су неколико кућа и два вајата у којима су боравили борци Треће тамнавске партизанске чете.

Међу мештанима је завладао страх. Неки од њих су као главне кривце за овај злочин, оптужили партизане и позвали народ да их бојкотују. Овај догађај је искористила квислиншка пропагандна машинерија која је одмах почела да шири лажи, настојећи да направи јаз између партизана и месног становништва, и пласира их у највећем окупационом дневном листу *Ново време*. О свему овоме обавештено је руководство Тамнавске партизанске чете које је после детаљне анализе установило да је њихов положај открио Велисав Петровић, председник општине Дивци, земљорадник из села Кланице. Наређено је његово привођење у партизански штаб који се у то време налазио у селу Дупљају. После признања кривице изречена му је смртна казна стрељањем.²³

Како је Велисав Петровић био познат као угледни и имућни домаћин, квислиншка пропаганда није седела скрштених руку. По сећању Реље Калембера²⁴ у то време је био ухваћен један курир из Тамнавске партизанске чете по надимку Жупан коме су жандарми обећали да ће га пустити ако исприча да је Велисав Петровић заклан тестером и да је то учинио Стеван Борота.²⁵

²³ Милорад Радојчић „Стеван Борота и Јосиф Мајер“, *Напред*, Ваљево, 19.3 - 2.4.1982; Милорад Радојчић, *На ветрометини - Хроника бивше општине попучанске*, рукопис, Историјски архив Ваљево, 1980; Записник са саслушања Јосифа Мајера, рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/1) стр. 8; Записник са саслушања Стевана Бороте, рађен 10.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155) стр. 5; П.С. „Силом одведени сељак заробио три комунистичке вође и предао их четницима“, *Ново време*, 17.10.1941.

²⁴ Матуран гимназије, члан СКОЈ-а од 1939, члан КПЈ од 1941, борац и политички делегат Трећег и Четвртог тамнавског партизанског батаљона, заробљен и интерниран у Норвешку, носилац „Партизанске споменице 1941“, после рата завршио Медицински факултет, радио на руководећим местима у Ваљевоу.

²⁵ Реља Калембер „Истине и лажи о Стевану Бороти“ у: *Сећања бораца Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, Том II, 1996, стр. 110 – 111; Напомена: у квислиншкој штампи Велисав Петровић се помиње као Веселин Петровић.

Прича је почела да кружи по селима ваљевског краја и свако је додавао оно што му је одговарало а многи су помињали и Јосифа Мајера као наредбодавца. Поједини су говорили да је Велисав Петровић бачен у кречану и да ће тако проћи сваки имућан и поштен човек.

Али то није био крај непријатељским лажима о Стевану Бороти и Јосифу Мајеру. Да би све изгледало уверљивије, будући да о њима нису ништа знали, квислинзи су измислили још једну неистину. Објавили су да Стеван Борота није Србин православне вере, већ Мађар и да му је име Иштван. За Јосифа Мајера се говорило да је он, у ствари, Хинко Мајер велетрговац из Загреба и да су обојица послати у Србију да изазову братоубилачки рат. У тексту „Хватање једног од највећих комунистичких крволока“ објављеног 27.10.1941. године у квислиншком листу *Обнова* говори се о томе како „банда Јосифа Мајера, велетрговца из Загреба, врши терор над српским становништвом која превазилази зверства која су следбеници и агенти Москве по Србији починили.“ У наведеном тексту објављена је прва верзија догађаја у којем пише да се то десило у сели Дивци код Ваљева. Аутор текста В. Р. објашњава да је егзекутор био „судија крвавог Мајеровог преког суда“ Црногорац Радомир Срећковић. Већ сутрадан у листу *Ново време* објављен је препричан текст али са другим насловом: „Ваљево организује борбу против комуниста“ и поднасловом „Јеврејин Хинко Мајер вођа банде“!

На овоме се није стало. Пронађен је и „сведок“ Љубомир Рафаиловић из Диваца чији је исказ објављен у брошури „Крвава листа комунистичких злочина“ штампана у тринаест хиљада примерака. Његова верзија догађаја је гласила:

„Последњих дана септембра комунистички зверови под вођством Хинка Мајера, велетрговца из Загреба, ухватили су Веселина Петровића председника општине Дивци у срезу ваљевском и уморили га најстрашнијим мукама. Прво су му секли део по део тела, онда су му тестером одсекли главу.

Ова иста банда Мајерова имала је свој штаб у селу Дупљају. Када су владини одреди очистили ово село и тај крај од комунистичких разбојника нашли су у дворишту једне куће тридесет пет гробова у којима су плитко покопани сељаци из тог краја које је Хинко Мајер са својим целатима уморио најужаснијом смрћу, најчешће секући им комад по комад меса. Један од судија Мајеровог „преког суда“ имао је обичај да сељаку изведеном пред овај скуп црвених зверова забије две каме по једну са сваке стране у врат и онда кроз смех пита своје остале другове: „Да ли да га ослободимо.“²⁶

Љотићевац Боривоје Бора Карапанџић²⁷ пишући о овом догађају у листу *Наша борба* иде још даље у измишљању које прелази границе монструозности:

„...Доводи се пред Јосифа Мајера, политичког комесара народноослободилачког партизанског одреда један од најчеститијих домаћина ваљевског краја иначе председника једне сеоске општине коме Мајер изриче пресуду „Сломити му обадве кључне кости - претестерисати их - а затим ножем сећи до срца и извадати му срце па га предати мени“.²⁸

У каснијим написима додавао је нове лажи:

„Комунисти су убијали без икаквог суда. Највише су страдали жандарми као преостали чувари југословенске буржоазије – како су црвени говорили.

Иза жандарма дошли су на ред свештеници и учитељи, па председници, кметови, деловође сеоских општина и уопште виђени сеоски домаћини. Стрелићали су их, или клали, без ислеђивања и суђења, многе су, претходно, стављали на невиђене муке.

²⁶ *Крвава листа комунистичких злочина у Србији, 1942*; Милосав Самарџић, „Комунизам у Србији“, *Пресс*, 24.11.2010.

²⁷ Боривоје М.Карапанџић (1921-2011) љотићевац, радио у Централном прес бироу Председништва Недићеве владе, био дописник листа *Наша борба* из Ваљевског округа за време окупације. После рата емигрирао у Америку. Објавио 35 књига махом антикомунистичког садржаја.

²⁸ Бора Карапанџић „Мајер и Борота“, *Наша борба*, 15.3.1942.

У овоме крвавом послу нарочито су се истакли Иштван Борота командир и Јосиф Мајер, политички комесар једне чете у Посавском партизанском одреду. Њих двојица, својим злоделима, у црно су завили Западну Србију а нарочито Ваљевску нахију. Шта су и како су радили са српским народом, нека најбоље послужи следећи пример.

Када су са својом четом стигли у село Дивци, срез ваљевски, ухватили су председника дивачке општине – Петровића, једног од виђенијих домаћина у ваљевском крају. Сазвали су цело село, па је онда, лично Мајер уз асистенцију свога помоћника Стевана Филиповића Фиће и самог командира Бороте ставио несрећног Петровића на невиђене муке. Најпре су од греда направили ногаре, сличне онима на којима се стружу дрва. Онда су на те „ногаре“ повалили председника општине и увезали га жицом и конопцима. Затим су узели шумску тестеру за тестерисање дрва „пилу“ па су несрећном Петровићу тестерисали најпре ноге, па онда руке.

Када би несрећни човек закукао због страховитих болова „ослободиоци“ би га убодима ножа ућуткивали. А када је Петровић у најужаснијим мукама издахнуо Мајер и Борота сипали су му со у живе ране.“²⁹

О свему овоме борац Трећег тамнавског партизанског батаљона Реља Калембер каже у својим сећањима:

„О Стевану Стеви Бороти испредале су се свакојаче приче и тачне и лажне а неке су се граничиле са фантазијом као: неће га метак, ствара војску из плеве и слично или мрзи четнике и тестерише их коље и веша.

Нарочито га је оцрнила недићевско - љотићевска пропаганда: као Мађар је и зато мрзи Србе и све што је српско а зове се Иштван Борота, затим комуниста је

²⁹ Боривоје Карапанџић, *Грађански рат у Србији 1941-1945*, 1993, стр.79.

од оних најгорих и најцрњих, не признаје славу ни цркву, пропагира слободну љубав, није му света ни мајка ни сестра а све је то била најбезобразнија лаж.

Ми борци Тамнавског батаљона Посавског партизанског одреда знамо га као правог борца и комунисту, одличног организатора и храброг међу најхрабријима.

Према борцима је био друг али строг, правичан и зато су га његови борци волели, ценили и ишли с њим јер је био један од најбољих у Одреду.³⁰

У селима близу Ваљева партизани су одржали мали број зборова са мештанима, и формирали мали број народноослободилачких одбора, што је имало за последицу јачање непријатељске пропаганде. Појава тамнавских партизана у селу Попучке и све што се о њима негативно до тада причало имало је одјека међу мештанима.

У страху за своју судбину Милован Грбић, председник општине у селу Попучке код Ваљева и још неколико председника суседних општина затражили су помоћ од окружног начелника округа ваљевског Драгомира Лукића од кога су добили оружје и савете како да се организују у борби против партизана.

Средином септембра месеца извесном броју мештана села Попучке подељено је оружје са задатком да оснују оружане јединице за заштиту општина. На збору у селу Попучкама раздељено је оружје и муниција. Том приликом стражару Момчилу Јаковљевићу је случајно опалила пушка. Чувши пуцањ учесници збора помислили су да је у питању напад партизана и сви су се дохватили оружја. Формирана је сеоска патрола и упућена у том правцу. Неопрезни стражар није хтео да призна да је он опалио из пушке већ је рекао да је пуцањ дошао из правца гробља. Сеоска патрола наишла је на извидницу

³⁰ Реља Калембер, „Истине и лажи о Стевану Бороти“ у: *Сећања бораца Ваљевског народноослободилачког одреда*, Том II, 1996. стр. 110.

Тамнавског партизанског батаљона који су, такође, кренули да провере ко је пуцао код школе у Попучкама.

Том приликом заробљени су борци партизанске чете међу којима су били Радомир Раша Срећковић и Милосав Вуковић. Пошто се тих дана говорило да је Радомир Раша Срећковић био иследник у партизанској чети, брат Велисава Петровића, председника дивачке општине оптужио га је да је он крив за братовљево убиство. Обојица ухваћених партизанских бораца су спроведена у Начелство округа ваљевског и предати Немцима који су их стрељали.

Вест о хватању двојице партизана болно је одјекнула у Тамнавској партизанској чети. Верујући да је у питању освета због убиства Велисава Петровића партизани су предузели одређене мере да пронађу и казне главне кривце.

Прво су запалили куће Милована Грбића, председника општине Попучке, четовође Драгоја Војисављевића и Лазара Пајића земљорадника, из истог села, који се највише истицао у мучењу ухваћених партизана. Партизани Тамнавске чете ухапсили су неколико мештана, мислећи да су умешани у хватање двојице партизанских бораца, што је довело до незадовољства локалног становништва. До грешке је дошло јер је Стеван Борота имао велико поверење у сиромашне сељаке и није проверавао њихове пријаве против имућнијих сељака. Када је установљено да ухапшени нису криви Стеван Борота се извињавао али мештани села Попучке то нису хтели да уваже.³¹

Из сачуваног записника са саслушања Јосифа Мајера, рађеног 28. фебруара 1942. године у канцеларији Окружног начелства у Ваљеву, може се

³¹ Милорад Радојчић „Стеван Борота и Јосиф Мајер, *Напред*, Ваљево, 19.3 - 2.4.1942; Записник са саслушања Јосифа Мајера рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/1) стр. 9.

сазнати да су у току септембра месеца партизани Тамнавског партизанског батаљона сарађивали са четницима. О томе је Јосиф Мајер на саслушању рекао:

„У ово време партизански одреди сарађивали су са четничким одредима Драже Михаиловића. Тако је на сектору на коме је оперисала наша чета била и једна четничка чета под командом поручника Миливојевића. Једнога дана послата је једна делегација четничког одреда која је требало да испита који партизани би желели добровољно да се јаве у четнички одред. Том приликом, и поред забране Стевана Бороте а након тога и прекора Штаба батаљона и Одреда ја сам дозволио делегатима да испитају наше људе. Пријавило се четрдесет људи да оду у четнички одред. Међутим, одмах по одласку четничке делегације Стеван Борота је ове људе разоружао и упутио их у Штаб батаљона. Доцније сам дознао да их је Штаб стварно пустио у четнички одред али ме је Стеван Борота због тога укорио.“³²

Крајем септембра месеца у шумском комплексу Церовице у Докмиру, у срезу ваљевском, одржан је народни збор на којем је окупљенима говорио Стеван Борота командир Друге чете Трећег тамнавског батаљона после којег је изабран Народноослободилачки одбор од пет чланова.³³

Успеси партизана у Србији и другим местима тадашње Југославије, изазвали су велику забринутост немачких војних заповедника. Пошто полицијским мерама, одмаздама постојеће немачке окупационе снаге (704, 714, и 712. дивизија) нису биле у стању да спрече ширење устанка немачка команда Југоистока и команда Србије тражили су од Берлина да се у Србију најхитније упуте војна појачања. Хитлер је 16. септембра 1941. године потписао Наредбу о противофанзиви и гушењу устанка у Србији најоштријим мерама. Немачка

³² Записник са саслушања Јосифа Мајера рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/1).

³³ Милан Сикирица „Развитак народне власти на подручју територије ОК Ваљево“ у: *Гласник историјског архива Ваљево*, број 2/3, 1967. стр. 204.

Врховна команда добила је задатак да се најоштријим мерама обрачуна са устаницима и становништвом. Из Грчке је стигао штаб 18. армијског корпуса а из Француске 342. дивизија размештена на потезу Сремска Митровица - Шабац. У Ваљевоу су се нашли 704. посадна дивизија и 125. пешадијски пук доведен из Грчке.

Општи немачки напад почео је на ослобођену Мачву 28. септембра јер су Немци сматрали да је Мачва главно устаничко подручје. Против партизана у Србији учествовали су недићева жандармерија, специјални војни одреди, Љотићеви добровољци, четници Драже Михаиловића и Косте Пећанца. У многим местима Немци су вршили масовна стрељања локалног становништва. У казненом походу запаљена су многа села, стрељано је много људи а на хиљаде је одведено у логоре.

Октобар

Почетком октобра месеца Друга чета Трећег тамнавског батаљона држала је положаје око Ваљева скоро два месеца водећи свакодневне борбе против непријатеља заједно са јединицама Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда. Опкољени Немци у Ваљеву покушавали су више пута безуспешно да се пробију из града у разним правцима или их је свуда чекала партизанска заседа и враћала у Ваљево уз велике губитке. У блокади Ваљева учествовало је осам чета са око хиљаду сто бораца Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда и око пет стотина бораца Посавског партизанског одреда. Град је био потпуно окружен и блокиран. Немци су имали око хиљаду војника. Већина путева која је водила према Шапцу, Лозници, Ужицу, и Београду је порушена. Блокадом је онемогућено снабдевање немачких јединица борбеним средствима, храном и одећом.³⁴

У то време борци Трећег тамнавског батаљона били су добро наоружани. Из партизанске фабрике оружја у Ужицу добили су више од сто пушака и више сандука муниције.³⁵

Шестог октобра Немци су покушали да се пробију путем ка Коцелјеви али су том приликом претрпели велике губитке. Борба је трајала од шест до тринаест часова. О овој борби у којој су учествовали Јосиф Мајер и Стеван Борота објављен је текст у Билтену Врховног штаба број девет од 10. октобра 1941. године у којем је писало:

„Шестог октобра водиле су се северно од Ваљева борбе. Топовска паљба трајала је цело пре подне. Једна чета партизана која је била опкољена успела је да се пробије и запоседне Голу Главу. У овој борби која је трајала од шест до

³⁴ Мр Адем Масло „Борбе Ваљевског НОП одреда за одбрану ослобођене територије у западној Србији у јесен и зиму 1941/42“ у: *Ваљевски крај 1941-1942* (Зборник радова са научног скупа у Ваљеву, 23 - 14.12.1986) 1991. стр. 33 – 39.

³⁵ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987. стр. 269.

тринаест часова Немци су претрпели велике губитке преко сто мртвих војника, 20 побијених коња, уништена два тенка. Заплењено је доста ратног материјала. Немци су имали артиљерију, бацаче бомби, два тенка и коњицу – све укупно око 2000 људи. Али и поред оволиких снага непријатеља партизани су задржали освојене положаје а Немци су се повукли према Ваљеву. Губици партизана су један мртав и четири лакше рањено.

Седмог октобра дошло је до борбе у којој су Немци изгубили око 60 војника и 13 коња. Партизанске снаге су заузеле Јеринин град. Код Забрдице водила се борба са педесет Немаца од којих је 20 убијено.“

У додатку „Похвале“ објављен је следећи текст:

„Изражавамо наше признање и захвалност воду Друге чете Трећег батаљона Посавског народноослободилачког партизанског одреда који је у крвавој борби са непријатељем, када је овај покушао продор из Ваљева према Убу задао непријатељу велике губитке и као целина показао примерну храброст и војну дисциплину.

Исто тако изражавамо наше признање и захвалност воднику Н. исте чете и митраљесцу по имену „Лола“ који су у тој борби показали храброст и присуство духа. Даље изражавамо наше признање и захвалност командиру чете другу Бороти који је у најжешћој борби својим јунаштвом дао пример борцима.

Изражавамо наше признање и захвалност партизану Ђури Дукић и Петковићу који су бензинским флашама са даљине од три метра уништили непријатељски тенк“.

Тито

Десетог октобра борци Колубарске партизанске чете Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда међу којима је био Драгојло Дудић, први пут су се срели са борцима Тамнавског партизанског батаљона.

У свом „Дневнику“ Драгојло Дудић овако је на конспиративан начин описао Стевана Бороту и Јосифа Мајера:

„Нашли смо наше другове из Тамнавске чете. Били су тек завршили ручак. Упознали смо се с командиром и политичким комесаром чете. Први је прави гренадир и има све услове за каквог команданта ударника човека који је преко главе претурио и руску револуцију и Шпански грађански рат.³⁶ Човек код кога је све у хармонији: и узраст и пуноћа и глас и борбеност и одлучност и вера и успех.

Други је сушта супротност првome. Ова два човека допуњавала су се и спроводила правилни став по питању односа према четницима, према сељацима и другима. Политички комесар је мршав, мали као да му нема више од петнаест година. За првога сам употребио израз „гренадир“ а овом другом много пасује онај народни израз „жгоља“. Он је тих и насмејан.³⁷

После дискусије која је вођена по извесним питањима уских политичких схватања, секташења, као и разговора због кога смо дошли до наших другова из Тамнаве напустили смо чету.“³⁸

У то време Трећи тамнавски батаљон био је далеко од руководства и често је деловао самостално и чинио мање грешке при прикупљању хране и хапшења појединаца.

³⁶ Реч је о Стевану Бороти. Напомена: Драгојло Дудић је погрешно јер Стеван Борота није био учесник Октобарске револуције ни Шпанског грађанског рата. То је била прича која је кружила у ваљевском крају.

³⁷ Реч је о Јосифу Мајеру.

³⁸ Драгојло Дудић, *Дневник 1941*, 2006, стр. 195.

О једном исхитреном догађају о томе је причао Ђукан М. Јанковић, борац Тамнавске чете на саслушању рађеном 17. децембра 1941. године у канцеларији жандармеријског вода на Убу:

„За време боравка у Кршној Глави дошли су неки сељаци и тужили учитеља да он ради против партизана. Командир чете Стеван Борота послао је патролу која га је предвече довела. Стеван Борота је почео на њега да виче. Учитељ се звао Станмир Живановић. Када сам то видео замолио сам Стевана Бороту да га не казни па је Борота на моје заузимање поштедео учитеља али под условом да уђе у наш одред и то у мој вод а за њега ћу ја лично одговарати под претњом смртне казне. Самном је био до 25. новембра када сам га пустио кући јер се разболео.“³⁹

Сазнавши за ове и неке друге грешке Стевана Бороте Окружни комитет КПЈ Ваљево интервенисао је у овој јединици јер су деловали на њиховом сектору. Сазван је четни састанак у Кршној Глави којем су присуствовали Милош Минић, инструктор Покрајинског комитета КПЈ за Србију и Сретен Читаковић, члан ОК КПЈ за Ваљево. Они су указали на неке оптужбе на четно руководство и тражили да се о томе отворено разговара и да се кривци примерено казне. У дискусији је указано да је Стеван Борота строг и прек али се показао као врло добар, способан и ефикасан у пресецању свих непријатељских делатности. Утврђено је да је он најхрабрији у првим борбеним редовима. Чуло се и ово мишљење о Бороти:

„Он је први у борби а последњи на казану“.

³⁹ Записник са саслушања Ђукана М. Јанковића рађен 17.12.1941.(Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије, IV-Q-12/21) стр. 2. Напомена: Ђукан М.Јанковић је стрељан 9.3.1942. на Убу.

Пошто је констатовано да су у питању ситније грешке од којих су многе почињене у афекту оцењено је да ће му ова другарска критика бити довољна казна.⁴⁰

Петнаестог октобра, у близини села Каменице код Ваљева, Другу чету Трећег тамнавског батаљона напали су изненада четници и том приликом погинула су двојица партизана. После краће борбе партизани су успели да заробе тројицу четника које су предали Штабу Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда на саслушање.

Поводом овог догађаја Драгојло Дудић је записао у свом „Дневнику“ под датумом 19. октобар 1941. године:

„Причали су нам о томе да су их наговорили да приме оружје бивши председник општине Попучке Милован Грбић и капетан Росић; да су их Немци наоружали ради напада на комунисте и да су се у једној борби борили против комуниста; да је капетан погинуо у борби, и остали се разбежали а њих двојицу ухватили.

Командант Тамнавске чете друг Стеван Борота писао је да су пљачкали и бандити нападали наше другове, да су нам ухватили два друга, пребили им руке, мучили их и најзад их стрељали. Он шаље ову двојицу да их казним на присилан рад, иако су, вели друг, смрт заслужили, јер су пуцали на наше другове. Ови бандити који су пуцали на наше другове зову се: Александар Чубровић, Мирко Јосиповић и Миодраг Вуковић.

Веће од тројице другова осудило је на смрт стрељањем сву тројицу, одбацивши предлог друга Бороте који је за њих тражио присилан рад на неодређено време.“⁴¹

⁴⁰ Милорад Радојчић, „Стеван Борота и Јосиф Мајер“, *Напред*, 2.4.1982.

⁴¹ Драгојло Дудић, *Дневник 1941*, 2006. стр. 212.

Друга чета Трећег тамнавског батаљона крајем октобра месеца се повлачи у Ваљевску Подгорину у Буковицу одакле је упућена у Ужице. Стеван Борота добија наређење да рашчисти терен од четника око Рогачице и Љубовије.

На овом сектору чета остаје до краја новембра месеца када се вратила у састав Трећег тамнавског батаљона који је био у селу Лопатњу код Осечине.⁴²

Стеван Борота и Јосиф Мајер добили су задатак од Штаба Одрета да са четом пређу на територију Азбуковачког среза јер су тамо четници напали партизанску болницу у селу Пашина Раван. Стигавши у село затекли су разрушену болницу.⁴³

Приликом проласка кроз Рогачицу у близини села Дрлаче чета Стевана Бороте упала је у четничку заседу која их је дочекла јаком пушчаном и митраљеском ватром. Командир чете Стеван Борота наредио је повлачење до села Бачевца. У току борбе убијено је дванаест партизанских бораца а двадесет четворо их је нестало. Партизанима је стигло појачање тако да су успели да потисну четнике у правцу Лознице и ослободе пут до Љубовије. После три дана стигло је ново наређење да се чета врати у састав Тамнавског батаљона у село Лесковице у околини Ваљева.

За време боравка у Поћути у Тамнавском батаљону организовано је слушање вести и њихово умножавање на писаћој машини тако да су сви могли да их читају на скуповима и састанцима. На конференцијама које су организовали одборници по селима говорили су војни и политички руководиоци међу којима су били: Милош Минић инструктор ПК КПЈ за Србију, Стеван Борота, Миодраг

⁴² Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974, 139.

⁴³ Записник са саслушања Стевана Бороте рађен 10.3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије, IV-Q-155) стр. 4.

Миле Милатовић, Мирко Томић Сељак, Добросав Симић, поп Влада Зечевић, Ратко Мартиновић и Милосав Милосављевић.⁴⁴

У то време сваки Тамнавски батаљон имао је радио - апарат преко кога је слушао вести Радио Москве и Лондона а на писаћој машини умножаван је материјал који је дељен партизанима и локалном становништву. Овај посао су обављали политички комесари и њихови помоћници.⁴⁵

Трећи тамнавски партизански батаљон издао је октобра месеца 1941. године један број *Билтена*. Штампан је на тридесет страна куцан на писаћој машини у тиражу од педесет примерака. Раздељен је четама и водовима. На једном састанку Јосиф Мајер је похвалио *Билтен*. Било је примедби на оштрину писања појединих другова али је *Билтен* у целини оцењен као добар и потребан. Поред *Билтена* борци су добијали и партизанске новине које су стизале из Ужица: *Борба и Вести*.⁴⁶

Немачка обавештајна служба је у то време располагала непотпуним подацима о тамнавским партизанима. О томе најбоље говори забелешка Карла Тернуса, обавештајног официра 342. пешадијске немачке дивизије који је касније ову забелешку претворио у извештај и послао га Паулу Бадеру немачком командујућем генералу и заповеднику за Србију. У извештају је писало:

„Што се тиче одреда „Тамнава“ који се налази на сектору Бањани 20 километара југозападно од Обреновца са штабом у Бабиној Луци (28.10.1941.) у кући Алексе Ајића његова снага процењује се на 400 бораца. Командни кадар чине: командир Добросав Симић, активни подофицир из Бањана политички

⁴⁴ Милан Сикирица „Развитак народне власти на територији ОК Ваљево“ у: *Гласник Историјског архива Ваљево*, број 2/3, 1967. стр. 205.

⁴⁵ Записник са саслушања Добросав Симића, рађен 9.3.1942. (Историјски архив града Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-65/164) стр. 3.

⁴⁶ Здравко Ранковић „Новине ваљевских партизана“ у: *Гласник историјског архива Ваљево*, број 15/16, 1981.стр. 163-164; Др Милан Б.Матић, *Партизанска штампа у Србији 1941-1944*, 1993. стр. 91 – 92.

комесар 1) „Драган“ из...? (лично име и презиме нису познати) 2....Мајер из....?
(учесник у Шпанском грађанском рату и био у Русији).“

Немачком обавештајном официру било је у то време познато постојање само три чете Тамнавског народноослободилачког партизанског одреда али не искључује могућност да их има више. За командни кадар чете наводи следеће:

„2. чета, командир Светозар Поповић из Вуконе, активни поручник, 3. чета командир Стево Борота из...?, политички комесар (истовремено целат) Хинко (сада Стево) Линдмајер Јеврејин из Загреба. Раније наводно био аустријски комунистички лидер.

Према најновијим досад непровереним информацијама одреди „Посава“ и „Тамнава“ обједињени су у Посаво - тамнавску групу на челу које је поменути Линдмајер.“⁴⁷

⁴⁷ Славко Одић и Славко Комарица „Са Дневником 342.Немачке дивизије кроз Србију“, *Борба*, 16.10.1969, стр. 17; Напомена: Презиме Линдмајер односи се на Јосифа Мајера.

Новембар

Првог новембра Немци су покушали да изврше продор према Трлићу у Тврдојевац код Уба. У напад су кренули у раним јутарњим сатима. Борци Трећег тамнавског батаљона успели су брзом паљбом из пушака и митраљеза да их натерају на повлачење.

Четвртог новембра део Трећег тамнавског батаљона налазио се у селу Дружетићу. Због губитака које је батаљон до тада имао извршена је нова попуна руководства. У то време Трећи тамнавски батаљон дејствовао је у саставу Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда.

Петог новембра у Голој Глави одржан је збор на којем је окупљени народ упознат са циљевима народноослободилачке борбе и потреби укључивања у заједничку борбу против окупатора.

Седмог новембра Трећи тамнавски батаљон се спремао да прослави дан Октобарске револуције али стигло је наређење да чете заузму положај на Јаућанском вису јер је једна група Немаца наилазила од Шапца ка Коцељеви а друга се кретала од Ваљева.

О овој борби Павле Петковић, борац Трећег тамнавског батаљона, је записао:

„Побочница непријатељске колоне која је долазила из Шапца у јачини од око 800 војника, кренула је у правцу Јаућанског виси. Батаљон је прекинуо прославу и трчећим кораком заузео положај на раскрсници путева на самом врху. Непријатељ је дејствовао тешким митраљезима и минобацачима а дејствовала је и непријатељска артиљерија која се кретала друмом Коцељево - Ваљево. Један вод Прве чете зашао је у шуму која се налазила на боку непријатеља и отуд осуо ватру на немачку колону. Непријатељ је био принуђен да застане и полеже на ливади. Вод са бока дејствовао је тако да Немци нису могли да се макну са места.

Немачки официер који је стајао иза једног дрвета командовао је да крену напред. Међутим, због партизанске убитачне ватре нико се није подигао. Немачки официер погинуо је у овом нападу. Борба је трајала од девет сати пре подне до три сата по подне када се батаљон да би избегао напад и због дејства непријатељске бацачке ватре, повукао са положаја.

У овој борби тешко је рањен командир Прве чете Петар Јовановић. Бацач му је пребио обе ноге. Пренет је у болницу у Ужице а одатле на Златибор где је извршио самоубиство када су Немци после пада Ужица наишли на тешке рањенике.

Немци су на Јаућанском вису имали више од двадесет мртвих војника и велики број рањеника.⁴⁸

У Трећем тамнавском батаљону погинула су двојица бораца.

Увече Штаб Трећег тамнавског батаљона је установио да су опкољени са свих страна јаким немачким снагама. Немци су у међувремену запосели све путеве и кренули да претресају терен. Штаб партизанског народноослободилачког одреда одлучио је да се спали сва батаљонска архива и један по један у колони да крену у извлачење. Покрет за Лопатањ је извршен у највећој тишини.

Приликом доласка у село Лопатањ у батаљону је било сто педесет бораца мање. Неки су напустили одред, док су други били одсечени. Велики напори и непрекидне борбе деморалисали су неке борце па је почело осипање батаљона. Дезертирали су махом сељаци који су ступили у партизански одред из националних побуда.

⁴⁸ Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974. стр. 150 – 151.

Осмог новембра извршене су кадровске промене у одреду. На месту рањеног Петра Јовановића за командира Прве чете изабран је Стеван Борота из Друге чете а на његово место у Трећој чети дошао је Алекса Мартић.

Трећи тамнавски батаљон пребацио се на планински венац југозападно од Ваљева да би спречио продор Немаца према Ужицу и слободној територији Ужичке Републике. Стигли су у село Ставе а веома брзо у Лелић где су десетог новембра водили борбу са четницима капетана Рачића. Том приликом партизани су успели да разоружају четрдесет четника.

У селу Дивци 11. новембра 1941. године сусрели су се Дража Михаиловић и немачки пуковник Кугард. Са овог састанка остала је забелешка шта је Дража Михаиловић рекао о вођама партизанског покрета у овом крају:

„Комунисте воде странци...Бугарин Јанковић, Јеврејин Линдмајер, Мађар Борота...“.

Очигледно да ни четнички штаб није био добро обавештен да је Линдмајер, у ствари, Јосиф Мајер а „Мађар Борота“ да је Србин Стеван Борота.

Петнаестог новембра борци Тамнавског партизанског батаљона учествовали су у ослобађању Љубовије. О тим данима Живан Ранисављевић, борац Трећег тамнавског батаљона, у својим сећањима каже:

„Командир наше чете Стеван Борота је на све нас деловао тако да смо веровали да нам се не може ништа лоше догодити док је он са нама. Није се постављало питање колико бораца има наша чета, него се питало којим оружјем располажемо. Имао је неких својих прекости. Једном сам му указао на његову експлозивну нарав. Он је одговорио да је добио поверење и да мора бити такав према борцима а и према народу јер би наша борба прешла у млакост. Говорио је да су га звали у Ужице и да му је на његове прекости указао Тито или неко из Штаба. Рекао ми је да је био у Ужицу на неком саветовању. О том саветовању и у

вези његовог понашања није говорио али су код њега наступиле промене. Био је борцима приступачнији а и са народом водио је чешће разговоре и објашњавао значај започете борбе.

Почетком новембра месеца у нашу чету опет је дошао друг Мандић курир Врховног штаба. Борци Тамнавског батаљона чим су видели Мандића знали су да доноси нешто важно са највишег места. И збиља Стеван Борота је прикупио водове и пред целом постројеном четом саопштио нам радосну вест да је дошло наређење Врховног штаба да наша чета уђе у састав јединица у Ужицу. Командир чете Стеван Борота и политички комесар Јосиф Мајер тада су рекли да је ово наређење велико признање Тамнавцима и њиховој пожртвованој борби чији је досадашњи допринос најповољније оцењен. Речено нам је да ће наша чета имати задатак да прати и обезбеђује Врховни штаб партизанских одреда. Одмах су извршене припреме и ујутру смо пошли према Ужицу.

Уз пут нас је стигло ново наређење: четници су заробили партизанску болницу у Пашиној Равни и наша чета има задатак да је ослободи. Били смо љути на четнике што су нам изменили правац пута и управили смо чело наше колоне ка новом задатку. Дошли смо до Пашине Равни, сјурили се на четнике и ослободили болницу. Четници су побегли ка Љубовији. На Пашиној Равни добили смо наређење је да идемо у Рогачицу и чекамо нови распоред.

У Рогачици смо срели неке посавске и чачанске водове који су нам придодати. Ту смо нашли и др Јулку Пантић руководиоца партизанске болнице, Богдана Оклобцију, команданта места Горњег Милановца и друге другове који су тада имали важне партијске и војничке функције. У Рогачици смо се добро одморили два дана а осмог новембра дошла је у наш састав Рачанска партизанска чета из Бајине Баште. Постројили смо се па је све присутне борце Стеван Борота упознао са новим задацима а то је било чишћење терена око Љубовије.

Стеван Борота је рекао да је он постављен за команданта операционе зоне чишћења терена од четника. После упознавања са новим задатком извршен је дефиле наших партизанских снага у Рогачици. Прошли смо покрај наших руководиоца који су били на балкону једне зграде међу којима је био Петар Стамболић. Ко је Петар Стамболић сазнао сам од Бајинобаштана док друге другове нисам познавао. Морал бораца био је на великој висини. Сви водници и делегати водова били су у строју. Једино покрај строја ишао је командант операционе зоне већ тада партизанска легенда Стеван Борота. Наш дефиле у Рогачици оставио је снажан утисак на све мештане а нас борце и наше руководиоце, испунио поносом и убеђењем да смо непобедиви.

Пошли смо у правцу Љубовије у пуној ратној готовости. Ишли смо опрезно, корак по корак. Сутрадан смо ступили у борбу са четницима. Случај је хтео да у прву борбу улети Рачанска партизанска чета која је наишла на четничку заседу. У тој борби изгубили смо доста бораца из Рачанске партизанске чете, јер се испоставило да нису имали никаквог ратног искуства. Омладинци су били посебно храбри и просто су се отимали да буду на челу колоне. Када су четници из заседе отворили ватру на њих они уместо да потраже заклоне и осмотре ситуацију пођу усправно на њих певајући партизанске песме и један по један непотребно губили животе. Тада су искусни борци Тамнавског батаљона прихватили борбу и одбацили четнике који су имали доста губитака. Мислим да су губици Рачанске партизанске чете били разлог доласка Радивоја Јовановића Брадоње за инструктора ове операције јер се његово војно искуство ценило. Наше даље борбе до Љубовије биле су зрелије и није ми познато да смо имали већих губитака.

Били смо пред Љубовијом на три до четири километра. Покрај команданта сектора Радивоја Јовановића Брадоње, је Јосиф Мајер и командант Рачанске партизанске чете, неколико водника и делегата водова и моја десетина која треба

прва да уђе у Љубовију. Налазим се до самог Стевана Бороте и Радивоја Јовановића Брадоње и чекам наређење за покрет.

Стеван Борота онако пркосан и поносан говори Радивоју Јовановићу Брадоњи да је издао наређење да запуцају сва оруђа и објаве наш улазак у Љубовију како би четницима задали мало страха. Очекивао сам да ће га Брадоња похвалити због ове досетке. Али, уместо тога он му одговори да је погрешно што је издао такво наређење. Рече му: „Ми нисмо овде да шенлучимо, него да водимо озбиљну борбу. Уместо да уђемо у Љубовију без иједног пуцња ми идемо као на вашар са прангијама. Уместо да се четници нас плаше испаде да се ми њих плашимо па зато пуцамо.“

Нисам видео Боротино лице али сам схватио да му је било непријатно. После тога Стеван Борота је дао нова упутства и ми смо кренули ка Љубовији. Нарочито нам је скренуо пажњу да будемо опрезни и о свакој сумњивој ствари и појави обавештавамо главнину живом везом или пуцњем. У Љубовију смо ушли без икаквих сметњи а за нама на пола сата ушла је и главнина. Наш задатак је био да прегледамо све зграде од мина и проверимо да ли су се негде четници задржали.

Сутрадан смо окитили Љубовију заставама, исписали пароле и одржали митинге у варошици и околним местима.“

У даљем делу сећања на дане проведене у Тамнавском партизанском батаљону Живан Ранисављевић наводи и ове речи:

„...Дошло је наређење за покрет и ми смо тешка срца напустили Узовницу. Кренули смо преко Оровице и Савковића у правцу Ребеља и Поћуте. Уз пут смо наилазили на четничке заседе али смо са оружјем и муницијом били добро снабдевени а имали смо доста искуства у ратовању и постали смо добри борци па смо са четницима лако излазили на крај. Чим би четници чули да иде Стеван

Борота и води Тамнавце нису нас чекали него су се повлачили без обзира у којем су броју били.

У селу Савковићу смо нашли Бору Јањића хармоникаша и познатог шабачког севдалију који се у овом ветровитом времену склонио у врлетном месту тражећи заветрину. Дотеран је пред Стевана Бороту а овај подвикне на њега шта тражи по овим беспутним селима. Вели му: „Уместо да се бориш против непријатеља ти се завлачиш у мишје рупе.“ Бора Јањић смртно уплашен, занемео је од страха, тресао се пред Боротом. Морао сам за Бору Јањића да молим јер сам га познавао из Шапца и доцније из Београда а да Стевану Бороти докажујем како нам он неће нанети никакву штету. Бора Јањић био је пуштен а могао је лоше проћи јер се знало да је село Савковић тада било четничко упориште а поготову што нам је у том селу из заседе убијен један друг.“⁴⁹

После Љубовије и Соваче, Тамнавски партизански батаљон упућен је у село Сушице где је у основној школи одржао митинг којем је присуствовало двеста сељака. Прва чета је упућена у Лелић да постави замке на Каменитовцу и контролише клисуре Граца и тако блокира пут Ваљево – Мравинци – Варда - Ужице.

Двадесет првог новембра јаке немачке снаге кренуле су према Лелићу али су их задржали борци Тамнавског партизанског батаљона. Под притиском надмоћнијег непријатеља, партизани су се повукли у Доњу Лесковицу где су се налазили делови Тамнавског партизанског батаљона.

⁴⁹ Живан Ранисављевић, „Борбе око Љубовије“ у: *Сећања бораца Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда, Том I, 1984, 299 - 304.*; Живан Ранисављевић, члан КПЈ од 1941. године, заробљен и депортован у Норвешку, Носилац „Партизанске споменице 1941“.

Децембар

Првог децембра Трећи тамнавски батаљон кретао се на простору Лопатањ - Станина Река – Совач - Поћута. После пада Ужичке Републике команда Трећег тамнавског батаљона одлучила је да се пребаци у Посавотамнаву. Али, на читавом путу биле су организоване четничке страже и ојачани Недићеви и Љотићеви одреди. Непријатељ је вршио масовна хапшења, стрељања локалног становништва, депортације и пљачке. Све се више стезао обруч непријатеља и домаћих издајника.

После немачке офанзиве на слободну територију и повлачења главнине партизанских снага за Санџак, Штаб Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда и Окружни комитет изгубили су већину веза с вишим војним, политичким и партијским руководством. Обруч немачких и квислиншких снага био је све јачи. Четници су потпуно отворено ступили у сарадњу с Немцима. За мртвог или живог ухваћеног партизанског руководиоца Немци и Недићева влада су их награђивали.

Положај партизанских одреда сваким даном био је све тежи. Велики проблем представљао је недостатак муниције и хране. Ваљевски народноослободилачки партизански одред остао је после пада Ужица на својој територији са задатком да дејствује у позадини непријатељских снага и олакша повлачење главнине партизанских снага за Санџак.

У новонасталој ситуацији, на иницијативу Окружних комитета Ваљева и Шапца сазвано је саветовање свих војно - политичких руководилаца и чланова оба комитета који су се затекли у близини. Циљ саветовања био је сагледавање ситуације, учвршћивање борбене способности и акције за даљи развој народноослободилачке борбе.

На првом саветовању одржаном 4. децембра у селу Драгодолу реферат је поднео Милош Минић Црни, инструктор Покрајинског комитета КПЈ за Србију при Окружном комитету КПЈ за Ваљево који је изнео војно политичку ситуацију у западној Србији после непријатељске офанзиве. Нагласио је да су концентрисани непријатељи Немци, недићевци, љотићевци, белогардејци, и четници, успели да освоје градске центре, да униште фабрику муниције, привремено прекину везе одреда и команди али нису успели да разбију партизанске одреде.

На саветовању је закључено да се са фронталног начина ратовања пређе на герилску борбу и да се све партизанске јединице организационо учврсте и делују као мање чете чиме би се прекрила цела територија и истовремено онемогућило непријатељу да издвоји своје снаге према Санцаку. Одлучено је да се партизанске снаге врате на терене где су формиране јер тамо могу да продру, борбено ојачају и подигну морал код становништва с обзиром да је непријатељ увелико ширио пропаганду да су партизанске снаге поражене. На крају је закључено да се са донесеним одлукама на саветовању упознају све партизанске јединице преко батаљона и четних састанака.

Саветовању у Драгодолу присуствовали су, између осталих: Милош Минић Црни, Здравко Јовановић, Милосав Милосављевић, Милорад Миле Милатовић, Војин Софронић, Стеван Филиповић, Војин Лукић, Милан Китановић, Павле Петковић, Живан Димитријевић, Гија, Добросав Симић, Јосиф Мајер, Небојша Јерковић, Миле Ивковић, Добросав Радосављевић Народ, Данило Лекић, Радован Вуковић (Љуба Радовановић) и други.⁵⁰

⁵⁰ *Зборник документа и података о народноослободилачкој борби југословенских народа*, том I, књига 3, 1953, стр. 212. док.74, стр.174. док. 59; Милован Батановић Батан „Подрински партизански одред“ у: *Устанак народа Југославије 1941*, књига прва, 1962. стр. 206; Слободан Ристановић, *Устаничка Рађевина*, 1971, стр. 189; Милосав Милосављевић „Ваљевски НОП у одбрани слободне територије“ у: *1941/1942 у сведочењима учесника НОБ-е*, књига 3, 1975. стр. 226 – 227; Дојчило Митровић, *Западна Србија 1941, 1975*, стр. 288 - 289.

Петог децембра одржани су партијски састанци по четама у Посаво - тамнавском батаљону на којима је било речи о тренутној ситуацији и задацима. Отворено се говорило да је због напредовања непријатеља и њихових зверстава дошло до дезертирања извесног броја бораца.

- Очекивали смо да ће се рат брзо завршити и нисмо људе припремили за све ове тешкоће око исхране, одеће муниције и отуда одлазак појединаца – објашњавао је Јосиф Мајер.

- Немамо више слободне територије, пала је Ужичка Република. Снаге нашег одреда су далеко од нас али ћемо некако у борбама издржати до пролећа а онда ћемо опет имати слободну Тамнаву и Посавину. Људи, важно је веровати у победу и у себе. Кренимо у борбе па ће нестати зебње и страха – чуло се у дискусији.

У разговору се дошло до закључка да партизанске снаге нису имале тачне податке о стварној снази непријатеља. Поред тога, четнички и Недићеви одреди имали су добро организовану обавештајну службу. Партизани су били одвојени од већих насеља и то је био разлог зашто је њихов утицај у народу слабио.

Поподне је извршена мања реорганизација командног састава. Због болесног Стевана Бороте, Прву чету преузео је Влада Маринковић. Штаб батаљона чинили су: Добросав Симић, командант, Јосиф Мајер, политички комесар и Ратко Ранковић, заменик команданта.

У току ноћи између 6 и 7. децембра Трећи тамнавски батаљон се пребацио преко пута Ваљево - Лозница у близини Каменице. У Плавњу, код Осладића, разоружао је сеоску стражу од тридесет четника а затим су продужили у правцу Миличнице где се партизанском батаљону предала већа група четника. Овде је Трећи тамнавски батаљон застао да се одмори али код Оглађеновца и Коњског гроба, на положају Антића брдо, напали су их недићевци и четници а код Ерачког

гробља четници Будимира Церског. У борбама вођеним од седмог до девог децембра било је губитака са обе стране. Недићевци су забележили да је на страни српског одреда било петнаест мртвих и дванаест рањених. Међу тамнавским партизанима погинуло је десет бораца.⁵¹

У току осмог децембра Каменички четнички одред напао је Тамнавски партизански батаљон. Борба се наставила и следећег дана у селима Дружетићу и Оглађеновцу. У овим борбама било је мањих губитака са обе стране.

Десетог децембра у пет сати ујутру партизане је напао Шести Недићев одред који је дошао из Обреновца. У току трочасовне борбе погинуло је једанаест партизана а десеторо их је било рањено. Непријатељске снаге имале су шеснаест мртвих и рањених.⁵²

Партизани су теже рањене борце упутили у партизанску болницу која се налазила у Осладићу. У покрету ка болници напали су их четници и заробили рањенике. Само су се двојица спасли.

У току ових борби Трећи тамнавски батаљон изгубио је двадесет двојицу бораца рачунајући и заробљене рањенике у Осладићу што је представљало велики губитак за батаљон.⁵³

После ове борбе у Штабу Тамнавског партизанског батаљона одржан је састанак на којем је ситуација на терену оцењена као веома тешка. Непријатељ је концентрисао велике снаге на затварању пута Ваљево - Шабац а пробој у Тамнаву био је могућ уз велике губитке. Одлучено је да се батаљон повуче према Медведнику.

⁵¹ *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 21, 1965. стр.183 – 184; На саслушању Јосиф Мајер је рекао да је погинуло 10 бораца; Записник са саслушања Јосифа Мајера, рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/).

⁵² Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974. стр. 159.

⁵³ Александар Јевтић, *Усправљени у векове*, 1974, стр. 262.

О борбама против Трећег тамнавског батаљона писала је и квислиншка штампа. У *Новом времену*, у броју од 14. децембра 1941. године, објављен је текст под насловом „Завршена је петодневна битка са најжешћим комунистима“:

„...Мачванска група Владињих одреда имала је већ од раније прикупљене податке да се веће комунистичке банде пребацују од Ужица преко Пецке ка Осечини. Намера им је била да се преко тих крајева пребаце у Посавину где су намеравали да узму Уб и Обреновац и да тако заснују „Совјетску Републику“ која је имала да одмени ону тешко настрадалу у Ужицу. Успут су нека одељења хтела да се дохвате Владимираца и Коцељева и да од тих места направе жариште. Наиме, пре поласка пуштали су претеће гласове како ништа живо у тим местима оставити неће. Кретала се група чија се јачина састојала до двеста бандита. Предвођени су били нашој јавности познати добротинитељима „тестерашом“ др Боротом, убицом др Пантићем, Симићем и другим...“.

У даљем делу текста аутор наводи како је „на страни четника храбро пао један а рањена су двојица, док је на страни Боротиног батаљона погинуло сто четрдесет комуниста и 27 заробљено“. У овим борбама према писању листа *Ново време* учествовало је 450 добровољаца и четника а код комуниста је било око две хиљаде људи.

Половином децембра 1941. године у ширем рејону села Драгодол, Пецке и рађевских Става нашли су се Ваљевски, Подрински и Тамнавски народноослободилачки партизански одред.

Тих дана у село Драгодол стигао је Мирко Томић Сељак, члан Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда за Србију и члан Покрајинског комитета КПЈ за Србију који је имао задатак да обједини акције преосталих партизанских снага у Србији. После упознавања са закључцима првог саветовања захтевао је од Окружног комитета и Штаба Ваљевског

народноослободилачког партизанског одреда да сазове ново саветовање на којем ће присуствовати руководиоци и политички радници који су дошли с њим (Владимир Влада Аксентијевић, Трајко Стаменковић, Бора Барух, поп Влада Зечевић). На овом саветовању, поред осталог, требало је штабовима одреда и партијским руководиоцима пренети усмене директиве и наређења ЦК КПЈ и Врховног штаба.

Друго саветовање одржано је 15. децембра у згради основне школе у селу Драгодолу. Пре почетка саветовања, док нису стигли сви војно - политички руководиоци, међу присутнима се развила жива дискусија. О томе Ратко Мартиновић пише:

„Слушали смо како Стеван Борота прича о борбама које је водио последњих дана у рејону села Дружетића и Оглађеновца. Говорио је о заседама које су им постављали четници, о сеоским стражама од којих није могао остати сакривен ни најмањи покрет и о томе како су брзо извештавали немачке и недићеве команде. Чим би се партизани негде сместили и почели да припремају храну ето непријатеља са свих страна.

Затим је Стеван Борота говорио о заседи коју су четници поставили код Ерачког гробља у коју је упала његова чета и претрпела велике губитке. То је пропратио псовањем и претњом да из његових шака неће више изаћи жив четник.

Неко му је добацио - Немој тако оштро - Други је додао да морамо настојати да четнике придобијемо за нашу борбу против Немаца. На то је опет неко, као да је хтео да наљути Стевана Бороту упитао - Шта би ти Борота урадио да је на тебе наишао Рачић са оном својом бандом?

-Њега посебно желим да сретнем и видим - рече Борота.⁵⁴

Другом саветовању у селу Драгодолу присуствовало је око четрдест чланова штабова и батаљона, чланова Окружних комитета за Ваљево и Шабац, командира и политичких комесара чета најближих јединица. Међу присутнима су били: Мирко Томић Сељак, Милош Минић Црни, Трајко Стаменковић, Радивоје Јовановић Брадоња, Стеван Филиповић, Здравко Јовановић, Милосав Милосављевић, Милорад Миле Милатовић, Жикица Јовановић Шпанац, Небојша Јерковић, Милан Китановић, Милош Миша Дудић, Данило Лекић Шпанац, Милан Беловуковић, Андрија Савчић, Ратко Мартиновић, Добросав Симић, Миле Васојевић (Вукадин Вукадиновић) Војин Софронић, поп Влада Зечевић, Радован Вуковић, Момчило Ђурић, Ранко Зец, Живан Димитријевић Гија, Стеван Борота, Јосиф Мајер, Павле Петковић, Бора Барух и други.⁵⁵

На саветовању у селу Драгодолу Мирко Томић Сељак је усмено пренео ставове Врховног штаба партизанских одреда Југославије и Централног комитета КПЈ који су се односили на следеће мере: да се примени герилски начин ратовања а што се тиче четника да се води борба само са онима који нападају партизане. Одлучено је да треба појачати партијско - политички рад у батаљонима и четама на слободној територији и обновити партијске пунктове у раније ослобођеним местима. Договорено је да се претходно изврши реорганизација јер се број бораца смањио. Одреди треба да буду покретљивији и да се не упуштају у крупније борбе и окружења која непријатељ намеће а да се напада непријатељ када је то најприкладније.

⁵⁴ Ратко Мартиновић, *Кобне одлуке*, 1986, стр.111 - 112; Напомена: Стеван Борота је у разговору рекао да је у овој борби било 11 погинулих партизана а неколико њих је отишло из батаљона.

⁵⁵ Станко Младеновић, *Поп Влада Зечевић*, 1975, стр. 157; Милосав Милосављевић „Ваљевски НОП у одбрани слободне територије“ у: *1941/1942 у сведочењима учесника НОБ-е*, књига 3, 1975, стр. 227 - 228; Милорад Б.Јанковић, *Западна Србија у устанку – у зиму 1941/42 године*, 1981, стр.73; Милован Батановић Батан „Подрински партизански одред“ у: *Устанак народа Југославије 1941*, књига 1, 1962, стр. 47; Слободан Ристановић, *Устаничка Рађевина*, 1971.; Богосав Митровић Шумар, *Уз Врховног команданта*, 1975, стр. 47; Александар Јевтић, *Усправљени у векове*, 1974, стр. 256; Записник са саслушања Јосифа Мајера рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије, IV-Q-155/1) стр. 3.

У то време на територији западне Србије деловале су удружене непријатељске снаге: комплетна 342. Немачка дивизија, 924. полицијски батаљон земаљских стрелаца, белогардејци, квислиншке јединице (недићевци, љотићевци, четници Косте Пећанца и Драже Михаиловића) бројне жандармеријске и полицијске снаге. Према неким проценама непријатељи су располагали са тридесет хиљада војника тако да је однос снага био неравноправан и износио је 30:1 у корист непријатеља.

Непријатеља је било свуда. У Јадру, Мачви, Поцерини, Ваљеву. Држао је све комуникације и важније центре. Нарочито су били активни четници Драже Михаиловића.

О тим драматичним данима, у својим сећањима Милован Батановић Батан, борац Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда, пише:

„Четници су нас нападали где год су могли. Постали су нам непријатељ број један. Рачунали смо да то неће дуго трајати. Тешко је било ма где се одморити а да нас они не нападну. Избегавали смо борбу. Поново су биле успостављене окупаторске општинске власти. Главну реч водили су „угледнији домаћини“ који су заједно са четницима и другим наоружаним непријатељским војницима вршили страшан терор над народом а посебно над партизанским породицама. У сваком селу имали су понеког издајника, шпијуна, потказивача који су пазили на партизанске породице и симпатизере куд иду, ко код њих долази и достављали своја запажања четницима. Од окупатора су добијали оружје да би убијали партизане. Тако наоружани водили су Немце, недићевце и четнике по пољима, претресали колибе и сламу не би ли тамо пронашли склоњене партизане. Служили су се свим средствима провокације и потказивања. Довољна је била сумња да је неко у партизанима или да су код њега долазили партизани или да им је неко давао храну па да буде стрељан. Сељаци су се страшно уплашили. Нико у оваквим приликама није смео да прими партизане.

У предању тешко се могла обезбедити храна јер за то једноставно није било времена. Понестало нам је муниције а нову нисмо пленили. Борци су увијали ноге у крпе због велике зиме. Права сибирска. Оружје се ледило. Тешко смо се кретали. Непријатељи су нас гонили и пуцали у ноге јер су хтели живе да нас ухвате. Чували смо ноге које су тада биле некако скупље од глава. По шумама смо ложили ватре да се некако откравимо. У села нисмо залазили јер су по кућама били непријатељи. Не толико Немаца колико издајника.“⁵⁶

Недићева влада с Немцима, полицијом и другим савезницима чинила је све да не дозволи повратак партизана у Посавину, Тамнаву и шире. У селима су образовали старе органе власти, оружане страже, омасовили су љотићевске и четничке одреде, појачана је пропаганда и примењивани су разни облици изазивања страха и доказивања снаге .

У Тамнавски партизански батаљон на дан 16. децембра 1941. године пристигла је група од четрдесет бораца из Санџака и ужичког краја. Доласком нових бораца батаљон је повећан, па је одлучено да се изврши нова реорганизација.

После реорганизације, Штаб батаљона био је у саставу:

командант батаљона Добросав Симић.

заменик команданта Ратко Ранковић.

политички комесар Андрија Мазинанин.

Чете у батаљону су бројале од четрдесет пет до педесет бораца а у целом батаљону је било око 500 бораца. У руководству чета извршене су следеће измене:

1. чета: командир Стеван Борота.

⁵⁶ Милован Батановић Батан „Подрински партизански одред“, у: *Устанак народа Југославије 1941, 1962.* стр. 208.

политички комесар Павле Петковић.

2. чета: командир Милан Марчетић.

политички комесар Светислав Пандуровић Пуја.

3. чета: командир Рајко Михаиловић.

политички комесар Јосиф Мајер.

4. чета: командир Милисав Бајагић.

политички комесар Србислав Поповић Поп.⁵⁷

После неколико дана, све партизанске снаге стављене су у покрет са циљем да се пробију на свој ранији терен. И поред јаких непријатељских снага које су се налазиле у Ваљеву, Лозници, Шапцу, Лајковцу и Мачви, Тамнавски партизански батаљон успео је да се пробије водећи свакодневне борбе.

Из села Совча кренули су 21. децембра. На путу за Причевић разбили су једну четничку групу. У току ноћи прешли су пут Ваљево – Лозница и упутили се у село Горња Буковица и стигли на брдо Близански вис. Ујутру, 22. децембра, према Тамнавском партизанском батаљону кренуо је четнички одред са више од триста четника војводе Будимира Церског. Приметивши их тамнавски партизани су их дочекали унакрсном паљбом. У двочасовној борби, четници су имали око двадесет мртвих а партизани једанаест мртвих и исто толико рањених. Четници су се разбежали бацајући оружје.⁵⁸ Тамнавски партизани наставили су покрет ка Оглађеновцу где су заноћили.

⁵⁷ Александар Јевтић, *Усправљени у векове*, 197, стр. 277 – 278.

⁵⁸ Записник са саслушања Стевана Бороте рађен 10. 3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155) стр. 4; Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974, стр. 161 – 162.

У току ноћи 22 између 23. децембра мања четничка група напала је Тамнавски партизански батаљон али су после краће борбе разбијени. Сутрадан су их напали четници Каменичког одреда који су дошли из Ваљева.

За време задржавања на простору Гола Глава – Дружетић - Коњски гроб, војно - политичко руководство Тамнавског батаљона је анализирано ситуацију у којој су се нашли. Оцењено је да свако дуже задржавање на једном простору може да привуче веће непријатељске снаге па је одлучено да се батаљон пребаци у Кршну Главу.⁵⁹

У поноћ 24. децембра прва, друга и трећа чета Тамнавског партизанског батаљона стигле су у село Докмир.⁶⁰

У зору 25. децембра батаљон се пребацио у село Гола Глава. Четници су прикупили појачања и решили да опколе партизане. На све стране, у пречнику од четири километра, појавили су се четници Каменичког одреда који су викали из свег гласа: „Живео краљ! Живео Недић! Смрт комунистима и партизанима!“

Штаб Тамнавског партизанског батаљона наредио је свим четама да се пробију у три колоне на растојању од неколико стотина метара. Четници су били приморани да се повуку уз веће губитке.

Уследиле су нове борбе. Тек што је Тамнавски партизански батаљон стигао у Чучуге, јаче четничке снаге су га напале. Партизани су били приморани да јуришем заузимају положај. У току борбе четници су растерани. У овој борби погинуло је више од двадесет четника.

После ових борби све три чете Тамнавског партизанског батаљона имале су сто тридесет бораца. Батаљон је продужио према Трлићу. Али, ни овде нису били сигурни. Шести Недићев одред под командом Будимира Босиљчића,

⁵⁹ Александар Јевтић, *Усправљени у векове*, 1974, стр. 278.

⁶⁰ Записник са саслушања Стевана Бороте рађен 10.3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155) стр. 4.

Посавски четнички одред и љотићевци успели су да потпуно затворе обруч према партизанима. Непријатељске снаге имале су више од хиљаду добро наоружаних војника.⁶¹

Развила се жестока борба. Непријатељ је све јаче нападао. Али, тамнавски партизани су јуришем натерали непријатеља на повлачење. У овој борби губици непријатеља су били више од стотину погинулих док је 15 четника заробљено. Међу партизанима један борац је погинуо и неколико их је рањено.⁶²

Ова победа над четницима знатно је утицала на подизани морал код партизанских бораца који је почео да опада после исцрпљујућих свакодневних борби.

Сутрадан је заказан покрет за село Туларе код Уба. Али, ни овде нису имали мира. Мања група четника их је напала, али су их партизани разбили и ухватили а њихове вође после саслушавања стрељали.⁶³ Недићеви одреди чувши пуцњаву стигли су у помоћ четницима. Борба са њима трајала је до касно у ноћ. Због мрака и великог снега, борба је била обустављена. У овој борби рањен је командант Тамнавског партизанског батаљона Добросав Симић.

Донета је нова одлука да се партизани преко Јазовика, Крнића и Владимираца пребаце у Подгорину и даље на слободну територију око Медведника и Јабланика јер су у Тамнави биле концентрисане јаке непријатељске снаге. Идући према Медведнику, батаљон је водио оштре борбе са мањим непријатељским снагама.

⁶¹ Дојчило Митровић, *Западна Србија 1941*, 1975. стр. 291; Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974, стр. 164; Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 491.

⁶² Записник са саслушања Стевана Бороте рањен 10.3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155) стр. 4.

⁶³ Дојчило Митровић, *Западна Србија 1941*, 1975, стр. 291.

У то време четници су ухватили курира Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда који је Тамнавцима носио наређење Главног штаба за Србију да се одмах повуку тако да то наређење није стигло до њих.

И поред тешке ситуације у којој су се нашли, свакодневне борбе, покрети и губитак бораца размишљало се о дочеку Нове 1942. године. Одлучено је да се Нова година дочека по кућама где се ко смештен. Крај огњишта борци су сачекали поноћ и један другом стискали руке и пожелели срећније дане.⁶⁴

У извештају Мирка Томића упућеног Покрајинском комитету КПЈ за Србију 20.8.1942. године описан је продор Тамнавског партизанског одреда:

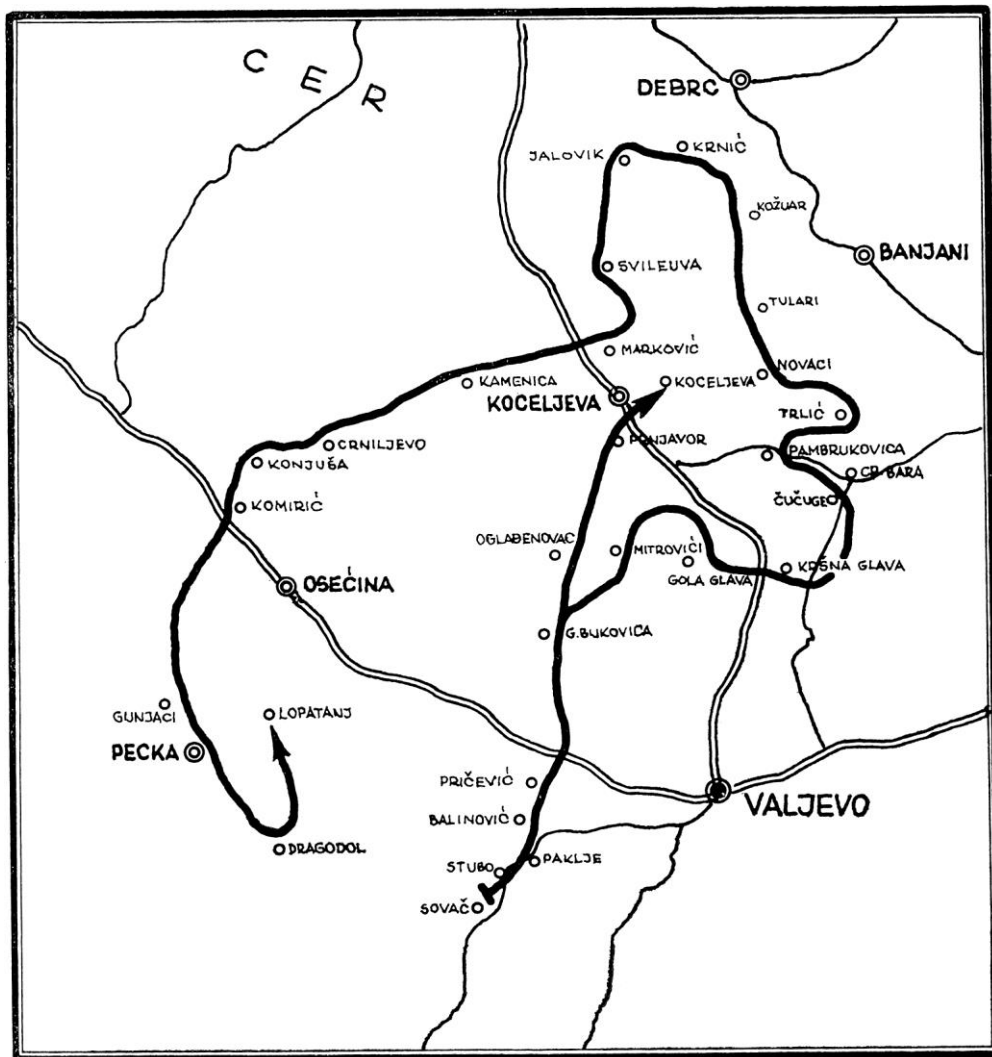
„Овај задатак углавном је извршен добро. Резултат је тај да су Тамнавци уништили у борбама седамдесет бандита, велики број их заробили, разоружали и пустили...Велики успех који су показали Тамнавци примљен је од народа са великим одушевљењем.

По народу почеле су да се испредају приче о Стевану Бороти који носи црвено одело и неки пругић којим само мане а оно излете партизани ни броја им се не зна колико. Четници су причали како је опкољен и куршум му ништа не може.“

Двадесет седмог децембра недићевци и четници напали су Тамнавски народноослободилачки партизански одред у селу Јазовику али без успеха. Батаљон се пребацио у село Црниљево. Уз пут Тамнавски партизански батаљон напустило је неколико бораца из околних места. Преко села Коњуше, Комирића, Белотића и Баставе стигли су у Гурњаке и Драгодол. Из Драгодолу су се пребацили у Поћуту и Совач где су се задржали на одмору. У селу Совач услед

⁶⁴ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 495 – 496.

велике зиме Стеван Борота је промрзао и упућен је у партизанску болницу у село Вујиновачу у којој је остао до 28. јануара.⁶⁵

Успешан продор Тамнавског батаљона у Тамнаву од 15. до 30.12.1941. године

⁶⁵ Александар Јевтић, *Усправљени у векове*, 1974, стр. 280; Записник са саслушања Стевана Бороте рађен 10.3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155) стр. 4.

Јануар

Јануар је почео јаким мразом, дубоким снегом и леденим ветром. Партизани су били лоше обучени, преморени због свакодневних борби, храна и муниција су понестајале. На другој страни, одморни и добро наоружани четници и недићевци, довлачили су нове снаге и непрекидно нападали Тамнавски партизански батаљон.

Штаб Тамнавског народноослободилачког партизанског одреда другог јануара одржао је састанак са командирима чета и водова.

-„До јуче су сељаци били заједно са партизанима а сада је у њих ушао велики страх и паника“ – покренуо је питање политички комесар Јосиф Мајер.

Борац Богдан Јаковљевић одговорио је замишљено:

„Четници Косте Пећанца су по директиви Немаца, недићеваца и љотићеваца пред наше повлачење, крајем октобра у сваком селу нашли по два до три колебљива човека и уз извесно обећање и награде задужили их да упишу десет лица у своје редове“.

Светислав Света Поповић је додао:

„У задње време се појављују и легализују и четници Драже Михаиловића. У Новацима људи су ми причали да нема никакве разлике међу њима и да су их заједно Немци и недићевци припремили, наоружали и упутили у борбу против нас“.

Командант Штаба тамнавског партизанског батаљона Добросав Симић је приметио:

„Морамо бити критични и према себи. Можда смо негде секташили, превише махали црвеним марамама, заставама које су иначе сметња. Да ли смо се неком домаћину замерили у узимању коња, кола, жита?“

На крају је говорио Андрија Мазинанин који је констатовао:

„Грешака је сигурно било. Људи из села и имућни и средњаци и сиромашни од почетка су били са нама. Очекивали су брзи завршетак рата и помоћ савезника а нарочито од Совјетског Савеза и Црвене армије. А наишле су две – три најезде Немаца не само друмовима већ и кроз села. Оставили су нам кржаве трагове и показали моћ фашистичке силе. Не би требало сумњати, људи по селима нас поштују али непријатељ је све учинио да нас спречи да се тамо одржимо. Излаз треба тражити у одласку у Босну и са већим снагама продор ка Београду на стари терен.“⁶⁶

У то време Тамнавски партизански батаљон се налазио у рејону села Станина Река у близини Ваљева. На састанку одржаном у Штабу Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда којем је присуствовао Милош Минић Црни, одлучено је да се избегава фронтална борба и све снаге да се упуте у разним правцима а Тамнавски партизански батаљон да се усмери у Тамнаву. Ова одлука је уједно значила и напуштање слободне територије. Примивши наређење Штаб Тамнавског партизанског батаљона донео је одлуку да рањене и болесне партизане остави у Станиној Реци под заштитом једног вода а остали да крену ка Оглађеновцу, Дружетићу и Голој Глави.

Већ десетог јануара партизане су напали четници на Голој Глави. Иако су пружили снажан отпор, морали су да одступе према селу Мајиновићи јер је четницима стигло појачање.

⁶⁶ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред, 1987*, стр. 496 – 497.

Дванаестог јануара дошло је до нове борбе са четницима. Овога пута четници су одступили после краће борбе оставивши муницију и оружје. Тамнавски партизански батаљон повукао се у рејон Поћуте где је чета Стевана Бороте добила задатак да крене према Суводању и Драгодолу и разбије групу четника. У борби која је трајала цео дан чета Стевана Бороте успешно је извршила задатак.

Половином јануара стигла је директива Врховног штаба партизанских одреда и ЦК КПЈ која се односила на реорганизацију и формирање нових одреда који би деловали одвојено, а циљ је био обухватање ширег простора.

Од Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда, који је имао седамсто седамдесет бораца, створена су два одреда: Суворборски од Колубарског батаљона и Ваљевски од Рађевског, Подгорског батаљона и Мачванске чете. Од Тамнавског батаљона формиран је Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред који је добио задатак да дејствује у Тамнави и Посавини колико је то могуће.⁶⁷

Мирко Томић Сељак формирао је Групну команду одреда коју су сачињавали:

Радивоје Јовановић Брадоња, Милорад Миле Милатовић и Жикица Јовановић Шпанац. Командна група је имала задатак да обједини дејства партизанских одреда на територији око Ваљева. Поред тога, директива је садржала оперативне и борбене задатке као и политички рад у одредима.

Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред је био од тада у овом саставу:

⁶⁷ Милорад Б. Јанковић, *Западна Србија у устанку - у зиму 1941/42 године*, 1981, стр. 130 – 131.

Командант одреда Светислав Света Поповић.

Политички комесар Миливоје Манић (Миле Албанта).

Командант Трећег тамнавског батаљона Добросав Симић.

Командир 1. чете Тамнавског батаљона Павле Петковић.

Политички комесар Радован Милашиновић.

Командир 2. чете Стеван Борота.

Политички комесар Србислав Поповић.

Командир 3. чете Александар Рашковић.⁶⁸

Од 20. до 25. јануара борци Тамнавског партизанског батаљона учествовали су у борбама против четника на простору села Сушице и Лесковице. У овим борбама придружили су им се и партизани Колубарске и Подгорске чете. Четници су били потиснути уз велике губитке. На више од тридесет санки одвезли су своје мртве и рањене. Међу партизанима је било такође мртвих и рањених. Недићевци су у својим извештајима увећавали број погинулих партизана а умањивали своје губитке. По њима, „убијено је тридесет комуниста и заробљено осам а на страни четника било је дванаест рањених“.⁶⁹

Победом у Сушицама и разбијању четничких и Недићевих снага уклоњене су све непријатељске снаге од којих је претила опасност од опкољавања.

О борби у Сушицама у Билтену Врховног штаба Народноослободилачке војске је објављено следеће:

„...На Сушицу је после неколико дана извршен поновни напад са великим снагама непријатеља (око 700 четника и шездесет Немаца) који су доведени из

⁶⁸ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 505.

⁶⁹ *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, Том I, књига 21, 1965. стр. 211.

Ваљева, Љига, Горњег Милановца и Поцерине. Наше слабије снаге успеле су да разбију ове банде и нанесу осетне губитке непријатељу: 15 мртвих, 18 рањених и 120 смрзлих. У овом нападу заједно са непријатељима учествовали су официри Драже Михиловића. Ова победа партизана примљена је код народа са одушевљењем и сада се испредају читаве приче о херојству партизана и говори како један партизан гони и разбија 100 оваквих бандита. Партизани су имали 6 мртвих, 3 рањена и 3 заробљена од којих 2 другарице.⁷⁰

После борбе у Сушицама Тамнавски партизански батаљон се окупио у Ребељу источно од планине Медведник а одатле кренуо у Поћуту на извршење постављених задатака.

⁷⁰ Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа, Том I, књига 1, 1949, стр. 141.

Фебруар

Првог фебруара, по дубоком снегу, борци Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда дошли су у Горње Лесковице. Већ сутрадан другу чету, којом је командовао Стеван Борота, напале су јаке непријатељске снаге. Борба с Немцима, љотићевцима и недићевцима пренела се на цео одред. Ситуација је била тешка јер су недићевци заузели боље положаје. Претила је опасност да непријатељ разбије партизански одред и нанесе тешке губитке. Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред деловао је заједно с Подгорским батаљоном Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда. На врху Краљевици вођене су најжешће борбе. Партизани су успели јуришем и бомбама да разбију непријатељске снаге и врате их према Ваљевоу. У овој бици непријатељ је имао 17 мртвих. Код партизана било је петоро погинулих и један тешко рањен.⁷¹

У ноћи између 3 и 4. фебруара, пробијајући се кроз сметове из села Лесковице, борци Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда прешли су кањон реке Градац и друм Ваљево - Ужице код села Бачевци и стигли у Крчмар а затим наставили пут ка Дивчибарама а одатле у Тометино поље где су се одмарали два дана.

На простору испод Маљена нашле су се све партизанске снаге Ваљевског народноослободилачког партизанског одреда. На састанку одржаном седмог фебруара, представници Главног штаба народноослободилачког партизанског одреда за Србију, односно чланови Групне команде штабова, одлучили су да се због тешке ситуације на терену изврши пробој у јужну Србију преко Овчара и Каблара на слободну територију. Правац покрета одређен је да буде Маљен – Овчар - Копаоник.

⁷¹ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 507; Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, стр. 1974, 171; Милорад Б.Јанковић, *Западна Србија у устанку у зиму 1941/42, године*, 1981, стр.198.

Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред се кретао у десној колони од Тометиног поља. Непријатељ их је напао деветог фебруара. Под борбом напустили су овај терен.

У ноћи десетог фебруара пребацили су се у село Богданица али су и ту нападнути. Борба је трајала до поноћи. Са свих страна четници и недићевци су викали: „Предајте се! Готови сте!“

Дошло је до нове борбе са четницима. Штаб одреда је сазнао да непријатељу стиже појачање и издао је наређење да се одред врати назад преко Равне горе у село Планиницу близу Дивчибара. Одавде, одред је преко Такова стигао у Качерски Дружетић где се ноћу сукобио са групом рудничких четника које су успели да растерају.⁷²

Четрнаестог фебруара око Великог Маљена била су концентрисана четири партизанска одреда са укупно осам стотина бораца.

САВЕТОВАЊЕ НА МАЉЕНУ

У ноћи између 14 и 15. фебруара одржано је последње заједничко саветовање командне групе са штабовима свих партизанских одреда који су се нашли на овом терену и војно - политичким руководиоцима. Из Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда саветовању су присуствовали: Јосиф Мајер, Светислав Света Поповић, Миливоје Манић (Миле Албанта) и Добросав Симић.⁷³

⁷² Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974, стр. 172; Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 509 - 510

⁷³ Мр Драган Алексић „Партизанске јединице у западној Србији почетком 1942“ у: *Ваљевски крај 1941-1942*. 1991, на страни 69 пише да је саветовање било 12. фебруара; У књизи *Влада*

Међу осталим учесницима саветовања били су:

Мирко Томић Сељак, Радивоје Јовановић Брадоња, Милорад Миле Милатовић, Милош Минић, Жикица Јовановић Шпанац, Здравко Јовановић, Милосав Милосављевић, Ратко Мартиновић, поп Влада Зечевић, Милош Миша Дудић, Андра Савчић, Ђорђе Јовановић, Трајко Стаменковић, Бора Барух, Данило Лекић и Миле Ивковић.⁷⁴

На овом саветовању ситуација је оцењена као веома тешка. Разматрана је могућност пребацивања у Босну али је предлог одбачен зато што је био у супротности са директивом Врховног штаба и у том случају, то би се сматрало дезертерством и издајом!

После веома жучне дискусије у којој је било и претње стрељањем (Владу Зечевића је Мирко Томић удаљио са састанка) договорено је да сви одреди дејствују подељени у три групе како би заварали непријатеља.

Одлучено је да се пође у три правца: Посаво - тамнавски и Космајски партизански народноослободилачки одред ка Космају, Руднику и Тамнави, Ваљевски у Рађевину а Суворборски да остане око Суворбора. Била је то судбоносна одлука јер руководство није било упознато са ситуацијом на теренима. Сматрало се да се у тим крајевима треба одржати по сваку цену. У погледу даљих акција и начина њихових извођења постигнута је сагласност да се прихвати дефанзивни начин борбе а да се избегавају фронтални сукоби док се не створе слободне територије већ да се делује према ситуацији.⁷⁵

Зечевић, *И то да се зна*, 1968, на страни 113 пише да је саветовање било 13. фебруара; Исто наводи Дојчило Митровић у књизи *Западна Србија 1941*, 1975. на страни 299; Александар Јевтић, *Усправњени у векове*, 1974, стр. 332.

⁷⁴ Влада Зечевић *У ноћи сусрет*, 1963, стр. 150.

⁷⁵ Петар Вишњић „Разбијање партизанских одреда код Ваљева 1942. године“ у: *Војноисторијски гласник*, број 4, 1965, стр. 62.

Ова одлука руководства групе партизанских одреда показала се погрешном јер је то практично значило уништавање одреда. Избегавање борбе и узмицање пред непријатељем у оперативном и политичком погледу није могло изазвати симпатије у народу а јачало је непријатељске редове.⁷⁶

Изнурени дугим маршевима по мразу, слабо одевени са оскудицом у муницији борци су имали мале шансе да се извуку.

У зору 15. фебруара са Великог Маљена Посаво - тамнавски и Космајски народноослободилачки партизански одред кренули су ка свом циљу према Космају. Уз пут је одлучено да Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред крене у Тамнаву а Космајски продужи ка Космају. Борци оба одреда преноћили су у Планиници и следеће ноћи између 16 и 16. фебруара стигли у село Ба.⁷⁷

Пред улазак у село дочекали су их четници јаком ватром. После краће борбе партизани су успели да их разоружају који су се после заробљавања правдали да су мобилисани. У овом селу извршена је реорганизација одреда. Расформирана је Трећа чета Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда и сви борци су подељени у две чете. Одређен је нови командни састав:

Командант одреда Светислав Света Поповић.

Политички комесар Миливоје Манић (Миле Албанта).

Командант батаљона Добросав Симић.

Политички комесар Јосиф Мајер.

1. чета, командир Павле Петковић.

⁷⁶ Милорад Б.Јанковић, *Западна Србија у устанку у зиму 1941/42 године, 1981*, стр. 159.

⁷⁷ Исто, стр. 164.

Политички комесар Радован Милашиновић.

2. чета, командир Стеван Борота.

Политички комесар Србислав Поповић Поп.

Посаво - тамнавски одред имао је тада 150 бораца.

Из села Ба партизански одред је извршио покрет у Славковицу а затим у две колоне продужио у Угриновце и стигао у село Козељ.⁷⁸

У селу Трудељу су преноћили и кренули 17. фебруара у три сата ујутру даље. Био је дубок снег и јака зима. Колона партизана са јако истуреном извидницом и патролом заштитницом кренула је у правцу села Босуте.

Уз пут су их напали добровољци потпоручника Матковића Штуке и качарски четници. Том приликом рањен је други пут командант Посаво - тамнавског батаљона Добросав Симић који није могао да иде па је узео коња од једног сељака у селу Горња Трешњевица. Али и ту су их сачекали добровољци Седмог српског добровољачког одреда којима је командовао Аца Лазаревић. Посаво – тамнавски народноослободилачки партизански одред је променио правац кретања и отишао у село Вукосавце. У овој борби било је мањих губитака а партизани су успели да заробе патролу извиднице.⁷⁹

На овом простору борци Посаво - тамнавског и Космајског народноослободилачког партизанског одреда постигли су значајне успехе. Заробили су више од осамдесет мобилисаних сељака који су били у четничким одредима. Касније су их ослободили али им је скренута пажња да убудуће не служе непријатељу и објашњени су им циљеви народноослободилачке борбе.

⁷⁸ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 513; Павле Пековић, *Тамнава у НОБ*, 1974, стр. 173.

⁷⁹ Сава Вујиновић „На црвеном хлебу“, *Наша борба*, 19.4.1942.

Увече 17. фебруара оба партизанска одреда преко села Граше и Јеловка повукла су се у село Живковци. Пред селом су их напали четници Београдског четничког одреда. У оштрој борби погинуло је седам четника. Штаб партизанског одреда је одлучио да се борци овде одморе. Али, у току ноћи, Шумадијску партизанску чету су напали четници. У помоћ су им пристигли борци Друге чете Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда које је предводио Стеван Борота. Том приликом четници су разбијени. У овој борби погинуо је четнички командант Душан Угриновић а двадесет четника је заробљено. Запљено је пет пушкомитраљеза и четничка застава.⁸⁰

Партизански одреди су кренули за Миросаљце где их је народ срдечно дочекао. У овом селу партизани су закопали вишак оружја заплењеног од четника. Када у били надомак Рудоваца сазнали су да их у близини чекају четници у заседи. Партизани су се тада послужили лукавством. Развили су заробљену четничку заставу и упутили се према непријатељу. Тако рећи без борбе, успели су да разоружају седамдесет четника док су се остали разбежали.⁸¹

Из села Миросаљци кренули су преко Сибнице и Бањана за Сопот. На путу су их чекале заседе сопотских четника са којима су водили краћу борбу. У Рожанцима су се борили све до вечери. Четници су на крају одступили оставивши за собом десет погинулих и исто толико рањених својих бораца. Том приликом у Посаво - тамнавском народноослободилачком партизанском одреду погинуо је Милан Бањац а рањен Душко Гркић. Увече су наставили пут ка Сибници где су преноћили а ујутру преко Дрлупа наставили пут за Сопот.

Ујутру 18. фебруара између Слатине и Бељине наишли су на већу групу четника и недићеваца. У овој борби истакла се Друга чета Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда којом је командовао Стеван Борота.

⁸⁰ Дојчило Митровић, *Западна Србија 1941, 1975*, стр. 300.

⁸¹ Павле Петковић, *Тамнава у НОБ, 1974*, стр. 173 – 174.

Партизанима је на време јављено да их у заседи чекају четници космајског војводе Николе Никчевића. Стеван Борота је послао једног младића из села да јави четницима да им у сусрет долазе у помоћ четници и добровољци. Да би обманули четнике борци Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда заменили су петокраке кокардама и ставили добровољачке ознаке. Када су им се приближили бацили су бомбе на њих а потом се развила жестока борба која је трајала два сата. У овој борби погинуо је четнички војвода. Заробљено је осамдесет четника и недићеваца. Осим четничких официра и подофицира који су стрељани заробљене четнике су разоружали и пустили кућама.⁸²

Појава партизана и њихови успеси у близини Липовачке шуме на прагу Београда изазвали су одушевљење код народа који је захваљујући непријатељској пропаганди до тада само слушао о коначном уништењу народноослободилачких партизанских одреда,

Али, непријатељ није мировао. Стално је прикупљао нове снаге за борбу против партизана. Свакодневне и непрекидне борбе и покрети исцрпили су партизанске борце који су једва имали дан - два одмора до следеће борбе са удруженим непријатељима.

Двадесет првог фебруара Посаво - тамнавски и Космајски народноослободилачки партизански одред напали су у Араповцима четници и добровољаци користећи артиљерију. Оба партизанска одреда нашла су се у обручу. Ради лакшег пробоја партизански одреди су се раздвојили. Чете су успеле да се извуку. Али, већ сутрадан у селу Трбушници, где су преноћили, четници су их опет напали. Развила се жестока борба у којој је погинуло десетак четника, рањен је један партизан, док су двојицу партизана четници заробили.

⁸² Сава Вујиновић „На црвеном хлебу“, *Наша борба*, 19.4.1942; Дојчило Митровић, *Западна Србија 1941, 1975*, стр. 301; Ратко Мартиновић, *Кобне одлуке*, 1986, стр. 244.

Сазнавши за њихов положај четничким одредима и Немцима је наређено да окруже партизански одред. Већ по подне 22. фебруара нападнут је Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред. Борба се водила око сеоског гробља.⁸³

После ове борбе Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред повукао се у село Калањевце код Белановице. Ту су закопали вишак оружја и оставили по сеоским кућама тешке рањенике које су на жалост четници убрзо пронашли и стрељали.

У зору 23. Фебруара, партизански одред је продужио у Липље где су водили борбу са четницима око сеоске школе. Том приликом заробили су четрдесет четника. Убрзо су стигли Немци, недићевци и качерски четници и са свих страна напали Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред. Партизани су успели да избегну уништење и у току ноћи су се пробили уз мање губитке из обруча. На страни Немаца било је двадесет погинулих.

У току 24. фебруара Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред је добио информацију да на њих из правца Лајковца крећу Немци, љотићевци и четници. Са њима је био и Први одред Српске добровољачке команде јачине два батаљона. Под заштитом једног вода Посаво - тамнавски народноослободилачки партизански одред кренуо је према селима Бошњановић, Горњи Латковић и Мушић с циљем да се код Словца пребаци преко Колубаре и упуте у Тамнаву.⁸⁴

Успели су да пређу реку Љиг и оду у село Јајчић где су их чекали Немци на скијама. У краћој борби са њима успели су да убију двадесетак скијаша.

⁸³ Милорад Б.Јанковић, *Западна Србија у устанку у зиму 1941/42 године*, 1981, стр. 174.

⁸⁴ Исто

Пребацили су се веома брзо у село Бошњановић а одатле су наставили покрет на север с намером да оду у Тамнаву.⁸⁵

У то време Посаво – тамнавски народнослободилачки партизански одред имао је сто двадесет бораца. Штаб одреда мењао је стално правац кретања да би заваарао непријатеље и сачувао сваког борца.

У извештају команде жандармерије од 24. фебруара 1942. године упућеном Министру унутрашњих послова Недићеве владе о борбама и акцијама партизанских одреда између осталог, је наведено:

„...Капетан г. Бранислав Бурковић јавља да су комунисти 24. II о.г. око 1. час прешли реку Љиг код села Липља и отишли у село Бошњановић. Међу комунистима налазе се Чеда Плећевић⁸⁶ и Стеван Борота. Према исказима ухваћених комуниста једна трећина их је неспособна за борбу.“

Команда жандармерије у свом извештају од 26. фебруара 1942. године Министру унутрашњих послова Недићеве владе о борби са партизанима додаје следеће:

„Од последњег поднетог извештаја о стању у земљи извештавам:

Капетан Бранислав Бурковић депешом од 24. о.г. јавља из Лајковца да су се комунисти у току 24. II. прикупили у селу Мушићу јужно од Наномира. Наши делови наступајући од Словца преко Стрмова ка Наномиру изненадили су комунисте и у крвавој али тешкој борби нанели су комунистима тешке губитке.

Командант Дивизијски ђенерал Стев. М. Радовановић⁸⁷

⁸⁵ Петар Вишњић „Разбијање партизанских одреда код Ваљева, почетком 1942. године“, у: *Војноисторијски гласник*, број 4, 1965.

⁸⁶ Заклан од четника Драже Михаиловића 1942. године.

⁸⁷ *Зборник докумената и података о народнослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 3, 1953, стр. 353-354.

УНИШТЕЊЕ ОДРЕДА И ЗАРОБЉАВАЊЕ

Непријатељске снаге биле су веома добро обавештене о кретању Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда у овом крају. Из свих праваца кренуле су комбиноване немачке и Недићеве јединице са четницима с циљем да опколе и униште партизански одред. Део тамнавског четничког одреда Будимира Бисиљчића долазио је из правца Љига, остали из Словца, Мионице и Ваљева.

Борци Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда стигли су у село Гвозденовић где су заноћили. У једној кући сељацима су држали говор Стеван Борота, Драгосав Симић и Светислав Света Поповић а Јосиф Мајер је разговарао с политичким комесарима.

Кренули су према Колубари с намером да се код Веселиновца пребаце у Тамнаву. Код села Придворице и Стрмова непријатељске снаге су их сачекале и отвориле ватру са свих страна. У Табановићу у краћој борби рањен је у десну руку Стеван Борота.⁸⁸

Штаб партизанског одреда донео је одлуку да се рањени Стеван Борота и Добросав Симић заједно са болничарком и учитељицом Лепосавом Вујичић, куриром Петром Марићем и још осам тешко рањених бораца склоне у селу Веселиновац по сеоским кућама. Разлог њиховог одвајања од одреда био је тај што нису могли да прегазе ледену и дубоку реку а није било начина да их пренесу.

Борба с непријатељима трајала је до увече. Колона преосталих партизана кренула је да пређе набујалу Колубару. На леву обалу реке у близини Словца у ноћи између 24 и 25. фебруара прешло је деведесет бораца Посаво – тамнавског

⁸⁸ Подаци Месног народног одбора Маркова Црква, срез Мионички; *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, Том I, књига 3, 1953, стр . 354.

народноослободилачког партизанског одреда. Трчећим кораком пребацили су се преко друма и пруге Лајковац - Ваљево и наставили покрет преко села Гвозденовића а у зору стигли у Врховнице где су се сместили по сеоским кућама. Народ их је пријатељски прихватио. Спремили су им храну и дали одећу.

Већ сутрадан из правца Словца, Лајковца, и Уба недићевске, четничке и немачке снаге кренуле су да претресају села где су имали податке да се крећу партизани. Пошто им није претила опасност, партизани су се увече пребацили у Докмир. Рано ујутру 26. фебруара на изласку из села сачекали су их четници и отворили ватру на њих. Партизани су прихватили неравноправну борбу, док су их четници позивали да се предају. Партизански одред је кренуо према Чучугама и почео прелаз преко излирене реке Убаче. Заштитница је давала жесток отпор непријатељу. Док је главнина партизанског одреда прелазила реку на њих је отворена ватра са свих страна тако да су се многи рањеници подавили а неке су ухватили живе. Погинуло је тридесет седморо партизанских бораца.⁸⁹

О овом трагичном догађају борац Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда Живан Ранисављевић записао је у свом дневнику:

„Журимо и долазимо до реке Убаче која се разлила од Лазаревића до Ашковића кућа. Имамо неколико рањених другова који нас највише брину. Пуштамо њих напред. Газимо сви у воду која је дубока до груди. Вода ледена - крв се мрзне у жилама...

Ни две стотине метара нисмо одмакли од обале а већ горе на брегу чују се пуцњи. Значи, непријатељска извидница ушла нам је у траг. Ни неколико тренутака не пролази од првих пуцњева а аутоматско оружје почиње са брега да дејствује. Пушке и лаки митраљеци, затим тешки митраљеци и бацачи мина

⁸⁹ Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 521, *Тамнавске новине*, 2.7.1981, стр. 2.

гађају свој циљ. На брегу видимо немачке униформе. Узимамо пушке, пунимо их влажном муницијом и по неки метак на брег испалисмо. Непријатељска ватра све јаче и јаче дејствује. Непријатељски меци падају на нас и око нас... Пада мртав друг за другом... Сваки други је рањен. Разливена Убача добија црвену боју.

Напињемо последње снаге и журимо обали. Мрак помаже и остатак преживелих другова хвата се брега на другој обали...

Налазимо се код једне куће и установљавамо да смо изгубили преко половине другова.⁹⁰

О тим данима борац Тамнавског батаљона Ђура Старчевић у својим сећањима каже:

„...Стравичан је био резултат борбе у Чучугама. Од нас седамдесет деветоро пре преласка реке погинуло је 37 бораца и велики број је рањен. Када смо се сакупили код школе у Чучугама било нас је 40 бораца. Ту смо нашли водича који нас је превео даље у село Трлић где смо се сместили по кућама.“⁹¹

КАКО СУ УХВАЋЕНИ БОРОТА И МАЈЕР

О томе како је 26. фебруара⁹² ухваћен Стеван Борота са још тринаест бораца Петар Марић описује у својим сећањима:

⁹⁰ Живан Ранисављевић „Последњи дани Тамнавске чете“ у: *Сећања бораца ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, Том I, 1984, стр. 379; Ж.Ранисављевић „Последњи дани Тамнавске чете“ *Тамнавске новине*, 25.11.1983.

⁹¹ Ђура Старчевић „Чучуге“ у: *Сећања бораца ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, Том I, 1984, стр. 377-378; Ратко Мартиновић, *Кобне одлуке*, 1986, 244 – 245.

⁹² Милосав Бојић у књизи *Посавски партизански одред* наводи на страни 664 да је то било 1.марта 1942.године: Стеван Борота је на саслушању изјавио да је заробљен 26. фебруара 1942.године.

„Стеван Борота је свратио у једну кућу јер је чуо да је дошла нека жена из Београда желећи да чује каква је ситуација у Београду где има другарицу и сина. Када су четници ушли у кућу неко је рекао да је у малој кући један партизан. Пошто није могао да побегне четници су га заробили.

Када су га довели до нас прво су питали познаје ли он нас. Одговорио је да се не познајемо. Сам Борота је изјавио да се зове Стеван Јаковљевић јер га од четника и жандарма присутних нико није познавао.

Кренули смо путем за манастир Боговађу где смо стигли увече. Целим путем испитивали су нас где се налази наш одред, куда је отишао. Одговорили смо да не знамо већ да су само прешли Колубару. Више пута су нас питали где се налази Борота и ако им кажемо, пустиће мене и Лепосаву Вујичић кући јер смо, кажу, још млади. У манастир је затим стигла већа група четника главешина а међу њима и војвода Каменица који се интересовао ко смо и одакле смо. Међу четницима било је неких који су познавали Добросава Симића. Каменица и још неке главешине стално су се интересовале за Бороту. Од њих смо тада чули да је Борота уцењен. Сам Борота је говорио, како он познаје Бороту али то што се прича о њему није тачно, јер, ако један каже за неког да није добар, други то прихватају, не проверавајући па још нешто и додају.

У манастиру смо сви четворо заноћили у једној ћелији и још једном се договорили: ако нас још буду испитивали о Бороти да и даље одговарамо да га не познајемо.

Сутрадан смо стигли у Лајковац а одатле возом у Ваљево. У Лајковцу смо видели двојицу наших другова из Трећег тамнавског партизанског батаљона како под стражом улазе у железничку станицу док смо ми били удаљени од њих. То су били Данило Цикуша⁹³ и Боривоје Паунковић⁹⁴ обојица борци Тамнавског

⁹³ Стрељан у логору у Шапцу 1942.

батаљона. И они су нас видели али нису знали да се Борота крије под туђим именом. Њих су четници на железничкој станици предали Немцима. Немци су им узели податке и одмах упитали где се налази партизански одред и где је Борота. Рекли су да је он у нашој групи. Чувши то Немци су излетели напоље као звери. За њима су били и четници који су се ту затекли.

Одмах су нас утерали у просторију у којој су се налазили Паунковић и Цикуша. И пошто је један од њих рекао да је Борота онај са повијеном руком Немци су се преко тумача упутили према Бороти и упитали га да ли је заиста он Борота. Видевши да више нема смисла да крије своје име Борота је рекао да је он тај кога траже. На питање зашто је до сада крио своје име одговорио је да га до сада нико није званично саслушавао. После тога Немци су почели нас да малтретирају зашто смо то крили. Ми смо такође рекли да нисмо званично саслушавани. После кратког задржавања наставили смо пут према Ваљеву.

Стигавши у Ваљево Данило Цикуша и Боривоје Паунковић су се извињавали што су рекли за Бороту и да нису знали да се он крије под туђим именом. Ни Добросав Симић ни Стеван Борота нису им замерили пошто су знали да ће их неко препознати и да неће моћи дуго да крију свој идентитет.

У Ваљеву смо били смештени у немачки затвор где сам једно време био заједно са Стеваном Боротом и Добросавом Симићем.⁹⁵

Поред ове верзије о томе како је ухваћен Стеван Борота постоји још једна објављена у квислиншким новинама *Наша борба* под називом „На црвеном хлебу“ у броју од 19. априла 1942. године. Написана је на основу сведочења Живорада С. Величковића наредника Седмог добровољачког одреда кога су

⁹⁴ Стрељан на Бањици 1942.

⁹⁵ Петар Марић „Заробљавање“ у: *Сећања бораца ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, том I, 1984, стр. 423 – 426.

заробили Посаво - тамнавски партизани али је успео да побегне. У тексту је, између осталог, објављено:

„Са брда до Словца, даљину од седам километара претрчао сам за пола сата не обилазећи ни воду ни шуму. Пред Словцем сам наишао на четничку стражу и стражар ме је спровео у штаб где сам испричао читав мој трагичан доживљај како сам био заробљен од партизана. Четници су одмах устали и кренули у правцу Боротиног коначишта. Пошто је доста велик снег по трагу смо нашли девет партизана који су мене чували али Бороте није било. По трагу смо видели да су остали отишли у правцу села Маркова Црква. Ту смо их узалуд тражили читав сат. Тада нам је једна 11-годишња девојчица казала да је јутрос рано видела како су неки људи са једном жентурачом у панталонама ушли у цркву. Цркву смо опколили и у олтару нашли скривен читав штаб а испод часне трпезе нашли смо скривену архиву и нешто новаца. Када смо их ухватили рекао сам Бороти: „Ти Борота уби ону двојицу мојих најбољих другова добровољаца а и мене си мучио осам дана. Девети дан Бог даде да се ја теби за све осветим. На то ме је Борота погледао испод јаких обрва и грубо ми одговори: „Можеш на томе захвалити твоме земљаку Милу Васовићу који те је спасао. Да сам ја учинио с тобом што сам био наумио, не би се ти мени тако осветио а Борота би био на слободи.“

У групи бораца Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда која је успела да се пробије до Трлића био је и Јосиф Мајер. Између Трлића и села Новаци у једном шумарку Светислав Света Поповић командант Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда окупио је преостале борце и обратио им се узбуђеним гласом:

„Према нама крећу велике непријатељске снаге. Ми немамо више снаге да им се супроставимо. То морамо себи признати. Учинили смо све што смо могли. Врховни штаб је у Босни. Немамо везу ни са Београдом. Немци нам намећу фронталну борбу. Једини излаз је да се одред распусти али само до 18. марта.

Разићи ћемо се и крити до тог дана. Заказујем зборно место у шуми Расткову код Калиновца да поново формирамо одред. Почеће пролеће па ћемо имати шуму за савезника. Разиђимо се мирно другови. Водили смо праву ослободилачку борбу која мора победити.“⁹⁶

Борци су се поздрављали, грлили и питали: куда, где сада?

Сутрадан је заробљен командант Светислав Света Поповић. Јосиф Мајер је бежао од потере према селу Новаци с неколико бораца. Сакрио се у једну сеоску шталу али су га четници открили и спровели у затвор на Убу.

У акцији чишћења на ширем подручју похватано је у овом периоду више од триста лица која су била у партизанским јединицама и њихових симпатизера. Многи су заробљени и интернирани у логоре у Норвешкој, Немачкој, Пољској, Аустрији и Француској. Мањи број бораца успео је да се домогне Босне и прикључи се редовима Пролетерских бригада.

У затвору на Убу са Јосифом Мајером био је Ђура Старчевић, борац Тамнавског партизанског батаљона. О свом сусрету са Јосифом Мајером у упском затвору каже:

„Наредних дана већина бораца је похватана. Ухваћен је и Света Поповић око села Трлића. Спроведен је у затвор на Убу. Ухваћен је и Јосиф Мајер. Они су краће време били у затвору а затим су пребачени у Ваљево. Неки наредник Коларевић немилосрдно нас је тукао и мучио. Највише се окомио на Јосифа Мајера који је био толико мучен да му је крв цурила не само из уста и носа већ и из ушију. Из Убског затвора где смо претрпели разна мучења и малтретирања

⁹⁶ Записник са саслушања Јосифа Мајера рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/1) стр. 11; Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987, стр. 524; Дојчило Митровић, *Западна Србија 1941*, 1975, стр. 302; Записник са саслушања Светислава Поповића рађен 28.2.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155/2).

неки су пуштени а велики број је упућен у логоре где су многи изгубили животе.“⁹⁷

У извештају начелника округа Ваљевског од 1.3.1942. године о стању у овом крају од 16. до 28. фебруара 1942. године упућеног Министарству унутрашњих послова писало је:

„Дана 22/23. фебруара ноћу група Посаво - тамнавског комунистичког одреда пребацила се преко реке Љига и села Горњи Латковић и Мушић. Одмах је предузето опкољавање и гоњење ових банди. У току борби на дан 24.II.1942. ова група од 150 бандита растурена је, којом приликом је ухваћено и убијено 9 комуниста.

Доцније у току ноћи бандити су успели да се пребаце преко Колубаре за ваљевску Лозницу а одатле у село Гвозденовић. Опкољени и стално гоњени у селу Чучугама дали су отпор принуђени на борбу. У току ове борбе убијено је 95 бандита и 30 нових ухваћено.

Међу овим комунистима налазе се као главни од вођа и команданата: Стеван Борота и Јосип Мајер, Света Поповић, Живота Јевтић и Драгослав Симић.

Чишћење терена и претрес терена врши се и даље.“⁹⁸

У прегледу Одељења за државну заштиту Министарства унутрашњих послова Недићеве владе од 2. марта 1942. године о борбама против народноослободилачких партизанских одреда је писало:

„Уб: у ноћи 23/24 о.м. једна комунистичка група јачине 150 људи пребацила се из Колубарског у Посавотамнавски срез. Опкољена је од стране

⁹⁷ Ђура Старчевић „Чучуге“ у; *Сећања бораца ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, Том I, 1984, стр. 376 - 378; Ђура Старчевић: члан КПЈ од 1941. Заробљен и мучен. Из логора Бањица депортован у Француску.

⁹⁸ *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, Том I, књига 3, 1953, стр. 361.

четника и жандарма у селу Чучуге и том приликом убијено је 95 комуниста и 30 живих ухваћено док су се остали разбежали. Међу ухваћенима налазе се Јосип Мајер, Јеврејин из Ниша и Богдан Јаковљевић студент технике и један од главних комунистичких организатора.

Обреновац: 27. прошлог месеца четници су ухватили познате и опасне комунисте Аксентијевић Владимира из Обреновца и Давидовић Будимира из Стублина. Обојица су ухваћени у селу Грабовцу и предати команданту посавске групе одреда.⁹⁹

О узроцима разбијања Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда Милош Минић, инструктор ПК КПЈ упутио је ПК КПЈ за Србију дана 20.5.1942. године извештај у којем је између осталог, написао:

„Јаке концентрисане непријатељске снаге, пропуштени моменат у јануару месецу да се одреди пребаце у Босну, прекинуте везе са другим одредима, несташица муниције, погрешна одлука да се одреди врате у своје крајеве, попуштање дисциплине.

ОвOME треба додати и чињеницу да Врховном штабу и Главном штабу НОП одреда за Србију није била позната права ситуација на терену западне Србије после пада Ужица и губитка слободне територије.“

Несумњиво да су међу руководећим кадром највећу одговорност имали Мирко Томић делегат ЦК КПЈ и Врховног штаба и Милош Минић као инструктор ПК КПЈ за Србију и због тога је покренута истрага. Један за другим у борбама са знатно надмоћнијим непријатељем страдали су прво Подрински, Космајски, Посаво - тамнавски и Ваљевски народноослободилачки партизански одред. Партизански одреди су у том периоду били препуштени сами себи. Помоћ од

⁹⁹ *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, Том I, књига 3, 1963. стр. 364 – 365.

Покрајинског комитета и Врховног штаба била је недовољна тако да се није могла успоставити чвршћа веза. Упутства која су стизала нередовно и са закашњењем била су толико уопштена да нису могла пружити конкретну помоћ. То је умногоме компликовало тешку ситуацију.

Мирко Томић и Милош Минић су партијски кажњени и смењени са дотадашњих функција али су отишли на друге одговорне дужности. Мирко Томић за секретара МК Београда а Милош Минић за секретара ОК Чачак јер је Партија у њих имала велико поверење.¹⁰⁰

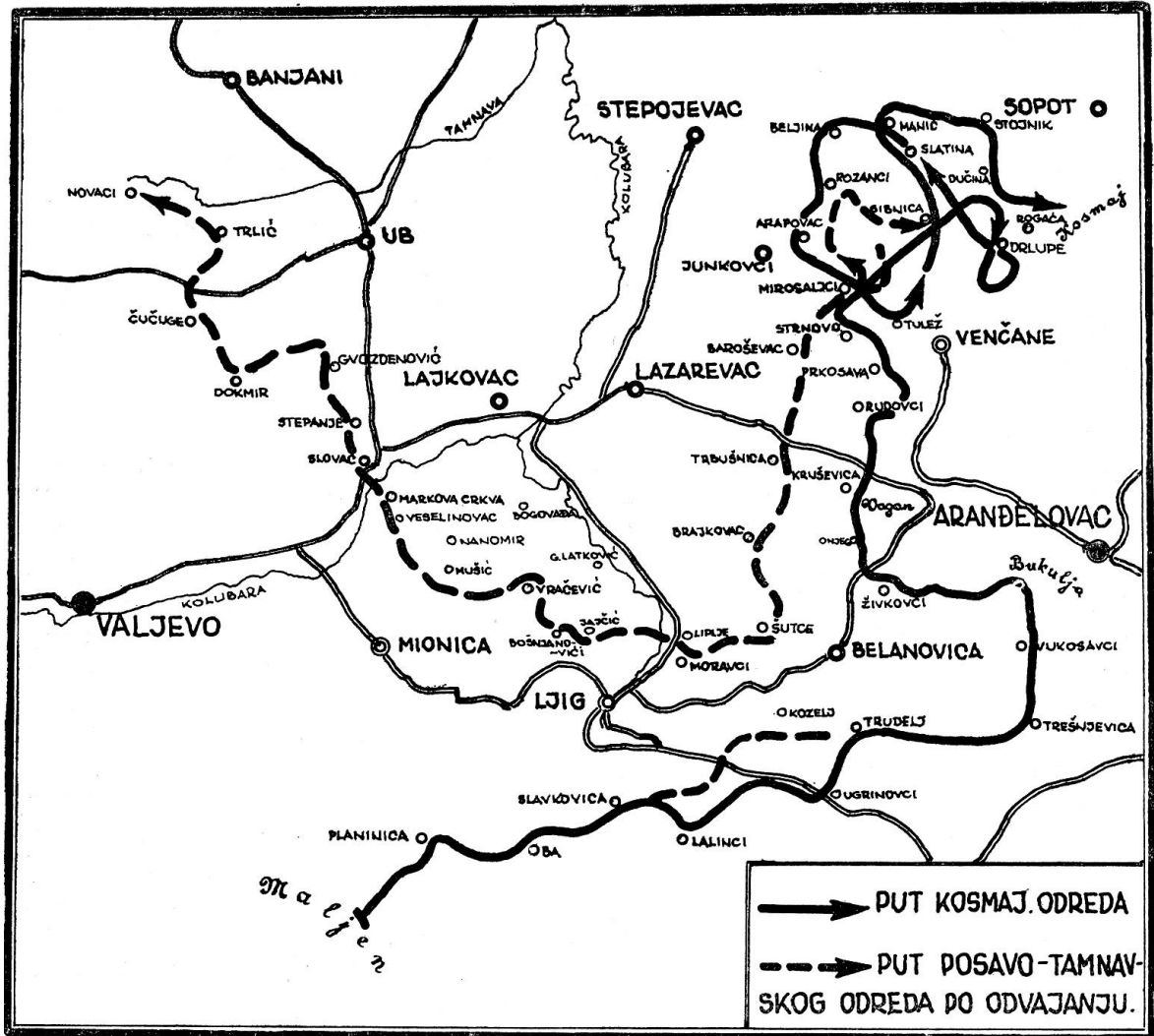
О овим догађајима Јосип Броз Тито је рекао следеће:

„Након повлачења већег дијела партизанских јединица из западне Србије, Шумадије и Поморавља у Санџак и у источну Босну и губитка слободне територије у тим крајевима, Народноослободилачки покрет Србије је запао у велику кризу. Међутим, у оцијенама ЦК КПЈ и Врховног штаба НОПОЈ крајем 1941. и почетком 1942. године преовлађавало је увјерење да су те тешкоће привременог карактера и да ће се стање поправити релативно брзо, већ у току прољећа 1942. године када јаче партизанске снаге буду тамо упућене. Такве, сувише оптимистичке оцјене о стању у Србији у то вријеме налазе се на више мјеста и у мојим списима тј. у упутствима и информацијама које сам тада слао партијским форумима или појединим руководећим друговима. Те наше оцјене настале су првенствено на основу недовољно поузданих података о правом стању у Србији, пошто су наше везе с војним и партијским руководством која су остављена на терену биле прекинуте, а неке вијести које смо отуда добијали наводили су нас на закључак да се ситуација није осјетније погоршала, па је и то потхрањивало наш оптимизам.

¹⁰⁰ Мома Марковић „Сведочења ратног команданта - Страдање пет одреда“, фелтон, *Вечерње новости*, 16.1.1987. стр. 23.

На основу таквих оцјена ми смо и одлучили да већ у току децембра 1941. године вратимо из Санџака неке наше јединице у Србију. Али, то је било погрешно, јер се показало што смо тек касније увидјели да су окупаторске и квислиншке снаге у које су се отворено биле сврстале и четници Драже Михаиловића у том тренутку биле далеко надмоћније него што смо мислили. Стога су те наше јединице – чије је људство и само жељело да се тамо врати (разумје се да су свјеснији међу њима били спремни да дисциплиновано крену тамо куда буду упућени) да би се нашле на терену и помогле народу - по повратку у Србију наишле на велике тешкоће: биле су изложене страховитом гоњењу и трпјеле су велике губитке, од њих су се касније само појединци прикључили снагама при Врховном штабу у источној Босни. Била је то скупа цијена којом се плаћало искуство у борби за слободу.“¹⁰¹

¹⁰¹ Јосип Броз Тито *Сабрана дјела*, књига 8, 1981, стр. 10 – 11.

Последњи задатак Космајског и Посаво - тамнавског народноослободилачког партизанског одреда од 15. до 28. фебруара 1942. године

КВИСЛИНШКА ШТАМПА О ХВАТАЊУ БОРОТЕ И МАЈЕРА

Режимска окупаторска штампа скоро свакодневно је објављивала сензационалистичке текстове о хватању партизанских бораца Стевана Бороте, Јосифа Мајера и других познатих војно - политичких руководилица. Први текст у којем се помиње хватање Јосифа Мајера и Стевана Бороте објавио је лист *Обнова* 27. фебруара 1942. године. Дописник из Ваљева В.Л. у тексту, под називом, „Најзлогласнији комунистички вођа, Стеван Борота пао у руке властима“ пише да је у Ваљево доведен Стеван Борота „који се преобукао у старо отрцано сељачко одело да би изгледао као обичан бандит“. У даљем делу текста аутор пише да је довођење Добросава Симића и Стевана Бороте изазвало „сензацију међу ваљевским грађанима“ и како су наводно „Ваљевци замолили власти да се Борота обеси у центру Ваљева и да се не скида три дана да би сељаци из околних села могли да виде највећег злочинца ваљевског краја од времена дахија“. У последњем пасусу наводи се како је Борота упорно одбијао да одговори на питања али да је „после енергичне истраге проговорио и да је одао не само све своје јатаке већ све личности како из села тако и из градова које су га у његовој злочиначкој акцији помагале“. Аутор текста измислио је текст о ислеђивању над Стеваном Боротом јер је саслушање на основу званичних записника обављено 10. марта 1942. године. Поменути текст је објављен једанаест дана раније!¹⁰²

Следећег дана исти аутор у тексту „Посавско - Тамнавски комунистички одред уништен до последњег човека“ први пут наводи да је међу већом групом ухапшених налази се и Јосиф Мајер за кога каже да је студент технике (?) који је

¹⁰² В.Л. „Најзлогласнији комунистички вођа Стеван Борота пао је у руке властима“ *Обнова*, 27.2.1942: Записник са саслушања Стевана Бороте, рађен 10.3.1942. (Историјски архив Београда, Фонд Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155).

чувен не само по својим зверствима већ и по томе што је спалио најлепши српски брод „Краљица Марија“.¹⁰³

Истога дана лист *Ново време* пише о хватању Стевана Бороте и наводи да се вест о његовом хватању и спровођењу у Ваљеву раширила „муњевитом брзином не само у граду већ и целој околини“ описујући где је ухваћен.¹⁰⁴

Првог марта лист *Ново време* наставља са серијом текстова и обавештава читаоце да ће „Иштван Борота бити јавно обешен у Ваљеву а Јеврејин Мајер на Убу“.¹⁰⁵

На овим текстовима се није зауставила окупаторска штампа. Петог марта непотписани аутор текста „Мени није било тешко тестерисати људске главе!“ у листу *Ново време* објављује сензационалистичку репортажу о хватању истакнутих партизанских бораца и руководиоца која је почињала овим речима:

„Пре неколико дана грађани живописног Ваљева су били сведоци једног интересантног призора који се указао на улицама: испред тројице добро наоружаних владиних одредника корачао је везан један високи крупан човек оборене главе и сакривена погледа. Десна рука му је била сва увијена у прљаве, искрвављене завоје а преко целог левог образа истицала се дубока гнојава бразготина од пушчаног метка. Само по који пут овај везани човек дизао је свој намргођени, закрвављени поглед и њиме колутао по маси која се гурала дуж тротоара.

То је био Стеван Борота...“

¹⁰³ В.Л. „Посавско - тамнавски комунистички одред уништен до последњег човека“, *Обнова*, 28.2.1942.

¹⁰⁴ „Ухваћен крволок Стеван Борота“, *Ново време*, 28.2.1942.

¹⁰⁵ „Уништен Посаво - тамнавски комунистички одред“, *Ново време*, 1.3.1942.

Даље у тексту аутор пише о ислеђивању и наводном суочењу Добросава Симића, Стевана (кога аутор текста назива Иштван) Бороте и Јосифа Мајера и њиховом међусобном оптуживању. Јосифа Мајера је овако описао:

„Јеврејин, бивши ткачки радник, стар 23 године, малог и неугледног раста, на први поглед детињасто неозбиљан али у суштини поразно трагичан и погубљан. Његова типична јеврејска физиономија, светлуцање његових ситних очију, одају човека који не зна шта је кајање. Он то потврђује својим исказима...“¹⁰⁶

Текст је очигледно писан са циљем да читаоци стекну утисак како је новинар листа лично присуствовао њиховом ислеђивању у ваљевском затвору.

Други окупаторски лист *Обнова* као да се такмичио са дневним листом *Ново време* ко ће веће лажи објавити о Бороти и Мајеру. Истога дана из пера „нарочито изасланог сарадника“ (прим. Лазар М. Чолић) из Ваљева углавном понавља исту причу о њима и додаје да је „Иштван Борота убио две стотине Срба“ и да кроз затвор жандармеријске чете, где су затворени Борота и Мајер, „свакодневно дефилују стотине радозналих људи, жена и деце да их виде“ (?). У овом броју листа први пут су објављене фотографије ухваћених партизана Стевана Бороте, Јосифа Мајера и Добросава Симића.¹⁰⁷

Јосиф Мајер

Стеван Борота

¹⁰⁶ „Мени није било тешко тестерисати људске главе“, *Ново време*, 5.3.1942.

¹⁰⁷ „Иштван Борота уморио је најстрашнијим мукама преко две стотине Срба“, *Обнова*, 5.3.1942.

Следећег дана, исти аутор повећава број Срба које су наводно убили Борота и Мајер и објављује текст под насловом „Два међународна комунистичка зликовца Иштван Борота и Јосиф Мајер побили су преко 500 најбољих Срба“. Очигледно да се аутору текста бројка од две стотине учинила малом.

Да ратни новинари који објављују текстове у окупаторским листовима имају бујну машту, доказ је и овај текст у којем аутор пише како је посетио у ваљевском затвору ове „комунистичке функционере да би затражио одговоре од оних који су најмеродавнији“. У даљем делу написа објављује измишљени интервју са Боротом и Мајером.¹⁰⁸

Љотићевске новине *Наша борба* придружиле су се листовима *Ново време* и *Обнова* у описивању Бороте и Мајера. Боривоје Бора Карапанџић у броју од 15. марта уз исте фотографије из листа *Обнова* углавном понавља већ објављено при том се највише бави Јосифом Мајером за кога је, тако рећи, сигуран да је он изрекао пресуду о фамозном тестерисању над председником општине Дивци Велисавом (Веселином) Петровићем. На једном месту о томе каже: „...а пошто то нико није хтео да учини из партизанског одреда, то је лично урадио Јосиф Мајер“ и да је то била „пресуда какву историја људског рода није још забележила а којој смо ми били сведоци.“¹⁰⁹

Ово је је уједно била ко зна која по реду верзија једног измишљеног догађаја која је служила у пропагандне сврхе против партизанских одреда и њихових руководилица.

Стеван Борота и Јосиф Мајер подвргнути су ужасној тортури после чега су састављени записници о њиховом саслушавању. Јосиф Мајер саслушаван је 28.

¹⁰⁸ Лазар М. Чолић „Два међународна комунистичка зликовца Иштван Борота и Јосиф Мајер побили су 500 најбољих Срба“, *Обнова*, 6.3.1942.

¹⁰⁹ Бора Карапанџић „Мајер и Борота“, *Наша борба*, 15.3.1942.

фебруара у канцеларији Окружног начелства у Ваљеву а Стеван Борота у затвору Специјалне полиције Управе града Београда дана 10. марта 1942. године.

Велики сачувани записници са њиховог саслушавања могу у први мах да створе погрешну слику о њиховом држању. Иако је реч о веродостојним документима, који се данас налазе у Историјском архиву Београда, они могу у први мах да наведу на једнострано закључивање и погрешну оцену посебно ако се заборави да су сви полицијски записници не само изнуђени него и писани онако како је то одговарало окупаторским властима.

Анализирајући пажљиво њихове записнике са саслушавања стиче се утисак да су иследници и пре ислеђивања знали имена свим значајних људи у партизанским одредима који су их занимали. На последњој страни записника са саслушања Стевана Бороте пише: „Писмен сам али не могу да потпишем пошто ми се десна рука налази у завоју и неспособна је на покрете“ а испод тога ипак стоји читко потписано име Стеван Борота!

Очигледно да је неко од присутних после завршеног саслушања то урадио уместо Стевана Бороте што уосталом и није било битно инспектору који је већ 13. марта 1942. године послао овај записник Министарству унутрашњих послова „с молбом на увиђај и даљу употребу“.¹¹⁰

¹¹⁰ Записник са саслушања Стевана Бороте рађен 10.3.1942. (Историјски архив Београда, Управа града Београда, Одељење Специјалне полиције, досије IV-Q-155).

ХВАТАЊЕ ЈЕДНОГ ОД НАЈВЕЋИХ КОМУНИСТИЧКИХ КРВОЛОКА

**Загребачки Јеврејин Хинко Мајер води
комунистичке банде по Тамнави и Подгорини**

ЛИКВИДАЦИЈА ЦРВЕНОГ ТЕРОРА У СРБИЈИ

УНИШТЕЊЕ КОМУНИСТИЧКЕ БАНДЕ ЗЛОГЛАСНОГ РАЗБОЈНИКА БОРОТЕ

**Комунисти су располагали аутоматским оружјем и великом количином
експлозива који је био намењен уништавању разних објеката**

**Ухваћен крволок Стеван Борота
који је крив за смрт 200 Срба**

**У ОЧЕКИВАЊУ ПРАВЕДНЕ ОДМАЗДЕ НАД ГРУПОМ ЦРВЕНИХ
ЗВЕРОВА, КОЈИ СУ ЗАВИЛИ У ЦРНО ЦЕЛУ ЈЕДНУ ОБЛАСТ СРБИЈЕ...**

ИШТВАН БОРОТА УМОРНО ЈЕ НАЈСТРАШНИЈИМ МУКАМА ПРЕКО ДВЕ СТОТИНЕ СРБА

**Јосиф Мајер, Јеврејин, починио је још већи број
злочина над Србима у Тамнави и Подгорини**

БОРОТА И МАЈЕР НА САСЛУШАЊУ

**„Мени није било тешко
тестерисати људске главе!“**

**ШТА ОТКРИВА УХВАЋЕНИ КОМУНИСТИЧКИ ПОЛИТИЧКИ
КОМЕСАР ЈЕВРЕЈИН ЈОСИФ МАЈЕР**

ДВА МЕЂУНАРОДНА КОМУНИСТИЧКА ЗЛИ- КОВЦА ИШТВАН БОРОТА И ЈОСИФ МАЈЕР ПОБИЛИ СУ ПРЕКО 500 НАЈБОЉИХ СРБА

**„Сигурно је да је сада учињен за увек крај кому-
нистичкој акцији у Србији“, изјављује Мајер**

**Ломили су кључне кости, шестерисали их, зашким ножем
секли до срца и чујали срце из труди**

МАЈЕР И БОРОТА

**Сипали су со и снег у раскрвављене ране
и мирно слушали крике жртава**

Наслови у квислиншкој штампи о хватању Мајера и Бороте

ОБЕШЕНИ У ИСТОМ ДАНУ

Немци су наредили недићевим органима власти да изврше смртну казну јавним вешањем над ухапшеним војно - политичким руководиоцима да би се код народа створило уверење да је реч о великим злочинцима српског народа а уједно да би показали да су сви партизани потпуно уништени. Изабран је последњи петак у месецу марту, дан у недељи који је у Ваљеву одувек био пијачни, када у град долази највећи број сељака из околних места. Уједно био је 27. март дан када су претходне године одржане велике народне демонстрације против потписивања Тројног пакта у Југославији што је, такође, утицало да се баш тога дана обави јавно вешање познатих партизанских руководилаца.

Окружни начелник округа ваљевског Драгомир Лукић¹¹¹ упутио је среском начелнику Обреновца 24. марта 1942. године поверљиву наредбу број 1200/42 у којој је писало:

На дан 27. марта 1942. године у 11 часова имају бити јавно обешени и то:

- 1) У Ваљеву Стеван Борота и Јосип Мајер
- 2) У Убу: комунистички командир Драгољуб Симић и Света Поповић
- 3) У Обреновцу: политички комесар Владимир Аксентијевић и комуниста Будимир Давидовић

Како су ови бандити извршили безброј грозних убистава то ће вешање обавити се на јавном месту, па стога наређујем:

- 1) Да се одмах на вашаришту подигну вешала. Вешала подићи 26 овог месеца а не пре.

¹¹¹ Драгомир Лукић, пуковник, учесник ратова 1912-1914, убили га четници у Београду 1944. године.

2) 27 овог месеца злочинци биће предати нашој полицијској власти од стране немачке жандармерије, која ће исте са жандармима односно окружном стражом примити и ставити у затвор и под јаку стражу, а на губилиште тако исто извести их пешке и под јаком стражом.

3) Осигурање има се извршити на овај начин:

Командант окружне страже и четнички војвода у споразуму имају затворити уличне излазе и на тим излазима пуштати публику гледаоце, који желе да ово виде и исте имају претрести да код себе немају оружја. На месту где су подигнута вешала биће око истих кара и у томе четвороуглу има се поставити стража у једну врсту са све четири стране која има бити окренута публици и тако се има одржати ред на губилишту.

4) Командант ће одредити једног официра, који ће командовати извршење овога и пронаћи људе, који желе самовољно извршити вешање ових зликоваца. Првенствено одобрити онима, који су они некога од њихових чланова убили или мучили.

5) Предузмите све друго што је потребно, да се чин вешања, изврши у потпуном реду и о извршењу телефонски ме известити а потом злочинци имају остати на вешалима све док телефонски не будем наредио да се скину и покопају.

6) Шаље се у прилогу 40 комада плаката „Јавно саопштење“ које се имају излепити по вароши и општинама разделити, а тако исто шаље се и две натписне табле имена, која се имају обесити на прса на њих чим буде извршено вешање.

Овај коферат отворити онога момента када будем телефоном наредио. Плакате одмах налепити и разделити и даље поступати по свему како је наређено.¹¹²

¹¹² Фонд Милана Недића, Војни архив, кутија 27. рег. број 19/1-4.

ОКРУЖНО НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ВАЉЕВСКОГ

Пов број: 1200/42.

24 марта 1942 год.
Ваљево.

19/42 4
74
На личност.

СРЕСКОМ НАЧЕЛНИКУ

ОБРЕНОВАЦ

На дан 27 марта 1942 год. у 11 часова
имају бити јавно обешени и то:

- 1) У Ваљеву Стеван Борота и Јосип Мајер
- 2) У Убу: комунисти или командир Драгољуб Симић и Света Поповић,
- 3) У Обреновцу: политички комесар Владимир Аксентијевић и комуниста Будимир Давидовић.

Како су ови бандити извршили безброј грознах убиства то ће вешање обавити се на јавном месту, па стога наређујем:

1) Да се одмах на вешарштву подигну вешала. Вешала подићи 26 овог месеца а не пре,

2) 27 овог месеца злочинци биће предати нашој полицијској власти од стране немачке жандармерије, која ће исте са жандармима односно окружном стражом прими и ставити у ватвор и под јаку стражу, а на губилиште тако исто извести их пешме и под јаком стражом.

3) Осигурање има се извршити на овај начин:

Командант окружне страже и четнички војвода у споразуму имају затворити уличне излазе и на тим излазима пуштати публику гледаоце, који желе да ово виде и исте имају претрести да код себе немају оружја. На месту, где су подигнута вешала биће око истих кара и у томе четворougлу има се поставити стража у једну врсту са све четири стране, која има бити окренута публици и тако се има одржати ред на губилишту.

4) Командант ће одредити једног официра, који ће командовати извршење овога и пронаћи луђе, који желе својевољно извршити вешање оних аликоваца. Првенствено одобрити онима, којима су они некога од њихових чланова убили и мучили.

5) Предузмите све друго што је потребно, да се чин вешања изврши у потпуном реду и о извршењу телефонски ме известити, а по-том злочинци имају остати на вешалима све до телефонски не будем наредно да се скину и покопају.

6) Шаље се у прилогу 40 комада плаката "јавно саопштење" које се имају излепити по вароши и општинама разделити, а тако исто шаље се и 2 натписне табле имена, која се имају обесити које се табле имају обесити на проа на њих чим буде извршено вешање.

Овај коферат отворити онога момента када будем телефоном наредно. Плакате одмах излепити и разделити и даље поступити по свему како је наређено.

ОКРУЖНИ НАЧЕЛНИК,

[Handwritten signature]

Наређење Начелства округа Ваљевског Среском начелнику у Обреновцу
од 24.марта 1942. године о извршењу смртних пресуда у Ваљеву, Убу и
Обреновцу

На плакатима који су лепљени у Ваљево, Убу и Обреновцу био је текст следеће садржине:

ЈАВНО САОПШТЕЊЕ

СРБИ !

Ви сами знате и чули сте о свирепом поступању комунистичких вођа

1. У Ваљевоу:

Комунистички командир

СТЕВАН БОРОТА

Јеврејин и политички комесар

ЈОСИП МАЈЕР

2. У УБУ

Комунистички командир

ДРАГОЉУБ СИМИЋ

СВЕТА ПОПОВИЋ

3. У Обреновцу

Политички комесар

ВЛАДИМИР АКСЕНТИЈЕВИЋ

Комуниста

БУДИМИР ДАВИДОВИЋ

Бандити су извршили безброј грозних убистава над немачким војницима, четницима, добровољцима, жандармима па чак и над невином српском децом и женама. Сви су ови убијани на најсвирепије начине. Бандити су чак прави гробари српског народа, јер су силом приморали под претњама мирно становништво у своје редове. Овом терору је учинила крај немачка војна сила. Банде су растурене а вође похватане.

Као казна за учињена страховита недела биће

Јеврејин Мајер и Борота у Ваљеву

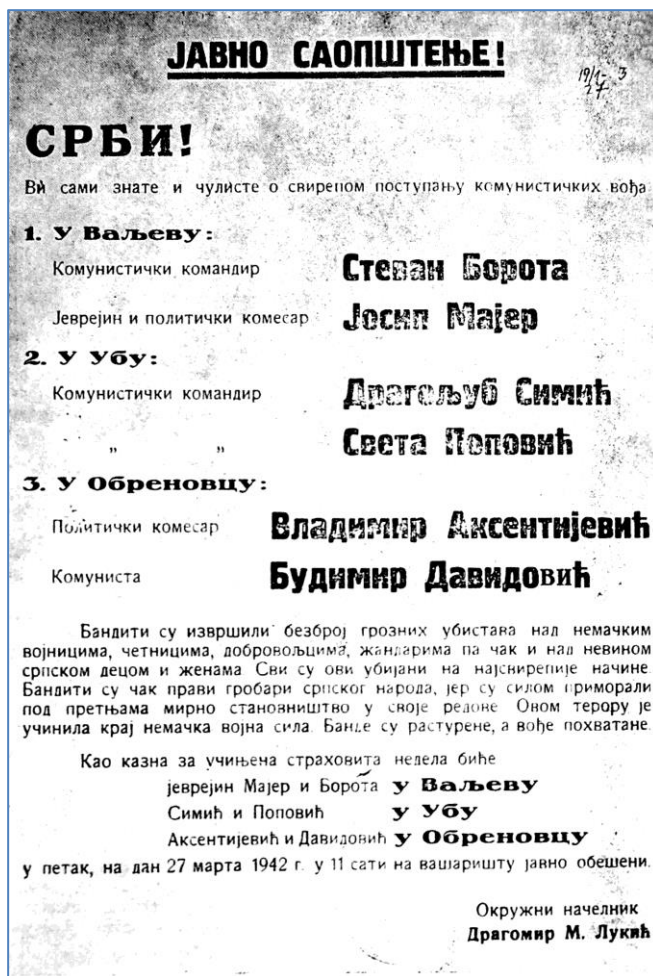
Симић и Поповић у Убу

Аксентијевић и Давидовић у Обреновцу

У петак, на дан 27. марта 1942. г. у 11 сати на вашаришту јавно обешени.

Окружни начелник

Драгомир М.Лукић¹¹³

¹¹³Фонд Милана Недића, Војни архив, кутија 27, рег. број 19/1-5; *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 3, 1953.

Из сачуваних поверљивих докумената Начелства округа Ваљевског може се уочити да су градске полицијске власти предузеле опсежне мере обезбеђења како би све протекло у миру и реду.

На пространом тргу, познатом као Вашариште, испред зграде Црвеног кантара, који се налазио између Гимназије и дрвеног моста и пијаце, још од раног јутра 27. марта 1942. године била су подигнута вешала.

Испред зграде полицијског затвора, у дубини дворишта Окружног суда, у заказано време стигла је група наоружаних четника. Из хелија полицијског затвора изведени су везаних руку Јосиф Мајер и Стеван Борота.

Пред полазак на губилиште

После команде за покрет ставили су их у средину групе и кренули према губилишту.

Колона је кренула

На улицама према градском тргу већ се окупило око пет хиљада људи махом натераних да напусте посао. Ђаци су с професорима приморани да изађу на улицу да би гледали спровођење и само вешање. Сви сељаци који су трговали на пијаци такође су дошли.

Више од пет хиљада људи окупило се у Ваљеву

Око самих вешала направљен је велики празан простор да би се избегло и најмање изненађење. Стевана Бороту и Јосифа Мајера довели су пред вешала када је стигао немачки командант прочитана им је пресуда.¹¹⁴

Слушање пресуде

Криви су

¹¹⁴ Јаша Алмули, *Живи и мртви*, 2002, стр. 446.

После последње реченице из пресуде, по тадашњим српским законима, дата им је могућност да кажу последњу реч.

Стеван Борота је говорио кратко да није крив и да се борио за националну слободу. Јосип Мајер се обартио команданту Српске државне страже речима:

„Мене можете обесити али како ћете обесити једну револуцију. На крају је викнуо: „Живео Совјетски савез!“¹¹⁵

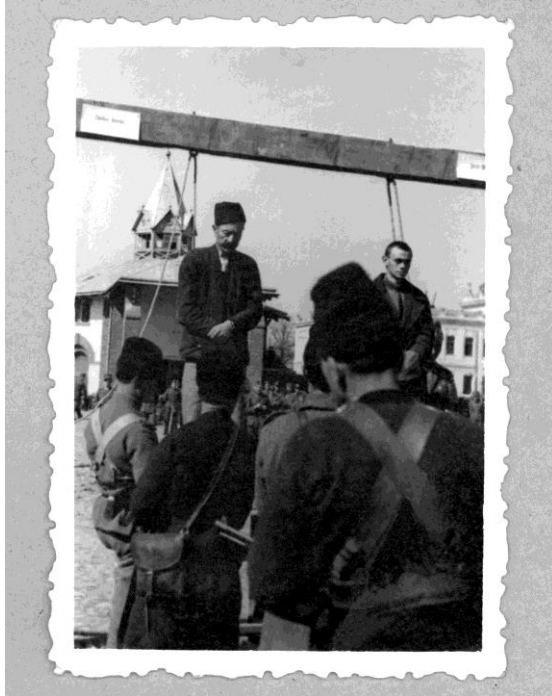
Попели су их на дрвене степенице а двојица припадника Српске државне страже ставили су им омче око врата. Изнад њих, на греди већ су биле постављене табле са њиховим именима.

На вешалима

¹¹⁵ Миленко Јовановић, *Забрављено време*, 1990. стр. 82.

Окупљени народ немо је посматрао овај приказ, људи су међусобно погледима размењивали мисли али нико се није усудио да јавно испољи своје расположење јер би се веома брзо нашао у затвору као непријатељ народа.¹¹⁶

Последњи тренуци

Своје последње тренутке Јосиф Мајер и Стеван Борота дочекали су храбро и достојанствено.

О извршењу грозног чина јавног вешања у Ваљеву, када су обешени Стеван Борота и Јосиф Мајер, у Обреновцу Владимир Аксентијевић и на Убу Добросав Симић и Светислав Света Поповић, помоћник окружног начелника упутио је истог дана извештај Крајскомандантури у Ваљеву следеће садржине:

„Крајскоманданту,

Ваљево

Част ми је извести, да је била на дан 27. марта 1942. године у 11 часова пре подне извршена у местима Ваљеву, Убу и Обреновцу смртна казна над следећим

¹¹⁶ *Ваљево град устанка*, 1967, стр. 387-390; Љубисав Андрић, *Ваљево од постања*, 1985.

комунистичким вођама:

У Ваљеву

Над Стеваном Боротом и

Јосипом Мајером

У Убу

Над Добросавом Симићем и

Светом Поповићем

У Обреновцу

Над Владимиром Аксентијевићем и

Будимиром Давидовићем.

Извршењу смртне казне присуствовало је на сва три места више хиљада људи као и представници немачке војске. Казне су извршиле наше власти (Српска. држ. стража и четнички одреди).

Извршење смртне казне обављено је у сва три места у потпуном реду и маса народа је очевидно била задовољна оваквом казном.

За окружног начелника помоћник“

(потпис нечитак)¹¹⁷

Одобравање овог чина мањег броја присутних, окружни начелник у свом додворавању окупатору оквалификовао је као „очевидно задовољство“ народа таквом казном.¹¹⁸

¹¹⁷ Извештај Окружног начелства Ваљево Крајскомандантури у Ваљеву од 27.3.1942. Војни архив Фонд Милана Недића, кутија 27, рег. број 26/1-4.

Окупаторски лист *Ново време*, на основу телефонског извештаја свог дописника А. К. из Ваљева, објавио је 28. марта 1942. године текст под називом, „Борота обешен јуче у Ваљеву“ у којем је писало:

„Ваљево, 27. марта.

Данас у 11 часова пре подне на ваљевском тргу, у присуству преко двадесет пет хиљада људи¹¹⁹ из вароши и ближе и даље околине Ваљева, извршена је смртна казна јавним вешањем над злогласним комунистичким злочинцима јеврејином Јосипом Мајером, политичким комесаром Тамнавског партизанског одреда и Стеваном Боротом, командиром комунистичке чете и једним од најокорелијих злочинаца, који су извршили безброј злочина над невиним српским живљем као и над представницима српских одреда који су први повели борбу против „народно - ослободилачких партизанских одреда.“

Љотићевски лист *Наша борба* у броју од 10.5.1942. годину у тексту „Лице и наличје Ваљева“ објавио је репортажу са овог догађаја, у којој пише да су „сељаци јавно желели да виде што пре своје упропаститеље“ али аутор признаје да је било и оних који су изразили негодовање према онима који су дошли да гледају вешање. У тексту је писало:

„За извршење ове казне владало је у целом ваљевском округу огромно интересовање, што се најбоље види из великог броја присутних, који су напустили своје редовне послове да би се уверили да заувек нестане ових злогласних крволока.

Још од раног јутра са свих страна у правцу ваљевског трга свима улицама, као нека бујица пристизао је свет, који је с нестрпљењем очекивао моменат да

¹¹⁸ Жарко Јовановић, *Ваљево под окупацијом 1941-1944*, 2001, стр.13; Гојко М.Табаковић „Лице и наличје Ваљева“, *Наша борба*, 10.5.1942.

¹¹⁹ Ваљево је у то време имало 10423 становника.

својим очима види звер људе који су без милости на најгрознији начин лишавали животе најбољих домаћина овога краја.“

И овај текст као и они објављени у претходном периоду у листу *Ново време* показује колико се претеривало и лагало. Податак из дневног листа *Ново време* о 25 хиљада присутних, довољно говори сам за себе, јер је Ваљево према попису Општинског техничког одељења у то време имало 10423 становника. Већина грађана није добровољно дошла да гледа вешање већ су натерани да дођу као и сви ђаци из основних школа и гимназије.

Према наређењу окружног начелника Ваљевског начелства тела Јосифа Мајера и Стевана Бороте висила су на вешалима два дана као опомена како ће завршити они који се не буду покоравали немачкој војној сили.

Тела Јосифа Мајера (лево) и Стевана Бороте (десно) испод вешала на градском Ваширишту у Ваљеву, 28.3.1942.

Обешене партизанске борце чували су по двојица припадника Српске државне страже. После два дана тела Јосифа Мајера и Стевана Бороте закопана су без сандука и белега уз тарабу десно од улаза у Градско гробље у Ваљеву.

После ослобођења Ваљева њихове кости су положене у обичан ограђени гроб у првом реду улазног пута насупрот гробарске кућице. Године 1980. по одобрењу Боротиног сина Мирка Бороте пренети су у Костурницу на Партизанско спомен - гробље на Крушику.¹²⁰

¹²⁰ Документација СУБНОР-а Ваљево.

ОДЛИКОВАЊА И ДРУГА ОБЕЛЕЖЈА

Председништво Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије, на предлог Врховног команданта Југословенске армије Јосипа Броза Тита, одлучило је 1945. године да се за умешност у командовању и специјалне подвиге, показану храброст и нарочите заслуге за народ одликују: Јосиф Мајер Орденом заслуга за народ Првог реда и Стеван Борота Орденом заслуга за народ Другог реда¹²¹.

На крају главне стазе, са леве стране, на Партизанском спомен гробљу у Ваљеву постављена је спомен - плоча на којој пише: „СТЕВАН БОРОТА, КОМАНДИР ЧЕТЕ ТАМНАВСКОГ БАТАЉОНА, ЈОСИП МАЈЕР, КОМЕСАР ТАМНАВСКОГ БАТАЉОНА, ОБЕШЕНИ У ВАЉЕВУ 1942. ГОДИНЕ“

Спомен –плоча на Партизанском спомен гробљу у Ваљеву (Крушик - Пети пук)

¹²¹ „Борили смо се и страдали да бисмо срећно живели“ *Све за победу*, 19.7.1945; Напомена: Од 1.3.1961.године Орден заслуга за народ Првог реда има назив Орден заслуга за народ са златном звездом а Орден заслуга за народ Другог реда преименован је у Орден заслуга за народ са сребрним зрацима.

После завршетка Другог светског рата дошло је до преименовања улица у многим местима у Србији. Велики број улица добио је називе по знаменитим борцима из Народноослободичког рата. На Убу и у Ваљеву нису заборављени Стеван Борота и Јосиф Мајер чија су имена дата по једној улици.

Доласком демократске власти, почетком 21. века, дошло је до великих друштвено - политичких промена у земљи. Веома брзо уследило је ко зна које по реду преименовање улица у многим местима. Међу онима које су прве промениле називе биле су улице назване по борцима из Народноослободилачког рата. Тако је и Скупштина општине Ваљево 13. децембра 2002. године донела одлуку да се улица Јосипа Мајера промени у Улицу Јефимијину а Улица Стевана Бороте преименована је у Улицу браће Јакшић.¹²²

Комисија за споменике и називе насељених места, тргова и улица у општини Уб покренула је 2009. године иницијативу о додели нових назива извесном броју улица, међу којима су и оне на Убу назване по Јосифу (Јосипу) Мајеру и Стевану Бороти. Том приликом, предложени су нови називи па је Улица Јосипа Мајера требало да се назове именом Доситеја Обрадовића а Улица Стевана Бороте именом Владимира Јосиповића. Мада је прошло три године од ове иницијативе срећом до промене није дошло!¹²³

¹²² Здравко Ранковић, „Кнез Михаило надјачао Дудиће“, *Ревуја Колубара*, јануар, 2003.

¹²³ „Предлози назива улица“, *Билтен општине Уб*, број 2 и 8, 2009.

ПРИЛОЗИ

Текстови у квислиншкој штампи

Записник са саслушања Стевана Бороте

Записник са саслушања Јосифа Мајера

СЕЉАЧНА БОРБА ПРОТИВ КОМУНИСТА

Силом одведени сељак заробио три комунистичке вође и предао их четницима

Комунисте секу тестером главу претседнику општине Веселину Петровићу

Ваљево, 16 октобра
Уколико српске оружане снаге чисте терен од комунистичких банди долази се све до нових интересантних открића, којима бацила пуну светлост на сву тобожњу „ослободилачку“ борбу, којим су именом комунистички зликовци хтели да обману необавештено становништво на селу и у малим градовима. То што је комунистичка акција била најблжим у Западној Србији, а нарочито у Посавини и Тамнави, разлог је што се савлазило из Београда, а и из крајева преко Саве стигло у овај део Србије. Највећи број јевреја такође се налазило у овим крајевима.

Ма да су многи крајеви већ очишћени и ослобођени, ипак на терену још оперишу остаци од 4 комунистичке групе: подгорска, козубарска, тамнавска и носавска. У свакој овој групи постоје јевреји као политички комесари. Готово као изузетак политичким комесари по комунистичким бандама су јевреји као и лица несрпске народности и неправославне вере из ове области. Црногорац који имају једну кобну улогу у данашњем грађанском рату у Србији.

МОБИЛИЗАЦИЈА ОЛОША

Одбегле комунисте, осим робијаша који су се за време рата разбегли из казненских завода, нису у почетку имали ни једног јединог сељака као присталицу. Сељацима по селима у која су свраћали претстављали су се као жртве окупатора, испред кога су морали да побегну. У исто време су вршили агитацију међу сеоским олошем да им се придруже. Пошто су окупали око себе све криминалне типове, све оне који су бар једном били на робији, све цигане, све кокошаре, они су почели смелије да наступају.

Чим су имали око себе војску зловинаца, они су отпочели стриктовити терор по селима. Чим су стигли у које село наређивали су да се сви сељаци скупе пред општином. Онда су читали разне прокламације, билтене, наређења за устанак по којима су имали одмах да им се сви придруже. Како озбиљни сеоски домаћини нису хтели да се одлацају овим позивима они су пред скупиштем сељацима убијали по неколико виђенијих људи.

Може се рећи да је у крају око Ваљева, Ваљевске Каменице, Уба и Обреновца половина од

свих угледних и виђених сеоских домаћина побијена.

СТРАШНА КОМУНИСТИЧКА ЗВЕРСТВА

Убиства сељака комунисте су вршиле најчешће на најсвијепије начине. Нарочито се зверства ма одликовала група ражалованог подофицира Симића у којој су политички комесари Носрби Мазивић и Ђондић и два јеврејина.

Када су сада српске оружане снаге дошле у село Дуљају у једној кући, у којој је био штаб ове комунистичке bande и њена чека нађено је у двористи 35 свежих гробова. Када су раскопани нађени су у њима лешеве, стриктовито унаказени, недавно побијених и изгубљених земљоправца тога краја.

Овде је нађен, још незаконан, већ у распадану, леш Веселина Петровића, претседника општине из села Дивин коме су комунисте прао отсече главу и део до део тела, на потом су му тестером стурнали врат док му нису, на овај начин достали кицнских делата, главу и остаци.

Његова је кривица што је приликом недавног диласка казненске експедиције, изашао пред коман

дант те групе и изјавио да у његовом селу нема комуниста и да он за своје село гарантује. Командант је примио гаранцију, збога родољуба и нико у селу није страдао. Зато што је спасао своје село комунистички злочини су га на овакав начин погубили.

На све стране се налазе жртве комунистичких жртава. Тако у селу носавском у једној ради нађени су лешеве пет претседника општине и угледних домаћина које су црвени зликовци убили.

У близини Уба такође у једној заједничкој ради нађени су лешеве 12 жандарма. Они су се били изгубили из Уба за Ваљево. Када су их комунистички бандити напали они су се предали без отпора, сматрајући да ће тако спасти животе. Међутим комунисте су их прво разоружале па онда поклале и бациле у једну велику заједничку рату.

СЕЉАЦИ УСТАЈУ НА ОРУЖЈЕ ПРОТИВ КОМУНИСТА

Сва ова зверства комунисте према сељацима имала су само тај резултат да су сељаци од једном разумели да су ти њихови тобожњи „ослободилачки“ разбојници, убице, пљачкаши и цаликуће, гори од свих хајдука ко-

ји су се у доба мира јављали. Необуздано пљачкање сељака од стране комунистичких банди и небројене свирепости према сеоском становништву учиниле су да су сељаци дошли до закључка да им једино спасење у самоодбрани.

Кoliko комунисте тероризишу сељацима показује недавни пример погубије једног сељака из Подгорине недалеко од Ваљева. Комунисте су забраниле сељацима да одлазе у вароши и да ма шта продају.

Један сељак почео је пар пилућа у Ваљево и против ове забране. На путу за варош наишао је на комунистичку заставу. На њихова питање како сме да носи пилуће да продаје, када су они то забранили, одговорио је да мора јер нема код куће соли. Комунисте су га убили.

Овај случај доставио је мањдартерни један сељак из његовог села који је силом био узет у ту банду, па је успео да побегне и да се преда властима.

Венета сељак напустио отворенах у комунистичке банде постојау све четни. Појава националистичких четника и српских оружаных одреда охрабрила је сељацима у овом отпору против комуниста.

Пре три дана у Маломе Норку један тамошњи сељак, видели у капто је друштво зашло, решио се да побегне.

Како је био наоружан од комуниста, са којима је докле ишао, он је користио прилику када је пре три дана остао сам са политичким комесаром, једним ковачем из Далмације, и са два црвена војника, да их разоружа, веже и потера пред собом. Чео је да се у близини налази једна чета националистичких четника, нашао ју је и предао ове три комунистичке вође њима. Четници, пошто су ухваћене комунисте саслушале, отрелили су их.

Данас се већ неколико стотина сељака из тамнавског, козубарског и носавског краја отањале властима на расположење. Хоће да иду у добровољце и четнике. Сељаци говоре:

— Не може да се живи важе од свих данова. Дајте нам пушке да смо љубре побијемо.

Ц

ХВАТАЊЕ ЈЕДНОГ ОД НАЈВЕЋИХ КОМУНИСТИЧКИХ КРВОЛОКА

Загребачки Јеврејин Хинко Мајер води комунистичке банде по Тамнави и Подгорини

Ваљево, 27 октобра

Одлучном акцијом коју у последње време воде Пећанчеви четници и добровољци - националисти из Ваљева успело је да се цео један низ села око Ваљева организује за борбу против комунистичких бандита. Сељаци из ових ваљевских села са огорчењем су гледали како их банде црвених разбојника пљачкају, како им села излажу да буду уништена, како на најсвиrepији начин убијају прве сеоске домаћине. Али баш тај страшни комунистички терор чинио је да се сељаци нису ни усуђивали да сами организују своју заштиту. Међутим појава националистичких четника и добровољаца охрабрила их је и учинила да се организација сеоске самоодбране против комуниста све више шири око Ваљева.

У Подгорини и Тамнави већ од почетка комунистичке акције врши терор банда Јеврејина Хинка Мајера, „велетрговца“ из Загребачког „велегривца“ из Загребачког, који је из силне љубави према српском народу дошао овде да „ослобађа“ Србију. Ова је банда причинила највеће свирепости и најтежа крвоопиштања над српским становништвом, који су превазишли ова зверства које су следбеници и агенти Москве по Србији починили. Седиште ове банде било је једно време у Дупљаји и ту су нађени у једној кући, у дворишту, гробови побијених 35 српских сељака. Већ је у нашој штампи било писано о овом језивом открићу и о ужасном начину на који су комунисти српске сељаке убијали.

Ономад је четницима пао у руке главни делат Мајерове банде заједно са још једним комунистичким бандитом. Тај судија крвавог Мајеровог прекот суда најалост је Пригорац, Радомир Срећковић. Што је још горе и што показује сву декаденцију наше пинтелигонције и њену повареност то је да је тај комунистички делат био пре рата судија на Убу и у Ваљеву. Он је сада по наређењу Хинка Мајера не само српске најбоље родољубе осуђивао на смрт већ је својом руком пресуде извршавао и то не најбестиднији начин, који показује да то више није био човек већ побеснела крвољочна звер. Тај жалосни судија је лично тестером отсекао главу Ве-

штине у Дивцима, као и једном Пећанчевом четнику кога је у ранијој борби био ухватио.

Иначе специјалитет тога крволока је био да ухваћеноме сељаку кога би извели пред Мајеров преки суд заведе по једну каму са обе стране грла па да онда пита, смејући се из безумљено, Мајера и друге комунистичке бандите да ли жртву треба пустити или осудити.

Приликом хватања крволока Срећковића и једног његовог помоћника ухваћена је код њих и целокупна архива Мајеровог штаба.

Интересантно је да је „војни стручњак“ у Мајеровом штабу опет један Пригорац, неки бивши поручник Мартиновић.

После свих зверстава која је Мајерова банда починила над сељацима из ваљевског краја народ је најзад разумео истину. Сељаци моле да им се да оружје па ће они сами очистити бољшевичку куту из свога краја.

В. Р.

Ваљево организује борбу против комуниста

Јеврејин Хинко Мајер вођа банде

Ваљево, 27 октобра
Захваљујући одлучној акцији Пећанчевих четника и настојањима добровољаца националиста из Ваљева успело се да се цео један низ села око Ваљева организује у борби против црвених бандита. Сељаци су прогледали. Увидели су да се овако даље не може и са огорчењем су пратили разорни рад комунистичких бандита, који су се дубоко урезали њима у памет по својим свирепим и зверским поступцима. Загребачки јеврејин Хинко Мајер још од самог почетка акције комунистичког терора води црвене банде по Тамнави и Подгорини. Банда Хинка Мајера причинила је највеће свирепости и крволивства над српским становништвом. Седиште банде Хинка

Мајера било је једно време у Душљаји. У тој кући где је био њихов главни стан нађено је 35 гробова побијених српских сељака.

Добровољци крстарећи Тамнавом и Подгорином успели су да ухвате главног целата Мајерове банде Црногорца Радомира Срећковића. Пре рата тај комунистички целат био је судија на Убу и у Ваљеву. По наређењу Хинка Мајера свирепи Радомир Срећковић не само што је завно у црно многе српске породице, него је на крволочан начин врло често сам извршавао смртне пресуде. Он је Веселину Петровићу у Дивцима тестером отсекао главу.

Специјалитет целата Хинка Мајера био је да ухваћеном Србину који је био изведен пред њихов преки суд, забоду каму с обе стране грла, да га испитује у присуству осталих комунистичких зверова и да у садистичком задовољству ужива у мукама.

После свих ових зверстава сељак је увидео истину. Сељаци моле да им се пружи оружје да сами раскрсте с њима.

„Ново време“, 28.10.1941.

ЈЕДАН ЈЕЗИВ БИЛАНС КО СУ ЦЕЛАТИ СРПСКОГ НАРОДА?

Крвава листа комунистичких злочина

У
Док комунисти упорно покушавају да докажу и градском и сеоском ставовиштву да они раде на „ослобођењу Србије“, — иако у свакој прилици истичу своје комунистичко обележје и своју „партизанску — ослободилачку борбу“ воде под првеном заставом са српом и чекићем, — догле њихово немилосрдно пљачкање народа и уништавање народне и државне имовине, њихове свирепости и аверства, а нарочито клање најбољих Срба, одаје да су се овде окупили не „ослободници“, него највећи непријатељи и злотвори српског народа.

И доста, по неопитним доказима, који се до сада имају, бар три четвртине комунистичких вођа и политичких комесара, „политком“ — како се потписују, нису ни Срби ни православни, ни са територије Србије. Највећи број су Јевреји, а потом долазе друге народности које нису српске, припадници других вероисповести, а не православне, људи са територије која није у оквиру Србије.

Тако је утврђено да се, међу комунистичким вођама, политичким комесарима или вестакнутим комунистима налазе или су се у Србији налазила,

пошто су погинула, заробљена или стрељана, следећа лица:

Аца Барниц, трговац из Н. Бечеја, **Венцел Бауер**, **Аца Межнар**, **Хенрих Мелцер**, **Лука Шурл**, **Рожа Шулман**, **Младен Штурза**, **Аврам Пијаде**, **Јосиф Мајер**, др. **Краус**, др. **Леви**, доктор из Земунa са женом, **Франц Бер**, **Фрањо Богве**, др. **Јосип Бузек**, лекар, **Буџат Целиповић**, из Градице, **Франц Ванкибер**, **Израило Хасан**, студент медицине, **Валент Хорват**, **Апојз Хиришл**, **Хаим Харабан**, **Винко Фолновић** из Златара, **Емерик Гедулдих**, **Леополд Грашничар**, **Конрад Тергловчич**, **Јожа Тот**, **Хаим Абрахам**, судија, **Исак Соломон Анаф**, адвокат, **Александар Турн**, **Милутин Туроман**, **Јохан Пакаји**, **Јохан Ритхен**, **Бенко Демајоровић**, **Ирена Мандел Рејс**, **Франц Розин**, **Јанош Сечењи**, **Франц Визек**, **Јуре Сарић**, **Јосиф Фајл**, **Јанош Јерђовић**, **Јосиф Ерјавец**, **Ивена Ситер**, **Стеван Стелер**, **Мартин Микуч**, **Розалија Керн**, **Мартин Красно**, **Иванка Кухар**, **Јожа Ленђел**, **Хаим Хороваш**, **Ерих Коен**, **Исак Форка**, **Александар Девајид**, **Моша Бенвенисти**, **Моске Конфино**, **Исак Беара**, **Хаим Садинаријо**, **Валтер Коен**, **Бенцион**

Леви, **Елида Плешковић**, **Јован Совић** и **Виталије Попетина** итд. итд.

Ето то су ти велики „Срби“ који су пошли да „ослобађају Србију“ тиме што изачкају српски народ, уништавају милијарде његове имовине и кољу на најбестиднији начин стотине и стотине најбољих српских родољуба!

То је тај међународни олош који је дошао да опогоди, окрвави и уништи херојску и мученичку Србију.

Није ни овде ни изблива помешут сав тај скуп међународних злочинаца, који су покушали да залуде српски народ, како би сам помогао да буде уништен.

Још стотине и стотине страшних бандита помешало се овде са највећим олошем из Србије, са одбеглим робинџинама, професионалним разбојницима и циганима.

Српски народ је ступио у свету борбу за свој спас и свој опстанак а против међународних комунистичких злочинаца.

У последњем часу Србија је нашла свој судбински пут!

„Обнова“, 20.11.1941.

УНИШТЕЊЕ КОМУНИСТИЧКЕ БАНДЕ ЗЛОГЛАСНОГ РАЗБОЈНИКА БОРОТЕ

Комунисти су располагали аутоматским оружјем и великом количином експлозива који је био намењен уништавању разних објеката

Ваљено, 26 децембра

Седмог децембра стигло је обавештење војводи Будимиру Каменичком да се у селу Оглађеновцу налази око сто педесет комунистичких бандита, који су се ту сместили у школи са намером да се одатле пребаци у срез посао-вањински, како би ту отпочели терористичку акцију. Одмах је по овом добијеном обавештењу кренула коцкавачка чета са петнаест добровољаца из Владимираца, под командом поручника Данића из Оглађеновца. Четници и добровољци успали су да се привуку неопажено на педесет метара до школе и онда, док су једни обасули пушчањом и пушко-митралеском ватром позорје школе, други су пришли уз саму школу и убацили унутра три бомбе. Експлозија бомби побила су неколико бандита и начиниле панику међу осталима. Бандити су напустили Оглађеновац и побегли са колима возећи на њима своје мртве и рањене. Четници и добровољци успели су да заробе и овде четири бандита који су одмах стрељани, као и две „другарице“, које су спроведене за Шабац. У току ноћи дошло је у помоћ овој разбојничкој банди четири стотине комунистичких бандита, које су предводили злогласни Борота и Добросав Симић, један такође од крвочопних комунистичких разбојника. Борота се прочуо по злу тиме што заробљеним четницима отсеца главе тештером и што је већ више националиста на тај начин погубио.

Ова нова комунистичка банда дошла је до Пецке и имала је већи број аутоматског оружја, као и већу количину експлозива, спремљену за терористичку акцију.

Сутрадан, 8 децембра, војвода каменички упутно је четницима и добровољцима појачање од две четничке чете под вођством четовође Златимира Лукића и наредника четника Дамјана Милосављевића. Обе ове чете одмах су ступиле у борбу са Боротином комунистичком бандом, која је раније била код Ужица, па је после ослобођења Ужица, побегла на север. Из ове борбе комунисти су извукли пуних девет воловских копа побијених и рањених бандита.

Док је још борба трајала четницима и добровољцима упућене су у помоћ Цринјевска чета потпоручника Србе Максимовића и чета Милосава Поповића, која је дотле била у селу Рибару. Све ове четничке чете са двадесет добровољаца ступиле су поново у борбу и разбиле потпуно Боротину банду. У двочасовној борби тридесет и два бандита била су убијена, а четрдесет је било рањено.

На страни четника погинуо је само Алекса Малешевкић из Варме, док је у две четника било рањено.

СТРАХОВИТО МУЧЕЊЕ ЗАРОБЉЕНОГ ЧЕТНИКА

Још пре почетка ове борбе војвода Каменички био је упутно четника Блазија Павловића из Љутице да однесе извођења чети Дамјана Милосављевића. Овај четнички јуриш, који је изшао на Оглађеновцу, на знајући тачно где се налази комунистичка банда, пао је у руке комунистичким шпионовима код места званог „Коњски гроб“. Комунисти су га ухватили, већели гвозденим ланцима и ударили на страховито мучење. Секли су му номад по комад меса са тела, одрезали су му уши и откидали комаде образа, избили су му зубе и запалили носу. Ланцима су му руке топлоно стављали, док му нису кости боломили. Најзад кад је се он окривљено пежећи унажижен у крви, они су га догукли једним метком испљелим на пушки. Две дневне мучење војско је пушио Мојим Лукић, на села Суботице код Кецељева, који је био политички коме-

сар у банди Смикивој. Какав је ова дневна звер од човека види се најбоље по томе, што му је мучени и убијени Павловић био кум.

Сутрадан четници и добровољци наставили су гоњење разбијене Боротине банде и том приликом заробили су седам бандита.

У ноћ између 9 и 10 децембра стигло је и шести српски оружани одред из Голех Глава у помоћ. Одред је водио целу ноћ борбу са комунистичким бандитима, а уз одред су се борили и четници, који су били под командом четовође Зечевића. У ноћном јуришу бандити су одбачени од „Коњског Гроба“ и отет им је један пушко-митраљез.

Ујутру 11 децембра војвода Будимир Каменички кренуо је цео свој одред као и двадесет добровољаца из

Владимираца под вођством поручника Данића .. трећу чету из деветог добровољачког одреда. Четници и добровољци разбили су потпуно Боротину банду и материјал је на одступање ка Пецкој и Лопатљу.

Чета потпоручника Зечевића сачкала је ове бандите који су одступали ка Великом Биљугу и ту је двојицу убила, десетак ранила, а тројицу неповређених заробила.

Какав су пораз комунисти овде претрпели види се најбоље по томе, да је на месту, где је вођена борба, као и доцније на терену, преко кога су бандити бежали, изведено око сто пушчака, које су комунисти бацили, само да би пакше могли да побегну. Приликом гоњења заробљено је још десет бандита, који су хтели да се прикрију по забранима и јаругама.

ЛИКВИДАЦИЈА ЦРВЕНОГ ТЕРОРА У СРБИЈИ

НАЈЗЛОГЛАСНИЈИ КОМУНИСТИЧКИ ВОЂА, СТЕВАН БОРОТА, ПАО ЈЕ У РУКЕ ВЛАСТИМА

**Становници Ваљева и Уба отимају се око
тога, у чијем ће граду Борота бити обешен**

Ваљево, 26 фебруара

Данас су у Ваљево доведени похава-
тани комунистички бандити код До-
ње Топлице. Не мало изненађење је
било када је између 10 похватаних
бандита утврђено да се налази и нај-
злогласнији комунистички вођа из
целе Западне Србије крвопук Стеван
Иштван Борота, који се преобукао у
старо отрцано сељачко одело да би
изгледао као обичан бандит. Поред Бо-
роте у овој групи се налази и други
комунистички вођа, Добросав Симић,
о чијем је хватању већ било јављено.
Са њима је ухваћено још 8 комуни-
стичких бандита.

Као што је познато, на простору из-
међу Љига, Мушића и Доње Топли-
це био је опкољен остатак комуни-
стичких банди из Ваљевског округа,
где су се налазиле и три најзлогласни-
је вође комуниста из Западне Србије,
и то: Стеван Борота, адвокат Чедо-
мир Плећевић и Добросав Симић. Про-
гоњени двадесет дана од владиних од-
реда они су као дивље звери бежали
из једног краја Србије у други поку-
шавајући да се извуку из гвозденог
обруча потере. При овоме нису пропу-
стили да у сваком месту кроз које су
прошли оставе још по неки крвави
злочин да би, пре своје коначне по-
терпе, своју крваву успомену потвр-
дили још и новим зверствима. Када
су владини одреди 24 о. м. затворили
обруч оно овог остатка комунистич-
ких банди из Ваљевског округа, Сте-
ван Борота и Добросав Симић, са још
осам бандита, покушали су да се спа-
сеу бекством преко Љига. Одузели су

од сељака двоја воловска кола и по-
седавши по петорица на свака кола
нагнали су волове преко леда који се
већ почео да креће. Волови су се по-
дали али је ових десет комунистич-
ких бандита ипак избегло смрт у ре-
ци да би само неколико часова до-
није пали у руке потере која их је
сустигла.

Довођење Бороте и Симића у Ваље-
во изазвало је необичну сензацију ме-
ђу ваљевским грађанством. Лично Бо-
рота носи на души животе две до три
стотине Срба, и он је тај који је на-
редио да се код Оглеђановца на нај-
зверскији начин уморе заробљена че-
тири подофицира и четника. Тим за-
робљеницима сечене су руке и ноге,
копане очи и одрезиван нос и уши,
у ране им је стављана со и стакло
и вршена су и друга дивљачка муче-
ња над њима. Становници Ваљева за-
молили су власти да се Борота обеси
у центру Ваљева и да се не скида
три дана да би сељаци из околине
могли да дођу да виде највећег зло-
створа ваљевског краја од времена да-
хија. Међутим, вест о хватању Боро-
тином дошла је и до Уба, кога је Бо-
рота такође у црно завио и где има
на десетине његових жртава. Станов-
ници Уба замолили су власти да се
Борота не обеси у Ваљево већ на Убу,
јер је њима веће зло изнео.

Од свих комунистичких вођа који
су пустошили Мачву, Подриње, Поце-
рину, Подгорину, Тамнаву и Посави-
ну још се у животу и на слободи нала-
зе једино адвокат Чедомир Плећевић
и др. Милош Пантић из Ваљева, али

су и њихови дани избројани. Јер су се
одвојили од остатака својих банди,
које су се разбегле на све стране, и
већ им се потеря налазе на трагу.

Борота који је у почетку упорно од-
бијао да ма шта одговори на питања,
после краће енергичне истраге прого-
ворио је и одао је, не само све своје
јатаке, већ све личности како из села
тако и из градова које су га у његовој
злочиначкој акцији помагале.

В. Л.

„Обнова“, 27.2.1942.

ЛИКВИДАЦИЈА ЦРВЕНОГ ТЕРОРА У СРБИЈИ

ПОСАВСКО-ТАМНАВСКИ КОМУНИСТИЧКИ ОДРЕД УНИШТЕН ДО ПОСЛЕДЊЕГ ЧОВЕКА

**За три дана, сем Стевана Бороте и Драгољуба Симића,
ухваћена су и остала два комуниста из овога одреда:
јеврејин Јосиф Мајер и Боровоје Станковић, учитељ**

Ваљево, 27 фебруара

Двадесетпетодневна непрекидна борба против свих остатака комунистичких банди из ваљевског краја, може се рећи да је јуче завршена са потпуним успехом. Бандити су сатрвени и, сем још неколико малих група или појединаца, више не постоје. Ови су остаци такође у току да буду потпуно ликвидирани, али већ сада може се рећи да у целој ваљевској крају не постоји ни једна једина организована комунистичка банда.

У овоме чишћењу Посавско-тамнавски комунистички одред уништен је до последњег човека. Сва четворица његових вођа пали су властима у руке, и ниједан једини од њих није успео да умане.

Посавско-тамнавски комунистички одред начинио је велика зла како Тамнави и Посавини тако исто и Подгорини и Поцерини. Листа његових злочина је предугачка и страховита. Највећа зверства које су комунисте у својој акцији починиле долази баш на овај одред који је био скуп најодвратнијег олоша који је у Србији уопште постојао. Када су ослобођени Чачак, Ужице, Крупањ и остали крајеви Западне Србије концем новембра и почетком децембра овај одред бројао је близу 500 људи. Њега су водили Стеван Борота, као главни командант, а затим као команданти баталјона јеврејин Јосиф Мајер, Боровоје Станковић, учитељ и бивши наредник Драгољуб Симић. У борбама које су вођене од 7 до 11 децембра код Оглађимовца и Коњског Гроба само из овога одреда убијено је и заробљено 60 бандита. Одред је спао на 400 људи када је 25 децембра ступио код села Памбуковце код Уба у борбу са владиним ојевцима. У тродневној борби која је трајала од 25 до 27 децембра побијено је 79 бандита. Познато је да је у овим борбама јуначки погинуо ваздухопловни напе-

тан Љубомир Марковић на челу једног владиног одреда.

Велика акција чишћења ваљевског краја од комунистичких банди која је почела 2 о. м. затекла је Посавско-тамнавски комунистички одред у јачини од 300 и неколико бандита. На дан 24 о. м., Посавско-тамнавски одред ишчекао је са лица земље. 305 бандита укупно је у десетодневним борбама побијено и похватао. Последњи су пали властима у руке 24 фебруара код Мионице.

Боровоје Станковић, учитељ, један од команданата из овога одреда, Бранко Вукашиновић, адвокат из Црне Горе, Сава Лукић звани „Словенац“, Живојин Петронијевић, трговац, Ваца Симић, берберин из Куњевца, Драгомир Кнежевић, деловођа из Уровца Страхиња Јанковић, ковач са Уба, Милош Глишић, ковач из Соваља и још један бандит који код себе није имао никаквих легитимација и који није хтео да каже своје име. Сва деветорица су на лицу места стрељана. Друга двојица који су на истом месту ухваћени Драгомир Веселиновић, келнер из Ужица и Стеван Живковић из Срема спроведени су за Ваљево.

Овог истога дан у селу Доња Топлица ухваћени су Стеван Борота, командант целог одреда као и Добросав Симић, са учитељском Златом Вујичић и још седам бандита. Они су спроведени сви за Ваљево.

После овога пораза једна група од 120 бандита успела је да умане до села Гвоздановића али је 25 о. м. опкољена и потпуно уништена. 95 бандита је убијено, а 30 су живи ухваћени. Међу свима нападн се и последњи преостали командант из Посавско-тамнавског одреда јеврејин Јосиф Мајер, студент технике из Ниша, који је мучен не само због својих зверстава већ и због тога што је он спадио најдешњи српски брод „Краљица Марија“. Са

Мајером је ухваћен и Богдан Јаковљевић из села Вукићевца, један од главних организатора комунистичке акције у Посавини.

На захтев становништва Ваљева и Уба Стеван Борота биће обешен јавно у Ваљево, а Јосиф Мајер на Убу.

У истим овим борбама уништавања комуниста из ваљевског краја Лознички четнички одред нанео је такође тежке губитке осталим остацима комунистичких банди. У борби на Совићком Нику убијено је 15 бандита а три су рањена. Међу побијеним налази се и Јулијана, жена др. Пантића, лекара из Ваљева која је узела учешћа у борби са оружјем и коју је убио четник Вукосав Грујић. У овој борби четници су имали једног мртвог и три рањена. Настављајући гоњење остатака ове комунистичке банде исти овај четнички одред сустигао их је поново на планини Иве и у новој борби побио је 11 бандита, док је 5 заробио и на лицу места стрељао. Остатак комунистичке банде утекао је у правцу Ребеља где их је четничка потера сустигла и терапа преко Покуте и Вујиноваче, те су најзад потпуно уништени. На месту борбе остало је 39 побијених бандита а 28 су заробљени. Од њих су 13 на лицу места стрељани, јер су били тако промрзли да ни су могли више да се крећу, а преосталих 15 упућени су у Ваљево ради са слушања.

Још неколико група бандита пута на све стране и крије се по планинама, по колибама и по селима. Међу ових неколико десетина преосталих бандита налазе се и последње комунистичке вође из Западне Србије и Шумадије и то адвокат Чедомир Плећезић, др. Пантић и сањак Драгољуб Дудић. Њихова хватања или убијања је само питање дана. Тиме ће читав Србија изузев Топлице бити потпуно очишћена од комунистичких бандита. у
В. Л.

„Обнова“, 28.2.1942.

Ухваћен крволук Стеван Борота који је крив за смрт 200 Срба

Ваљево, 27 фебруара

(Телефонски извештај дописника)

Синоћним возом допращени су у Ваљево адогласни комунистички вођи и разбојници Добросав Симић и Стеван Иштван Борота, који су водили комунистичко разбојничке bande у Тамнави и Посавини. Вест о њиховом заробљавању и спровођењу у Ваљево раширила се муњевитом брзином, не само у граду, већ и у целој околини, а народ из Тамнаве и Посавине је лакнуло када је сазнао да су ови крволуци пали у руке властима. С њи-

ма је доведена и адогласна комунистичка Лепосава Вујичић, учитељица са Косова, која је као избеглица привремено добила место у Јајковцу. Њих троје, заједно са још осам бандита, ухватили су у селу Веселинову четници Љишког четничког одреда војводе Лукића.

Ови комунисти, који су били у једном одреду од 200 бандита, још раније су били опколени у Вујинови и извлачећи се из овог обруча успели су да се пробију и упуте у правцу Космаја са циљем да се олате пребегу у Тамнаву где би се боље

снабдели. Одредом командује бандит Миле Албанта из Обреновца. Непрестано гонен од стране владиних и четничких одреда, њихов одред није успео да се тамо пребаци, већ су Симић, Борота и Вујичићева, са још осам бандита, похватани, док је остатак bande успео да се пребаци делимично преко Колубаре, али је један део опкољен већ у селу Ва и питање његовог уништења је питање дана. По исказама Симића и Бороте, морал код комуниста је уопште врло слаб, јер су изнурени, немају хране и немају муницију, а њихов изглед је бедан.

Добросав Симић раније је био деловођа општине у Бањанима, а пре тога био је активни наредник Југословенске војске, али је као комуниста ражалован. Он тврди да је јеврејин Хинко Мајер био тај, који је заједно са другим комунистичким комесарима наређивао и давао упутства за навраћење влочкина.

Стеван Борота је родом из Винковаца. Каже да је био шофер у Београду и да је дошао у Тамнаву у месецу августу прво као обичан комуниста, а затим је унапређен, најпре за водника, а затим за командира чете. Њихов одред нагнао од стране владиних оружаних одреда у бегство, прегао је Колубару и дошао у село Ђвонденовић и 26 окт. м. био је опкољен у суседном селу Докмеру, где је у борби погинуло 60 комуниста, а 30 је бацило оружје и разбегло се.

„Ново време“, 28.2.1942.

ЧИШЋЕЊЕ ВАЉЕВСКОГ КРАЈА

Уништен посаво-тамнавски комунистички одред

Иштван Борота биће јавно обешен у Ваљевоу, а јеврејин Мајер на Убу

Ваљево, 28 фебруара

Акција чишћења ваљевског краја од комуниста која је трајала близу месец дана успешно се приводи крају. Главнине комунистичких руља сатрвене су су у узастопним налетима српских одреда и данас на терену постоје још само појединци који су се прикрили или неонатне групе комунистичких бандита чији су дани избројани.

Приликом велике акције против комуниста посавско-тамнавски комунистички одред потпуно је ликвидирао. Четири бандита која су предводила ову руљу пала су у руке властима као и велики број њихових присталица. Све до овога уништења посавско-тамнавски одред комунистичких бандита нанео је много зла Тамнави и Поцерини. На челу ове банде била су четири позната комунистичка бандита: Стеван Борота, Јосиф Мајер, Боривоје Станковић и Драгољуб Симић. Последњих дана Борота и Симић пали су властима у руке, а одмах затим код села Трдића и Јосиф Мајер са Боривојем Станковићем, учитељем. Истовремено су ухваће-

ни и Бранко Вукашиновић, адвокат из Црне Горе, Сава Лукић, Живојин Петронијевић, трговац, Васа Симић, берберин из Куњева, Драгомир Кнежевић, деловођа из Уровца, Страхиња Јанковић, ковач са Уба и Милош Глишић, ковач из Совљака. Ових девет бандита одмах су стрељани. На другом месту ухваћен је Драгомир Веселиновић, келнер из Ужица и Стеван Живковић, родом из Срема. Ова два бандита спроведена су у Ваљево.

Ухваћени комунистички вођа Јеврејин Јосиф Мајер, студент технике из Ниша, крив је за велики број злочина које је извршио посавско-тамнавски комунистички одред, као и за паљење најлепшег српског брода „Краљине Марије“. Он је тегстером отсекао главу председнику општине из Диваца Велисаву Петровићу.

У друштву са бандитом Мајером ухваћен је и Богдан Јаковљевић, из села Вукичевца, који је такође активно сарађивао са Мајером на вршењу комунистичких злочина у Посавини.

Стеван Борота који је пре неколико дана ухваћен биће обешен јавно у

Ваљевоу, а јеврејин Јосиф Мајер на Убу.

Лознички четнички одред узео је такође видног учешћа у уништавању комуниста. У сукобу са бандитима на Совичком Крку побијено је 15 комуниста, а три су рањена. Међу убијенима налази се и жена др. Пантића из Ваљева Јулијана Пантић, која је такође учествовала у борби са овим четничким одредом. Одред је продужио да гони остатке ове банде и приморао је да на подножју планине Иве поново приме борбу којом приликом је убијено 11 бандита, а пет живих ухваћено и одмах стрељано.

Четничке потере гониле су комунисте који су бежали у правцу Ребеља преко Похуте и Вујиноваче да би их потпуно уништили. Приликом последње борбе 39 бандита је убијено, а 28 ухваћено.

На завршетку акције чишћења ваљевског краја од комуниста треба истаћи да се од комунистичких вођа из западне Србије и Шумадије још налазе на слободи само адвокат Чедомир Плећевић, др. Пантић из Ваљева и селак Драгољуб Дудић.

Према последњим извештајима са знаје се да се 30 комунистичких бандита удавило у Колубари код Словца, бежећи од владиних одреда и четника који су их страховито разбили у Горњем Мишићу код Мионице.

„Ново време“ 1.3.1942.

„Мени није било тешко тестерисати људске главе!“

Ваљево, 4 марта

Пре неколико дана грађани живописног Ваљева су били сведоци једног интересантног призора који се указао на улицама: испред тројце добро наоружаних владиних одредника корачао је везан један високи, крупан човек, обрвене главе и сакривена погледа. Десна рука му је била сва увијена у пръаве, искривљене завоје, а преко целог левог образа испицала се дубока гнојнава браготина од ишчаног метка. Само по који пут овај везани човек днао је свој намргођени, вакривљени поглед и њиме колутао по маси која се гурала дуж тротоара.

То је био Иштван Борота, човек који је недељама и месецима као кука арао равним пољима Колубаре и Љига, и сатирао у људском бесу све што је било српско и што се Србином звало. Грађанима Ваљева је лакнуло. Још један истребитељ српског народа мање, још једна авер у људском облику мање. Јер са историјских српских планина Павлина и Маљена Иштван Борота је поручио Ваљевцима да га не чекају, да ће побити 10.000 најугледнијих Ваљеваца. У затвору он то и не пориче. Хладнокрвно и цинички он одговорила на питања истражника, с времена на време се тргне, и онда лопти српским језиком почиње да се невесто брани...

Воскрајин је низ његових злочина који га припазају као једног болесног човека, људака који је имао ту срећу да преко српске земље крстари са одредима српства, и да води један део такзване интелегенције која већ одавно нема нијег заједничког са овим нападеним народом, а која је манијачки уживала у перверзним свиојствима које су уништиле небројено много живота.

Иштван Борота је кљао људе. Он лично је секао певанице оних сељанца који нису хтели да ступе у комунисте или који су одбијали да дају комунистима пребивнице и храну палио њихове куће и кућшта до темеља. Иштван Борота је својом влашћу руком тако измрцварене људе убијао револверским метком у слепоочницу...

После пола сата отприлике како је Иштван Борота био опроведен у Ваљево, дошао је за њим, исто тако стражарно праћен, Добросав Симић, разкатовани наредник бивше југословенске војске и бивши деловођа општине у Бањанима, ипаче командант свих посавско-таминавских комунистичких одреда, човек у чији се рабош уписује исто толико злочина као и Бороти. Средњег раста, такође рањен у десну руку која му је млигаво висила низ бодро, промрзаво и уплашен, сав у гнојним крастама, он је тешко повлачио своје рањене ноге градском калдрмом, којом су јурили потоци од отопљеног снега. За њим још беднијег изгледа гогуцала је Лепосава Вујичић, учитељица из Лајковаца која је услед претрпљеног страха изгледала сингла с ума.

Самозвани командант Добросав Симић није знао да је већ ухаћен и поведен његов неразвијени друг Иштван Борота. Отуд његово незнање није било мало када је стављен пред намргођеног Бороту. Он је то покушао да сакрије, али неуспешно. Притишеним питањима истражника, Симић је издао рекао:

— Јесте, то је Борота!

Затим је настало сучење. Симић је покушао да се брани. Борота исто тако, али му је то намотавање најзад досадило. Бесан и очајан, Борота је добио Симићу:

— Целог свог живота си увијао и лагао... То ти сада није потребно, јер су наши часови избројани... Јесте, ми смо клапи и убијали!

Учитељица Лепосава Вујичић је само тужно, забезежнуто гледала пред себе. Одједном, из њених безживотних очију потекле су дуго задржаване сузе... Она је плакала за изгубљеним животом, за својих 27 улудо проведених година.

Други дан овај терпет комунистичког војства био је испуњен ретком ловином: као Борота данас је, тако је сад био дотерао Јосиф Мајер. Јеврејин, бивши ткачки радник, отац 23 године, малог и неугледног раста, на први изглед делињасто неозбиљан, али у суштини поравано трагичан и погубљив. Његова типична јеврејска физиономија, светлудање његових ситних очију одају човека који не зна шта је то кајање. Он то потврђује својим исказима.

Када га је један од официра одредника упитао:

— Зар си ти претседнику општине у Дивцима Велпсаву Петровићу, отестерисао главу?

Јосиф Мајер, јеврејин тежак 51 килограм живе ваге, кретен и разболник цинички је одвратио:

— Мени није било тешко тестерисати људске главе. Не носим на души једну, већ неколико стотина!...

Комунистичка акција у околини Ваљева од које су паничари покушали да направе добар посао је највећим делом ликвидирана и сатрвена. Села су опет мирна и сељаци без страха проводе ноћ. Још се нађе по која група промрзлих, очајних људи који су решени на све, и који се гучевито придржавају голот живота. Само за који дан храбри српки одредници ликвидираће са комунистичким багдама у овим крајевима Србије. — II

**У ОЧЕКИВАЊУ ПРАВЕДНЕ ОДМАЗДЕ НАД ГРУПОМ ЦРВЕНИХ
ЗВЕРОВА, КОЈИ СУ ЗАВИЛИ У ЦРНО ЦЕЛУ ЈЕДНУ ОБЛАСТ СРБИЈЕ...**

ИШТВАН БОРОТА УМОРИО ЈЕ НАЈСТРАШНИЈИМ МУКАМА ПРЕКО ДВЕ СТОТИНЕ СРБА

**Јосиф Мајер, јеврејин, починио је још већи број
злочина над Србима у Тамнави и Подгорини**

Иштван Борота
(Фото: Архив „Обнове“)

(Од нашег нарочито изасланог
сарадника)

Ваљево, 4 марта
Град Ваљево одавно није доживео
такву сензацију као када је пре неки
дан раширена вест о хватању најз
воничнијих комунистичких вођа Иш
твана Бороте и јеврејина Мајера. Мно
штво грађана и сељака из најближе
околине следе се у главну улицу о
чекујући поворку похваталих парти
зана са алогласним Боротом и Маје
ром на челу. Тада је гуњавање ста
лиониста достигло врхунац, а пла
чи су се муком одјављивале ред. У је
дном тренутку расположено хиљада
људи, који су месецима живели у
страху од оних највештачијих ср
божера од којих су многим настра
дали очев и браћа, било је такво да
није много требало на да се зликовци
ма преузи на лицу места.

Злочин Иштвана Бороте

Главни командант Подгорско-там
навског комунистичког одреда, у ко
ме се, после пада Чачка и Ужица са
купио сав преостали олош, био је до
не неки дан Иштван Борота. Од по
чета одметничке акције у Србији,
он се сав посветио „ослобађању“ Ва
љевске крајине. У време рада дошао је
до идеје да комунистичко-петалонка
цирлада једног болесничког мота, и Иш
тван Борота је за кратко време по
стао највећи истребатељ српског еле
мента.

Најевине, саботаже на друмовима
и железничким пругама нису једини
грехови овога разбојника. Иако је о
вим начивима веома материјална
штета, слободно се може рећи да то
лику највећи злочини Боротине. Јер
он је лично извршио преко стотина
честитих Србама, углавном српским
домацима, који су били главна и
ниредна сметња комунистичкој ак
цији да се читаво селско становиш
тво подигне на устанак. То су бан
дирски ирваци излази, на је за по
штоње домаћине био јасно да ће би
ти прогласени за „непријатеље сло
боде“ и „тероризације“ и да ће због
тога изгубити живот.

Али уз много друге, Борота се није
довољављиво умишљавањем најбољих
Срба. Он је, од случаја до случаја,
замислио све нове и нове начине
мучења. То је за њега представљало
нарочито уживање. Веома често он је
сам експериментисао, злостављао и
убијао, често да се, према досадашњим
исказима и објашњењима рачуна да
међународни заповедник Иштван Боро

та има на души више од две стотине
Срба из Ваљевског краја.

Мајер по народности, Борота је као
механичар живео до рата у Београду,
и био тада је био по злу познат
и по склоностима за оштрање. Он је
иначе вешак и спашан, физиономија
злочиничке. Своју снагу је показивао
на невиним осуђеницима. Сада се сазна
ју неке од његових метода које је
практиковао приликом мучења. Многи
ма је завртао руку све дотле док се
не би преломила у лакту или рамену.
Онда би пристукао „другој фази“, те
жеком мучењу. Једном руком ухватио
би своју жртву за главу а другом испод
врата. Тада би обртао главу све
док несрећнику не издуцају пршља
ни на врату. Тек тада остављао је свој
посао и са уживањем посматрао са
мртничке муке. Захваљујући сопствен
ој физичкој снази и психолошким
прохтевима, Борота је на овај начин
одузео живот десетина српских сеља
ка из Посавине и Тамнаве.

Сада је он сталожан и веома ретко
говори. Једино с времена на време у
очима му засјао пламен немобилне зве
ри. У први мах уопште није хтео ре
ћи своје име. Али његови другови су
на другој страни износили многа не
дела, па је Борота и сам отпочео да
признаје.

Јосиф Мајер је својим злочинима превазишао Бороту

Поред Бороте ухваћен је у тамнав
скоме селу Трпину јеврејин Јосиф Ма
јер, текстилни радник из Београда,
који је по броју српских живота које
има на души, по свој прјиди прева
зишао и самога Бороту. Као врховни
политички комесар комунистичких
бандита у дељома крају, Мајер није
много испитивао зашто му је жртва
приведена, него се само интересовало
да ли су ухваћеници ма чиме омета
ли комунистичку акцију. Чак је и на
вештан број комуниста, због ударања
„другарицама“, додељеним комесару
за разоноду после тешиког „ослободи
лачког рада“, осудио на смрт и про
дао једној чети на стрељање.

Овај јеврејин који је извршио спа
љивање нашег највећег брода „Кра
љина Марија“, где год би се појавио
буљило је криво и убијао. Дошао је
у тамнавском и подгорском крају нема
скоро ниједног села где он није послао
на други свет бар по неколико људи.
Само у селу Дуљвају за једну ноћ
стрељао је 22 човека. Претседник опш
тине дивачке, Веселин Петровић о
суђен је пре четири месеца на смрт.
Казну је извршио Радомир Срећко
вић, судски чиновник са Уба, десет

Јосиф Мајер
(Фото: Архив „Обнове“)

рука јеврејина Мајера. Он је живине
Петровићу тештером одрезао главу, на
оштрицама укључана и подбине.

Многе српске породице Мајер је
истребио до последњег
мушког члана

Мају недела и злочина посејао је
јеврејин Мајер по српскоме крају.
Многи од њих нису ни познати, а не
ке породице су уништене до послед
њег мушког члана. Исто тако Мајер
је показивао садистичку склоност за
мучења и премлаћивања ухваћених
четника, све док није на спавању
ухваћен у селу Трпину и спроведен у
Ваљево.

Добросав Симић
(Фото: Архив „Обнове“)

Сада се он налази у затвору жандар
марске чете кроз који свакодневно
дефилају стотине радозљивих људи,
жена и деце. Сам Мајер ни по чему
по личи на вођу и кволака. Његово
дашње стање је више него бедно.
Сав у ритма, неочењан, рањаног ли
ца и плаћљивог погледа, он више по
сећа на петого ухваћено у крају не
го на врховног политичког комесара
и највећег иелата српског народа.

Он је све похватао од комунистичких бандита са Боротом и Мајером

Од осталих ухваћених, у ред ошани
јих узлазе Добросав Симић, командант
једног батаљона, Света Поповић, агро
ном, командир чете, Агостинјевић,
студент права и политички комесар,
као и Звита Вујачић, учитељница са
Кесова. Од свих њих, једно Поповић
још увек тврди да никад није био ко
муниста на ни данас. Он је, по ико
ловању у Бугарској, Швајцарској и
Чехословачкој живео на своме имању
у Тамнави и свадао до пре неколико
година у ред национално независних
људи. Али утицајем браће Мишкови
вић са Уба, од којих је један био ле
кар, а други адвокат, Поповић је убр
зо отрезао сав у комунистичкој про
пагани.

Поред њих, такође су ухваћени Бо
ривоје Ставковић, учитељ, Жина Пе
тровијевић, трговац, Бранко Вујачи
новић, адвокат, Милан Продановић,
студент из Канина, Петручић Ђе
метар, „Бродка Ивко“, дипломатски
правник из Ваљева, Софија Стојић
Ставковић, сопствата комунистичка из
Ваљева и многи други.

Акцијом кроз цео протекал месец
сасвим су уништене комунистичке
банде у ваљевскоме крају. Преостале
су још две мање групе и то једна у
околини Пошуте, а друга у околини

„Обнова“ 5.3.1942.

**ШТА ОТКРИВА УХВАЋЕНИ КОМУНИСТИЧКИ ПОЛИТИЧКИ
КОМЕСАР ЈЕВРЕЈИН ЈОСИФ МАЈЕР**

**ДВА МЕЂУНАРОДНА КОМУНИСТИЧКА ЗЛИКОВЦА ИШТВАН БОРОТА И ЈОСИФ МАЈЕР
ПОБИЛИ СУ ПРЕКО 500 НАЈБОЉИХ СРБА**

„Сигурно је да је сада учињен за увек крај комунистичкој акцији у Србији“, изјављује Мајер

(Од нашег специјалног послатога извештача)

Валезо, Никад се у Валезском округу није тако много говорило о личностима, само по злу чувеним, као што је сада случај са Јеврејиним Јосифом Мајером и Иштваном Боротом. Ова двојица комунистичких агитатора, за које је не постоји тачан израз којим би се описала њихова сарбојерска и педантска улога, налазе се сада у затвору у Валезу, далеко од положаја и поретка који су намеравао да успоставе. Странице из кратковечне комунистичке акције у Србији, нарочито оне које говоре о Бороти и Мајеру, ве претстављају ништа друго него један болан документ више о раздобљу у коме је страни утицај достигао султанацију на српском земљишту.

Цео валезски крај има данас само речи осуде и тежке клетву. А Мајер и Борота приказују нам се сада као два сасвим различита човека, једнака само у кривежности, равниправна само у истинском истребљивању српских националних. Док је Мајар Борота крупан, скоро атлетски развијен и веома темпераментан, упркос онаквом како криминалци иници замислају бандитској ноу, дога код Јеврејина Мајера нема скоро ничега сличног. Он је не само мањи (Мајер има 21 година, а његов партнер 34), већ и смешно мањи, јер не прелазу висину од 160 см. Његова телесна конституција је више дечачка, а понашање потпуно на неопрећеног девоца, који се плаши да га не пронађу после невршеног дела. Боротине очи сенају безом рањеном звери, док се Јеврејин скоро бољаживо усудује да погледа у очи само с времена на време.

Ове браћке у физичком погледу и понашању ни најмање нису остале кад је требало спроводити у дело идеологију плач комунистичке партије. Са јудејским еланом, скоро утркујући се за већи број злочина, извршили су они валезске, рупења, убиства и мет убиства. Незадањивши су били проклетви ових интернационалних пролетариата. Никама двојица приписује се у грех, боље речено у мору грехова, извршење око 500 српских живота. Пет стотина четитих дознајина, исправних грађана и хришћана убогих породица. Пет стотина смакућних српских глава од стране два пролетариата с пуноме смислу те речи, и њихових зликих помагача, већином из редова валезских интелектуалаца.

Шта па то данас ваљу два ухваћена зликовца? Каквим језиком и каквим речима говоре они који су без конкуренције у светској историји криминалистике? Да ли се трука човечности и људског осећања задважва код моштрованог дуста Борота—Мајер?

Постоје сам у валезском затвору све комунистичке функционере, да би на горња питања затражио одговор на посредним путем од оних који су „најмораланнији“. Док се ређају десетине радозналих посетилаца и оних које су бандити оставили без мисли и дивља, а многа и без крива над гласом, бандити имају различито држање. Борота сасвим кратко процеди одговор или ћути. Пред масом питања Мајер се упушта у разговор. Његове ситне очи израду, а из оних тихих

Света Поповић, агроном (Фото: Архив „Обнове“)

уста која су немилосрдно изрицала смртну пресуду, издијају загно опширни одговори.

Разговор који сам имао са Јеврејиним Јосифом Мајером, текстилним радником из Београда, иначе докорацим политичким комесаром посавско-тамнавског комунистичког одреда, састајао се у следећем:

**РАЗГОВОР СА ЈЕВРЕЈИНОМ
ЈОСИФОМ МАЈЕРОМ**

— Одмах по завршетку рата, напустио сам Београд и склонио сам се у унутрашњост, где сам потражио стан код селака. У почетку је било неповерење код њих, али сам убрзо успео да им се претставим као изгнаник који изазива самилост.

После рата са Совјетским Савезом, дошло је до сарадње између мене и неколицине интелектуалаца који су се одметнули. Иако до тада нисам био марксиста, иако нисам веровао у крајњи успех ослободилачке акције, одлучио сам да активно учествујем. Од мене су изабрали за политичког комесара. Наглашујем да је акција, названа од нас ослободилачком борбом, привукла из дана у дан знатан број људи. А ми смо се претстављали као патриоте и борци за слободу, највише стога, што је момент захтевао такву тактику. Иначе да је наш први наступ био под комунистичком фирмом, ништа не би постигли.

Селаци су, неки милом, други из страха, доносили храну и друго што је било потребно. Тако је временом успостављена таа служба „позадина“. У њој су учествовали дечаци, жене и старици, са различитим и деликатним дужностима. Извиђали су противничке положаје, улазили чак и у њихове редове, доносили вести, новине, затим саопштавали о држању појединих људи и списано.

Наша најглавније агитационо средство од првих дана биле су радио вести. Постигли смо то да је слушање Лондона и Москве привлачило мноштво народа. После сваке значајније емисије, политички комесари држали су ватрене говоре, коментарисали вести и позивали народ у наше редове. Ми функционери међу собом разговарали смо о томе и овај начин агитације прозван је „хватање на бомбу“. Он је био ефикасан и непосредан, јер је народ веровао вестима и одушевља-

вао се извештајима о напредовању Совјета на Источноме фронту. Нама је то била велика нада, поели смо спавопојке Црвеној армији очекујући дан нашега сусрета.

У таквом узбудљивом очекивању развијана је оштра кампања против четника, добровољаца и жандарма. Упуства од Главног штаба указивала су да за највеће противнике треба сматрати добровољца, пошто је међу њима највише Љотићеваца. Зато смо их најмање трепели, јер су они увек били тежини озбиљни противници. Према дружина, нарочито према људима који су раније били уз Дражу Михајловића, поступао је био сасвим иначе. Од њих смо покушавали да направимо своје борце, да их убедимо у раније заблуде и исправност комунистичке акције. Када у томе не би наиздали на разумевање, приступано је привидирању...

Што се тиче наше сарадње са Дражом Михајловићем, она је, колико је мени познато, настала и претала кад смо ми то хтели. Благодарној отсуству сваког тактичког смисла, он је, пристајући на сарадњу са нама, дозволио да комунистичка акција пригради фирму националног, ослободилачког устанка, иако међу партизанима није нико ни помишљао на тако шта. Циљ је био јасан: уз припомоћ свесних партиских бораца, и уопште класносвесних елемената, успоставити ново уређење, као језро акције на целоме Балкану. То је био истински циљ, а све друго биле су паропе пропаганде. Кад не би било таквих паропла и ако би се морало изаћи са отвореним картама, партија би била унапред изгубљена. Али све то, разумев се, нису знали наши савезници из грађанских редова, па су нам због тога веома корисно послужили у мобилизацији широким народних маса.

Међутим, око 10 јануара, а и прво, још од пада Ужица, ствари су пошла рђаво. Наступила је оштра зима и скоро пранинуте везе са позадином. Новаца нисмо више имали, одело и обућа појављивали су се као неопходне потребе. Сем тога вести са фронта нису биле више такве да се њима могао одржати пољуљани морал. Селаци су све више дезертирали и предали се четницима. Други су шпиритизирали наш рад и обавештавали власти о кретању и бројноме стању. Затим је понестало и муниције која се немилосрдно расипала. Па и снабдевање са исхраном није функционисало како треба.

„СИГУРНО ЈЕ ДА ЈЕ САДА УЧИЊЕН ЗА УВЕК КРАЈ КОМУНИСТИЧКОЈ АКЦИЈИ У СРБИЈИ“

— Ја, — важе даље Мајер, — нисам чинио никаква заверства. Све је то дело онога Борота. Ја нисам запалио ни брод „Краљица Марија“, нити знам ко је то учинио. Моја дужност је била политичког карактера, да укључујем ко нам је и попио противник.

Иначе, сигурно је да је сада учињен за увек крај комунистичкој акцији у Србији. Сав свет и комунистичка елита по паду Ужица и Чачка, склонили се у валезска села. Мислили смо да ту останемо прено зиме, а на пролеће да подигнемо поново народ на оружје. Рачунали смо да ће бити више гостопримства код селака. Али, тим проклетим селацима добри сте док има пара и док им дајете и колом и шапом. Сада су нам селаци наједном постали највећи противници. Мена су у сепу Трилићу прикили на спавање, па обавештавали четнике, тако да су ме они ухватили на спавању. Против селака је тешко, па је зато сигурно да ће и преостали комунисти бити брзо уништени, завршио је Мајер.

Лазар М. Чолић

„Обнова“ 6.3.1942.

Ломили су кључне кости, шестерисали их, заштим ножем
секли до срца и чујали срце из груди

МАЈЕР И БОРОТА

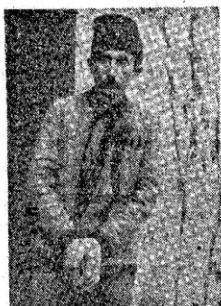
Сипали су со и снег у раскрвављене ране
и мирно слушали крике њихова

Обилазећи села ваљевског краја наглазио на видне трагичне комунистичке акције коју су у овоме делу Србије водили опет разни Мајери и Бороте, којима је до српског народа стало више него до најобичнијих зверова, чијим су — уосталом — инстинктима и они били задвојени. Запаљене куће, нове непрекаљене хумке, ране и друга беда парује тамо где су „партизани“ спроводили своје господство. Онај ко нијам није хтео ступити у Боротину или Мајерову чету најгрознијим претњама морао се поновити тим „народним“ вођама да би барем голи живот

Јосиф Мајер

Бедна слика се могла видети на улицама града Ваљева када су у ритима и дронцима спровођени били „ослободници народни“, Борота и Мајер. Кухни задах избијао је и са сваког дела тела њиховог и говорно Ваљевцима, да као што им је тело тако закужено и израњаљено крастама да им је душа још тора и црна! Гледајући Мајера као да гледате једног најзгенарнијег дегенерика са тупим и сулудим погледом који се погнуто изобезличито услед страшних момената које су те јеврејске очи из дана у дан гледале и наглаживале се призором које је само нарањављена памет могла измислити. Језа вас хвата када вам гледајући у очи хладно и без устезања прича: „Мени није било тешко тегерисати људске главе. Не носим их на души једну, већ стотине“. Морате употребити сву своју снагу да би се савладали, јер се у вама буну оно основно човечанско осећање самилости према ближњем, коју ето, нажалост, ово куждриво изродче није имало према српском сељаку! Питате се, зар је овај дегенерик, малоумник и

Поповић, ст. техничке, впоиткомме посавско-тамнавског одреда

сачувао. Месецима су ти међународни олоши крстарили постојбином Илије Бирчанина, Браће Ненадовића, Боже Кнежевића и осталих ваљавана српског рода који ни савали нису, да ће у њиховом родном крају збор зборовати разни Иштвани и разни Јосифи Мајери...

Али, било је суђено, да и њиховој сили једном дође крај, јер против тог друштвеног шљамма заверио се и земља и небо па што није могао куршум погодити сатрпа је својим валовима хучна Колубара и валовита Тамнава. Међутим, они најважнији, они који су кабалистички пилали нашу крв и тегерисали наше српске главе ухваћени су, јер је судбина хтела, да на себи осете неумитни мач правде. И после свих ових исказа које су дали, мораће да га осете, јер српски сељак жели да их види обешене не зато што би му то чинило задовољство, већ због тога да би се уверио да нема више међу живима ни Иштвана Бороте, ни Јосифа Мајера, ни других одрода, који су са насладом кидали грљане, поштењем и честитим домаћинима па се сатански перили надчовечанским мукана тих јадника који су се сатина борили са сирну благосиљајући крвнике своје да их убију а не да их муче. Али оно нељудско је увек преовладававало у тим неразумицима те не само да се нису одазивали молбама оних које су мучили већ да би појачали патње и муче мученика, сипали су со и снег у раскрвављене ране и слушали крике бола који нису могли на њих објавити у душама „изабраног народа“

че претседник једне сеоске општине коме Мајер изриче пресуду:

„Сломити му обадве кључне кости — прегестерисати их — а затим ножем сећи све до срца и извадити му срце па га предати мени!“

Пресуда какву историја људског рода још забележила није, а којој смо ми били сведочи!

Али, пошто се у одреду не налази такав човек, који би био у стању такву пресуду у делу привести, то се наравно прима његово извршења сам Јосиф Мајер. Лицећи на касатина људских глава он суче руке, узима тегтеру у руке и почиње посао као да сече дрво а не, да најгрознијим мукана лишава живота једног Србина, родољуба и хришћанина. Па најзад шта је и тај хришћанин за њега; један обичан Гој кога треба усмирити да би јеврејство имало једног непријатеља мање! Зато се није ни најмање обазирао на крике човека какве ни земља ни небо није чуло. Радио је свој посао

Лепосава Вурчић, учитељица, партизанка посавско-тамнавског одреда

даље док тај честити Србин који се тегтером није постао једна безоблична маса окупана у својој сопственој крви.

Ето, читавци, то вам је лик Јосифа Мајера, тегтераша људских глава.

Али ни његов саброт Иштван Борота није ништа бољи. Јездећи као какав злодух Повленом и Маљеном, Јаблаником и Мелведником он је докрачивао оне, који би измакли нашим народним изродима Симићу, Пантвићу, Аксентијевићу, Јевтвићу и другим. У љску његовом гледате једног крвалока свог огрезог у моралном краку који се баш и наслађивао тим својим пороцима. Где год је његова нога крочила остављала је за собом падеж и убиства, телек и јаук и завијала у прино, не поједина села, већ читаве крајеве округа Ваљевског. А још беднија је била она учитељина која се налазила у његовом друштву и која је налазећи се дуго у шуми попут крутог опанка обрубела и више личи на њеког људског кула, који излазећи из своје подземне избе заударана све могуће одпаштине. То вам је прави тип учитељице „партизанке“, ко-

ја је оставила своју лепу ученицу, своје питоме и веселе ћавице, своје топло огњиште и отишла да она са пушком у руци води неку акцију за ослобођење Србије. Јадно вам је то „ослобођење“, које су водили кужни и крастави, и који место да терају губу из торине — кадемише ту губу на своја сопствена тела!

И грађани престонице имали су прилику да при спровођењу тих бандита из Ваљева за Београд виде те модерне Ханибале, којима није било тешко тегтерисати људске главе и цеванице и водити људска срца! Само је питање, да ли ће се поучити тим примерима, јер треба бити начисто, да су прави типови „партизана“ баш ти чија и морална и духовна и физичка прљавштина заударана на све стране.

Бора Караланчић

Борота обешен јуче у Ваљеву

Извршење смртне казне на Убу и у Обреновцу

Ваљево, 27 марта

(Телефонски извештај)

Данас у 11 часова пре подне на ваљевском тргу, у присуству преко двадесет пет хиљада лица из вароши и ближе и даље околине Ваљева, извршена је смртна казна јавним вешањем над злогласним комунистичким злочинцима јеврејином Јосипом Мајером, политичким комесаром тамнавског партизанског одреда, и Стеваном Боротом, командиром комунистичке чете и једним од најокорелијих злочинаца, који су извршили безброј злочина над невиним српским живљем као и над претставницима српских одреда који су први повели борбу против „народно-ослободилачких партизанских одреда“.

За извршење ове казне владало је у целом ваљевском округу огромно интересовање, што се најбоље види из великог броја присутних, који су напустили своје редовне послове да би се уверили да за увек нестане ових злогласних крволока.

Још од раног јутра са свих страна у правцу ваљевског трга свима улицама, као нека бујина, пристизао је свет, који је са нестрпљењем очекивао момент да својим очима види зверљуде који су без милости на најгрознији начин лишавали живота најбоље домаћине овога краја. — А. К.

„Ново време“, 28.3.1942.

НА ЦРВЕНОМ ХЛЕБУ

Како је уништен комбиновани „партизански“ одред, састављен од највиђенијих комуниста: политичких комесара, командира и вођника чета

Овде доносимо исповест Живорада С. Величковића рударског радника, иначе добровољачког наредника Седмог српског добровољачког одреда, родом из села Заблани код Чачка, која су комунисти заробили у селу Трудељу код Белановице као вођу патроле извиднице. Вођа га собом свезаних руку по снегу и цичи 8 дана, мучећи га на све могуће начине. За ових осам дана који су, по речима самога Величковића, били дужи од осам година, ослабио је 12 килограма од претрпљеног страха, исплавања, јаке зиме и глади. Благодарни само његовој довитљивости успео је да спасе живот и да помогне коначном уништењу овога комбинованог комунистичког одреда састављеног од вођста и најкрвожедних чланова седам комунистичких одреда: Првог револуционарног, Космајског, Тамнавог, Посавског, Колубарског, Поцерског и Шумадиског са читавим штабом, који се састојао од Иштвана Бороте, Мајера, Свете Поповића, Драгосава Симића и Лепосава, учитељице из Лајковца.

— Четиринаестог фебруара наш одред је обавештен, прича Величковић, да се по селима Рудника налази једна велика комунистичка банда од 500 људи. Иако је био велики снег и страшна зима, ми смо одмах пошлани на терен у разним правцима да би заштитили народ од овијих банда. Сутрадан ујутро пошлат сам са једном патролом извидницом од 14 људи из Белановице у село Трудељу да извидим правац кретања комуниста и њихово бројно стање. Пред Трудељом патролу сам разделио на два дела и пошлани смо у село. Чим смо ушли у село, упали смо међу комунисте, којих је било око 550. Ту сам са својим добровољцима разоружан и спроведен у штаб који се налазио на крају села. Успут су нас тукли, мучили и обасипали разним погрдним именима и љубопитљиво нас посматрали скоро подиљивим очима. Претили су нам да ћемо ми одговорити за то што је поплашен Милановић, Мачва и друге вароши и да смо плаћене банде које ће они побити.

Када сам дошао у штаб, запитао ме је Миле Васовић, политички комесар у Космајском партизанском одреду, иначе по занимању порески чиновник, који је због проневере осуђен на 6 година робије, па је за време рата побегао из Пожаревачког затвора: „Друге нареднице, одакле си родом?“ Пошто сам поговору познао да је Црногорац, одговорио сам да сам из Никшића и да сам по занимању рудар. То сам казао јер ми је Никшић био прилично познат, а и нашао сам се да ће ме он као „земља“ заштитити. У том тренутку, када ме је Васовић испитивао, дошли су из друге собе Борота, Симић, Света Поповић, Мајер и учитељица Лепосава из Лајковца, дакле читав штаб комунистичког одреда, и Борота се обратио Васовићу речима: „Видиш, друже Васовићу,

да и твојих Црногораца има међу плаћеним бандитима“. На то му је Васовић одговорио, да причекају мало док испитају шта га је на то натерало да оде у те бандите. Затим се Васовић окренуо мени и повишеним тоном почео да ме грди: „Срам те било, што ми брукаш Црну Гору, када је она очишћена од фашиста и проглашена за комунистичку републику. Шта ми слиш када нађу у Србију црвене армије које се већ налазе на Карпатима и у Бесарабији? Куде ћеш се сакрити ти и остали твоји бандити?“ Затим је опет почео тихо да ми прича: „Има времена, земљаче, да се ти поправиш и да останеш у нашим редовима, јер је твоје место међу нама као рударског радника, који обављах најтежи физички посао. Ми ћемо ослободити Србију од фашиста и ти нећеш бити обичан радник него комесар некога рудника“. Све речи ушле су ми мало наје, али зверски погледи Бороте и Мајера зборисали су то мало наде и ја сам осећао задовољство при помисли да ме убију из пушке, а не буду ме кожевима иршварили. Затим се распитивао за остале добровољце а поменично за поручника Мијата Бардака и потпоручника Димитрија Матаковића-Штуке. „Ту двојица ћемо живе ухватити и испећи на ражњу као жарчеве, пошто су нам много јада задали“, љутито упале у наш разговор Борота. Затим ме је Света Поповић питао о бројном стању добровољачког потпоручника Штуке-Матаковића и четовоје Гордића у коме ми саопштавају, да су откољени са свих страна и захватају да положе оружје и да заробљене добровољце пусте. Тада се Борота и читав штаб променули у лицу и довели су решење да се са добровољцима и четиника које су раније заробили, кини одело и цокуле и да се пусте, а мене су задржали са собом као Црногораца. Одавде смо пошлани према Живковцима где смо нападнути од потпоручника Матаковића-Штуке и четовоје Гордића. Ту је комунистима скрван ручак од пасуља и сланине. У тој борби рањена су два „партизана“, а четини су погинули. Ту смо у Живковцима завојници у разним кућама, а мене су везали и чували везаног. Те ноћи нису на мене обраћали велику пажњу јер су били откољени од добровољаца и четиника. Само су ми често претили да ће ми ками судити ако нас само још једном нападу моји плаћеници. Те вечери су ме питали, да ли познајем овај крај, јер они имају план, да разурше руднике: Мисачу, Орашач и Ивањичу, а затим да иду у правцу Космаја. Ја сам био свестан колика би се штета причинила нашем народу када би то учинили они бандити, па сам им казао да се тамо налазе јаки добровољачки и четинички одреди и да би боље било да тамо не идемо, јер ћемо узалуд изгинути. Те ноћи напали су нас добровољци и четиници Матаковића-Штуке и Гордића и ту је погинуо командир чете Космајског,

партизанског одреда, иначе активни наредник Краљеве гарде коме незнам имена, три „партизана“, а 6 их је теже рањено. Пред Живковцима су нас сачekali четиници Београдског четничког одреда и у тој оштрој борби погинуло је седам четника.

— Јеси ли видео земљаце твоје бандите? Заробили смо ти капетана 4, умало ти и командантас ниско заробили. Али има нас још храбрих Црногораца на ћемо и њега други пут ухватити и живога на колац набити, а пре тога ћемо га натерати да једе сам своје месо“.

У Вукосавцима смо преноћили. За време ноћи Борота са штабом је разгледао једну огромну мапу, на којој су у сваком селу означене куће њихових Јатака и „петоклонаша“. Куће Јатака означене су плавим кружићима, а куће „петоклонаша“ црвеним кружићима. Ту су у Вукосавцима ољачкали куће „петоклонаша“ како они зову све националисте. И у Вукосавцима смо кренули за село Гараше, где су на путу Борота и Мајер заклали добровољачког наредника Бабовића, добровољца Душана Митровића и два четника, а нас повели и даље. Сваки час очекивали смо ударац каме у леђа или врат.

ДАЉЕ БОРБЕ...

Око 10 сати стигли смо у Гараше где су комунисти ручали. За време ручка донео је један сељак писмо Бороти од Добровољачког потпоручника Штуке-Матаковића и четовоје Гордића у коме ми саопштавају, да су откољени са свих страна и захватају да положе оружје и да заробљене добровољце пусте. Тада се Борота и читав штаб променули у лицу и довели су решење да се са добровољцима и четиника које су раније заробили, кини одело и цокуле и да се пусте, а мене су задржали са собом као Црногораца. Одавде смо пошлани према Живковцима где смо нападнути од потпоручника Матаковића-Штуке и четовоје Гордића. Ту је комунистима скрван ручак од пасуља и сланине. У тој борби рањена су два „партизана“, а четини су погинули. Ту смо у Живковцима завојници у разним кућама, а мене су везали и чували везаног. Те ноћи нису на мене обраћали велику пажњу јер су били откољени од добровољаца и четиника. Само су ми често претили да ће ми ками судити ако нас само још једном нападу моји плаћеници. Те вечери су ме питали, да ли познајем овај крај, јер они имају план, да разурше руднике: Мисачу, Орашач и Ивањичу, а затим да иду у правцу Космаја. Ја сам био свестан колика би се штета причинила нашем народу када би то учинили они бандити, па сам им казао да се тамо налазе јаки добровољачки и четинички одреди и да би боље било да тамо не идемо, јер ћемо узалуд изгинути. Те ноћи напали су нас добровољци и четиници Матаковића-Штуке и Гордића и ту је погинуо командир чете Космајског,

партизанског одреда, иначе активни наредник Краљеве гарде коме незнам имена, три „партизана“, а 6 их је теже рањено. Пред Живковцима су нас сачekali четиници Београдског четничког одреда и у тој оштрој борби погинуло је седам четника.

КРВОЛОК БОРОТА

Даље смо ишли правцем Трубушнице, а затим у село Миротлаве, где су заробили једну четничку извидницу за коју не знам шта се је са њом догодило. Ту су комунисти трубом сазвали збор, на којем су говорили Борота, Симић и Света Поповић. Том приликом Борота је, намећу осталог, рекао и ово: „Ми морамо водити борбу против фашизма па икар и последњи човек у Србији погину, јер народа на кући земаљској има довољно, сама Кина има преко 400 милиона људи, а Индија има око 600 милиона. Главна је да победи наша идеја, а наше пролетерске руке сградње села и градове, које фашисти поруше“. Те исте вечери Борота је био расположен и са уживањем је причао, како је по Шпанији мушкочи и крваво националисте и прошле године „петоклонаше“ по Србији. Нарочито се смејао, када је причао како је Јаукао од страшних болова један претседник општине када га је тегстерисао преко груди. Мислио сам тада шта ће моје троје деце и жена без хранитеља када нестане мене као што је нестало и тога претседника општине за кога каже Борота да је отац петоро деце. Око три сата у Јутро смо кренули у село Араповић, где су комунисти ухватили једнога поднаредника из Венчанског одреда кога су секли ножем и после тога га убили. Ту смо преноћили. За време коначне Борота и Поповић одржали су говор само „партизанцима“ у коме их је Борота прекорео, што не чује песму и нису расположени, јер они треба да знају да су сада добијали од поверљивог човека вести, да су црвене армије у Румунији и да бољшевике гранате падају по Северној Немачкој.

БОРБА КОД БЕЉИНЕ

Сутра око 3 сата кренули смо у правцу Сибнице и истога дана стигли у село Тулеж, где су нас поново напали четиници Сопотског четничког одреда. Ту је рањено 6 а убијено 8 „партизана“. Гледој су нас напали добровољци, четиници и одредници, обраћали су се мени „партизани“ и претили ми да ће ме убити, јер су они сунули сентиментални мошто мене држе у животу а њих убијају на сваком кораку бандити. Одавде смо кренули у једно село коме незнам имена, а „партизани“ су ми казали да је удаљено од Београда свега 30 километара. Те вечери одржала је говор „партизанка“ Рада студенткиња са Цетиња, која је позивала народ на непослушност. Сутрадан ујутро кренули смо у правцу села Бељаше. Када смо били на по-

ловини пута, истрчао је пре нас сав задихан један читаво средњих година и саопштио Бороти, да се у селу налазе четиници космајског војводе Николу Никчевића. „Партизани“ су овога истога читавина послали назад да јави Никчевићу да је долазе у помоћ четиници и добровољци, а петокраке звезде на каплама заменили су четничким и добровољачким амблемима, како би обманули вођу Никчевића и његове четиници. Комунисти су били тачно обавештени о снази и распореду Никчевићеве одреда и борба је почела најпре бомбама. У овој огорченој борби, која је трајала око 2 сата, погинуо је вођа Никчевић а на страни комуниста погинуло је 10. Ту су били и комунисти су заробили наредника-вођина, једног поднаредника и једнога четника. Један каплар одредник, мачешко рањен, успео је да побегне. Они су стављали на муче страшније мучке, са њих су којевице кожу драли, боли их којевице, очи им вадили и најмање једног погинули. Тада је Борота строго рекао својим окупираним народу, да ће овако прати сваки онај ко не буде с њима и ко нех не буде позивао у Србији. Народ је са чуђењем и страхом посматрао овога од родног трибуна“.

БОРБА У КАЉАВЕШЦИМА

Одавде смо кренули у село Араповић. Ту су добровољци и одредници употребили артиљерију а комунисти изгубили око 40 „партизана“, затим смо кренули у правцу села Трубушнице, где смо побили и сутрадан ујутро кренули за село Каљевице. Ту су ме дочекали у заседи добровољци под командом Матаковића-Штуке и камерски четиници под командом четовоје Гордића. Ова борба трајала је око 4 сата, а жетиници са њима је борба у Руднику и Белановици у којој су у своје време учествовали. Тау је погинуло осам „партизана“, а осамнаест их је теже рањено, као и једна „партизанка“ која је вршила санитарну службу, а уједно и пушку и сила. Ову борбу у Каљевици комунисти у почетку нису билино схватили, па су напали да им се скрива камак за ручак. Пошто је навала добровољаца и четиника, била се из комуниста, су морали напустити село оставивши спреман ручак. Тада ми се намерно Борота обратио речима: „Види, друже, како нас нападу те бандити, па нам ни ручак не дају“. Одавде смо кренули у село Липовицу и отесали у шиблице. Те вечери командир Превајски рекао је мени: „Миле, јунак, знао ме је као пример обавештеног пролетера, који негда био добровољца, а ми жели са њима да сарадују, су нападнути од четника Рудничког, Горњоколубарског војводе Каменице четничког одреда и покушали су у правцу села коме незнам имена. Тада

(Крај на петог страни)

Хватање целог црвеног штаба

(Продужење са четврте страни) су неки комунисти обукли добровољачка одела која су скинули са заробљених и побеглих добровољаца, а на себи су носили добровољачке амблеме, настала је између њих забуна и развила се борба, којом приликом су два „партизана“ погинула, а један рањен. А и мене је погодио куршум у средњи прст десне руке.

БОМБА У УСТИМА

Како је навала четника и добровољаца била велика, комунисти су морали преко једнога брвна прелазити реку Љиг. Симић је хтео прећи реку на коњу, и том приликом коњ му се удавио, а њега су једва живога извукли из воде. Ту су комунисти имали велике губитке и били су страшно огорчени. Тада је Мајер зовнуо једнога комунисту, дао му бомбу и нешто му тихо рекао. Овај је пришао једном заробљеном четнику, ухватио бомбу, угурао је у уста и онако свезаног гуруо га у реку. Тада је Мајер пришао Васовићу, нешто му рекао и погледао на мене, а Васовић му је строго одговорио да не може. Тада му је Мајер одговорио: „Нас ће твоја сентименталност према земљацима да упропасти“, и брзо се удалио од Васовића. Осетио сам да је доведен у питање мој живот и сваки минут ми је изгледао као година, а мислио сам да су ми часови избројани. Тада су ми поново пали на памет жена и деца.

СЛОБОДАН?

Одатме смо кренули у село Радиновац, где смо занови. Те вечери држали су говор сељацима Борота, Симић и Поповић, а у другој соби Мајер је држао говор политичким комесарима, који су требали да га понове пред својим четама. У три сата после пола ноћи напао нас је четнички одред из Словца. Том приликом је погинуо мој стражар. Тада су ми одрешили руке и дали ми један поковрен пушкомитрафеџ „Збројовку“, која ми је онако уморну и прозеблу изгледала претешка као брдски топ. Четници су нас даље у ступу пратили и нисмо могли да се задржавамо у селу Веселиновцима, јер смо морали бежати испред пушчана и митраљеске ватре. Пошто су нас четници опколили са свих страна и давали знак ракетама, комунисти су јурнули у село да нађу кола и да се пребаци преко Колубаре. За то време Штаб се склонио у једну воденицу. Када су стигла кола из села, натерана су са партизанима у Колубару. Прва кола и волови су се удавили, а око 4 до 5 партизана су се пребацили. Изненада је навала четника била страшна и комунисти су јурнули у реку да ју пређу,

али је ова била сувише брза и дубока и ту се преко 30 комуниста удавило. Стражар који је ишао испред мене није знао да је други стражар погинуо, и за време навале четника скочио је у реку, а о мени није водно рачуна. Ја сам се повукао у врбак и помислио: „Хвала Богу, ипак моја деца неће остати без свога ранитеља и заштитника“. Пошто сам за ових осам дана био скоро исцрпљен и прозебао, а север је јако дувао, желео сам да одем у воденицу, да питах, куда могу да ударим до прве четничке патроле, али на моје велико изненађење, тамо сам наишао на читав штаб са још девет партизана који нису смели загазити у Колубару. Чим сам се помолио на врата, запитао ме је Симић: „Шта је, друже Црногорац, зашто си невесео“. Ја сам му одговорио, да сам невесео, што нисам могао да пређем преко Колубаре, а нас је овде остало овако мало. Тада се Симић обратио Бороти и рекао му: „Видиш, друже Борота, ти си погрешно да си урадио с овим човеком што си мислио. Црногорац ће бити добар друг и борац“. „Видим заиста да бих био погрешно да сам то учинио“, одговорио је зловољно Борота. Затим ми се Борота обратио охрабрујућим тоном: „Небој се, друже, Борота је у Шпанској револуцији и веће воде пребродно. Ако и не наиђемо на овај наш одред, има још пролетерских одреда.“

МОЈЕ БЕКСТВО И ХВАТАЊЕ ЦЕЛОГ ЦРВЕНОГ ШТАБА

Затим је наредио покрет за село где смо требали преноћи. Тамо нас је Борота распоредио у 3 куће и наредио партизану Бори, судском писару са Уба, да ме веже. Када смо ушли у кућу Бора ми је саопштио да му је Борота наредио да ме веже и он је наређење извршио пред полазак на спавање. У кућу ми је домаћин заложно ватру и ми смо се грејали. Стражар је такође ушао у кућу и сео код пећи и у разговору са домаћином заспао и срушио се са столице продуживши и даље спавање. Ја сам тада замолио домаћина да ме одрешити и покаже правац до најближе четничке патроле, што ми је он и учинио. Извео ми је на брег и показао ми светлост у школи у Словцу и рекао ми, да је оно штаб четничког одреда. Домаћину сам казао, ако га буду питали за мене, да каже да ме је тражио Борота и да су ме одвели до њега. Са брда до Словца, даљину од 7 км. претрчао сам за пола сата, не обилазећи ни воду ни шуму. Пред Словцем сам наишао на четничку стражу и стражар ме је спровео у штаб, где сам испрва читав мој трагични доживљај. Четници су одмах устали и кренули у правцу Боротиног коначишта, али тамо није било ни комуниста ни штаба, и ја сам се уплашио да ће нам побећи. Пошто је био доста велик снег, по трагу смо нашли девет партизана који су мене чували, али Бороте није било. По снегу смо видели да су остали отишли у правцу села Маркова Црква, ту смо их за-

луд тражили читав сат. Тада нам је једна 11-годишња девојчица казала, да је јутрос рано видела како су неки људи са једном жентурином у панталонама ушли у цркву. Цркву смо опколили и у олтару нашли скривен читав штаб, а испод часне трезе нашли смо скривену архиву и нешто новца. Када смо их ухватили, рекао сам Бороти: „Ти Борота уби двојицу мојих најбољих другова добровољаца, а и мене си мучио осам дана. Девети дан Бог даде, да се ја теби за све осветим“. На то ме је Борота погледао испод јаких обрва и грубо ми одговорио: „Мојеш на томе захвалити твоје земљаку Милу Васовићу. Да сам ја учинио с тобом што сам био наумио, не би се ти мени тако осветио и Борота би био на слободи“.

ПОТПУНО УНИШТЕЊЕ

После тога смо наставили гоњење ових што су се пребацили преко Колубаре сустигли их у селу Гвозденовић, где су нас сачекали јаким пушчаном ватром. На њиховој страни било је 20 мртвих, а пет је живих ухваћено, међу којима је био обућар из Обреновца Обрад Николић, политком Посавског одреда. Гоњење је настављено и поново смо их сустигли и опколили натеравши их на реку која је јако била набујала. Пошто нису могли проћи наш обруч, ухватили смо их 55 живих, а побијених и подављених у Колубари било је око 300. Међу њима је од мене познатих погинуо и Миле Хаббанта, ковач, иначе политички осуђеник због комунијазма, и Буро Радоман, судија са Цетиња. Тада је пришао четовођи један студент Црногорац и молио га да га стреља, јер је он то заслужио, пошто је досада једанаест људи измршарио ножем, а 22 стрељао.

На обали реке остало је 217 пушака, 14 пушкомитрафеџа са малом количином муниције. То је био крај Комбинованог партизанског одреда, састављеног од вођства седам партизанских одреда, који су сачињавали команданти, политички комесари, командири, војници чета и други „партизани“ који су имали на души многе невинне жртве.

После свих ових патњи вратио сам се у свој Седми српски добровољачки одред у Аранђеловац, где су се моје старешине и другови изненадили и обрадовали када су ме видели живог. Многи су ме већ убројали међу мртве и за покој душе упалили ми у цркви вощаницу. Жена и троје деце скинули су црнину, коју су пре десет дана обукли на себе и добили поново свога заштитника и хранитеља, чијој радости није било краја.

Сава Вујиновић

Лице и наличје Ваљева

Ваљево, центар великих националних покрета у историји српства, имао је недавно један велики догађај: хватање Иштвана Бороте, најокорелијег комунистичког злочинца у читавој Западној Србији. Он је требао да прође главном улицом града са саслушања, те се искупила маса националног света да види тог кривока од кога је страховала, а који је сад у рукама правде.

Пред самим вратима среског дворишта стоји неколико сељака и причају о својим сусретима са Боротом док је он још био страх и трепет за мирна села ваљевског краја. Међу њима стоји један младић од својих 14 година. На њему је црна кошуља која његовом и иначе бледом лицу даје још тамнију боју. Он прича:

— То вече мој отац је био код куће, дошли су „партизани“. Међу њима и Борота. Тражио је од мог оца да упрегне волове и отера им неке ствари. Отац је одговорио да су волови гладни, јер им нема шта дати. Борота га је ударио кундаком и поновио наредбу. Отац је одговорио: „Не могу, људи, за име Бога! Волови су пали с ногу“. Борота је тад лично узео нож оборно мог оца и почео да га коље. Вриснуо сам и хтео да бежим, али ми је он запретио, да ћу и ја тако проћи, ако покушам да побegnem...“

Са лица бледог дечка текле су сузе. Биле су то сузе целог једног краја, сузе које се неће никада заборавити.

Около су стајали људи и слушали. Они се данас задају за одржање реда и мира, увиђају у чему лежи спас Србије, а чему води неред и нерад, умеју да оцене шта је лаж и шта је истина. Њихово је једино осећање љубав према Србији, а једина жеља опстанак и спасење њено. Они поштују наредбе власти, обављају са вољом своје задатке и спремни су да се ставе увек на расположење својој рањеној отаџбини. Они сматрају Србију заједничком мајком, своје суграђане браћом, а опште недаће и бриге за — своје. Они се труде да помажу спровођење власти, боре се у границама могућности против „црне берзе“ и помажу оне, који немају сретстава за живот. Ови Ваљевци се одушевљавају чврстим маршем добровољаца и са осмехом радости гледају поборнике нове мисли, нове славе, нове Србије. Овим грађанима су

добровољци залого срећније будућности, сведок да Србија још живи...

То су изрази новог духа у ваљевском крају. Они стварају светао лик Ваљева.

У једној ваљевској кафани пред вешање Бороте и Мајера истицали су сељаци јавно жељу, да виде што пре ове своје упропаститеље. Један подебљи господин, који има врло добро ухлебљење и који никакву несрећу није дожио, изразио је јавно своје негодовање према овим сељацима. „Шта имате да гледате? Зар не видите да се српство гаси“, говорио им је он.

Тај господин је претставник оне мање групе Ваљеваца, која се вешто скрива и у својим срцима крије живу жељу за новим нередима, за новом крвљу српском, која треба да се пролије да би они уживали у лудачко смешним, сатанско кобним по српски народ емисијама радио-Лондона. То су они који не верују да су Борота и Мајер вршили злочине, већ тајно у својим круговима проносе вести о њиховом „националном херојству“. Они беже од истине. Кад чују причање нашег сељака о „партизанском ослобођењу“ они се љуте што овај српски мученик не прича лаж која је њима тако потребна. Они иду од једне до друге ваљевске кафане и причају докле су дошли „наши“, а жаде и сами у себи што све оно није истина што Лондон прича. Како би било дивно да је Ваљево и стварно „ослобођено“, као што га је Лондон и његов „југословенски“ министар војске већ одавно „ослобођено“! Они говоре како се српство уништава кад обесе — Бороту. А кад комунисти зазидату стотине живих Срба у зидове, то није гашење српства, то је за њих борба за „слободу!“ — Беда других њих не дира, пропаганду против националне службе рада и других дужности Србина неуморно воде. Кад чују песму добровољаца жесте се и потсећају на нашу народну трпедију, а кад су урлали „боље рат него пакт“ нису мислили на могућност трагедије.

Ово су остаци упропаститеља Србије који су се срећом по њих спасли. Више но шумски, они су криви за несреће сељака ваљевског краја. Они су ствараоци мрачног лика Ваљева.

Жеља првих, патријархалних, националних Ваљеваца је непоколебљива и чврста у намери да оставре светао лик Ваљева. Успеће! И из постојбине Бирчанина и Ненадовића тећи ће Колубара и причати чудну причу о „ослободилачкој“ борби безбожника који су унесрећили један крај, а који су најзад доживели оно што су и заслужили: смрт!

Гојко М. Табаковић

„Наша борба“, 10.5.1942.

Одељење специјалне полиције У. г. Б.

1

RS

Презиме и име: БОРОТА СТЕВАН

Надимак: Илегална имена:

Занимање: шофер и механичар Датум рођења: 11 новембра 1898

Место рођења: Винковци срез (за странца држава)

Држављанство: бив. југословенско Народност: Србин

Вера: православна Завичајна општина: Винковци

Име оца: поч. Никола мајке: Јованка рођена: Исаковић

Брачно стање: ожењен Име и рођено презиме супруге: Софија Калусевић

Број деце: 1 и њихова имена Мирко

Стручна и школска спрема: основна школа

Које језике говори и пише: српски

Јели и како регулисао војну обавезу (чин): отслужено, - редов

Место сталног становања, улица и број: Београд, Чубрина 4/1

Подаци: Као командир 1. чете Посаво-Тамнавског партизанског одреда учествовао у свима борбама са четницима и војним одредима.

Лица у вези: ПЕТРОВИЋ ПЕРА, ИСАКОВ САВА (ВАСА), ПАНТИЋ ЈУЛКА, ЈАКОВЉЕВИЋ БОГДАН, СИМИЋ ДОВРОСАВ, НИКОЛИЋ ОБРЕН, МИХАИЛОВИЋ РАЈКО, МАЗИЊАНИН АНДРИЈА, ПОПОВИЋ СВЕТА, МАЈЕР ЈОСИФ, МАТИЋ ТУРА, ВОШКО земљорадник, МИЛАШИНОВИЋ РАДОВАН, ОБРОВИЋ студент, БУЗАЦИЋ ВЕЛИМИР, БАЈЕЦА тек. рад. и ПЕТКОВИЋ ПАВЛЕ.

Предмети: II. Бр. 4939/42. год.

IV. Дос. Бр. 155.

Рађено 10 марта 1942 године
у Одељењу специјалне полиције У. г. Б.

З А П И С Н И К

о саслушању Бороте Стевана, шофера и механичара из Београда, раније наставног у Чубриној ул. бр. 4/1.

I

Зовем се Стеван Борота, рођен сам 11 новембра 1898 године у Винковцима од оца поч. Николе и мајке Јованке, рођ. Исаковић, Србин, православне вере, војску отслужио, ожењен, отац једног детета, неосуђиван, нисам под истрагом, полицијски раније кажњаван због прекршаја саобраћајних прописа. Духовно сам здрав, док физички нисам пошто сам рањен у десну подлактицу, приликом повлачења пред одредима Српске оружане силе.

II

Ти си, Борота, ухапшен ради активног и видног учешћа у партизанско-комунистичким редовима, где си био и командир чете у Посавском партизанском одреду. Позиваш се, да објасниш разлоге и време одласка у партизана, као и начин како си дошао у везу са партизанима.

3 априла прошле године био сам позват на војну дужност и на истој сам се налазио све до 22 априла, у Аутомобилском одељењу I армијске области, када сам се вратио својој породици у Београд. Пошто нисам могао да обављам свој шоферски занат, ја сам ступио на рад код свога шурака Луке Калушевића, трговца мануфактурном робом у Чика Љубиној ул. бр. 14, где сам обављао послове већином ван радње. Приликом обављања овог посла сретао сам на улици и по кафамама разне људе, бив. официре или друге, који су говорили о потреби покретања једне акције за ослобођење од окупатора изјављујући том приликом, да су по шумама већ почели да се формирају ослободилачки одреди. Тако сам и ја дошао у везу са извесним Пером Петровићем, грађевинским радником из Београда, који је утицао на мене да и ја ступим у ослободилачке редове. Након неколико разговора ја сам пристао да одем на један састанак у Карађорђевој парку који је организовао Петровић и на коме је поред Петровића и мене било још шест учесника. На овом састанку Петровић је поново почео да нам говори о потреби окупљања ради националне борбе, па је одмах затим добио пристанак свих нас седморице да ступимо у одреде. Тада је Петровић дао упутства да имамо кренути у правцу Обреновца, затим преко села Звечке док не дођемо у село Грабовач, где ћемо сигурно затећи или четничке или партизанске одреде, па на које прво наиђемо да им се придружимо. Од шесторице који су поред мене присуствовали овом састанку и који су заједно самном кренули ка Обреновцу знам по имену само Јову Седлана, студента права из Београда, и Васу (или Саву) Исаковог, студента агрономије из Старог Бечеја, који је као избеглица дошао у Београд. Одмах по састанку у Карађорђевој парку ми смо скупно пошли у правцу који нам је одредио Петровић и када смо дошли у село Грабовач тамо смо затекли око 40 наоружаних људи, међу којима је било још четири женске, од којих знам само Јулку, супругу Милоша Панчића, лекара из Ваљева. Ту смо се јавили команданту ове наоружане групе, неком Пери, коме ближе податке не знам али сам чуо да је професор. После краћег договарања између Пери, Јулке и још двојице-тројице, ми смо позвати пред Перу где нам је он саопштио, смо Исаков и ја одређени у Тамнавски партизански одред, а осталу петорицу је задржао код себе. Сутрадан по овоме мене и Исакова одвео је неки Богдан (Богдан Јаковљевић), студент технике и политиком у једној од чета) у Прабовачку шуму, удаљену од Грабовца око 3 км., где нас је предао

Добросаву Симићу, команданту Тамнавског партизанског одреда. Овај одред, односно чета, бројао је у време мога доласка 47 људи, а људство је било наоружано само пушкама и пушчаним метцима. Симић ме је примио у своју чету и уврстио у ред осталих партизана, предавши ми пушку са 10 метака.

На пут у правцу Обреновца пошао сам из Карађорђевог парка на дан 8 августа, а у Грабовачку шуму сам стигао и јавио се Симићу на дан 14 августа прошле године. Од тада па све до мога хватања налазио сам се стално у партизанским одредима. У прво време сам био обичан партизан у Симићевој чети, али како је чета добијала из дана у дан све више приста-лица, појавила се потреба да се чета издели на водове. Тако су формирана четири вода који су имали 24 - 28 људи, заједно са водником, и ја сам од стране Симића наименован за водника 3-ег вода. Тада су по водовима одређени и политички комесари и ја сам у свој вод добио за политиком некоег Обрена Николића, опанчарског или зидарског радника из Ваљева. Воднике и политичке комесаре осталих водова не знам, пошто водови нису били заједно већ један од ~~другог~~ другог на већем отстојању, ради извршења различитих задатака. Командир Тамнавске партизанске чете остао је и даље Симић, његов заменик био је Рајко Михаиловић, земљорадник из Бајана, среза посавског, одакле је и Симић, а политички комесар чете био је Андрија Мазиванић, опанчарски радник са Уба. Прилив људства и оружја у Тамнавску чету био је из дана у дан све већи, а након заузимања Уба, почетком октобра прошле године, одзив и добровољни прилаз био је тако велики да је чета бројала преко 2500 људи. Ово је водеће личности у Тамнавској чети побудило на помисао да оснују батаљоне, те је све људство распоређено у четири батаљона, а ова четири батаљона груписана су у Посаво-тамнавски партизански одред. Командант одреда постао је Пера, онај кога сам нашао у Грабовцу; команданте 1 и 2 батаљона не знам; командант 3 батаљона био је Добросав Симић, бив. командир Тамнавске чете, а командант 4 батаљона био је Љвета Поповић, економ из неког села близу Бајана. По успостављању батаљона водови су претворени у чете и ја сам постао командир 2-ге чете, 3 батаљона. Командир 1 чете у 3 батаљону био је Живота Илић, бив. активни наредник из околине Уба; док командире 3 и 4 чете не знам због њихове велике удаљености од моје чете, а тако исто не знам имена ни командира чета из осталих батаљона. Политички комесар у 3 батаљону постао је поменути Андрија Мазиванић; за политичког комесара моје чете одређен је Јеврејин Јосиф Мајер, текстилни радник из Београда, док политичке комесаре осталих чета не знам. Моја чета, као и остале чете, била је издељена на четири вода, а водови су поред водника имали политичке делегате који су имали чисто пропагандни карактер, са задатком да подижу морал код војника и да организују политичке састанке по селима на којима су говорили о политичкој ситуацији. Водник 1 вода у мојој чети био је неки Илија, порезник са Уба, иначе Црногорац; водник 2 вода био је Ђура Матић, трговачки помоћник - избеглица из околине Бјеловара; водник 3 вода био је неки Бошко, земљорадник из околине Уба, коме не знам ПРЕЗИМЕ, а водник 4 вода био је Радован Милашиновић, порезник са Уба. Од политичких делегата при водовима знам само неког Обровића, студента, Црногорца по рођењу, и Велимира Бузацића, свршеног матуранта из Нове Градишке, док делегате при осталим водовима не знам, пошто им се сада не сећам имена. Водници у мојој чети остали су стално на својим положајима, све до капитулације Ужица, док су политички делегати у водовима били често мевани, тако да их се сада свих не могу сетити, изузев извесног Ђејца, текстилног радника из Београда, који је дошао за делегата у 1 воду.

Од момента твога приступања партизанско-комунистичким одредима у којим си све акцијама и борбама учествовао, самостално или у саставу одреда?

Док је Симић предводио чету, ја нисам ни као обичан партизан ни, касније као водник учествовао у било каквим акцијама или борбама. У то време сам био одређен да са својим водом одржавам ред по јединим селима и ја сам ову дужност обављао по селима: Радуши, Памбуковици, Новацима и Кршној глави. За ово време политички делегати вода одржавали су састанке по селима на којима су говорили о потреби националне борбе противу окупатора, а када се борба заврши да не сами људи приступи стварању новог облика државног уређења. Даље су говорили, како комунистичка партија потпомаже и организује ослободилачку борбу у нашој земљи, али да своју идеологију о државном уређењу не жели да наметне, већ ће то одлучити скуп свих политичких партија у земљи. Као командир чете добио сам задатак да обезбеђујем сектор на простору између села: Бабине луке, Кланице, Дупљаје и Забрдице. Ја сам извршио распоред водова и о-

дредио, да 1. вод буде у Кланици, 2. у Бабиној луци, 3. у Дуњаји а 4. у Забрдици. Ја сам био са 4. водом, док је политком Мајер ишао од вода до вода, контролисао рад политичких делегата и одржавао манифестационе зборове. Поред задатка да се одржава мир по наведеним селима, моја чета је добила у задатак и сакупљање људства ради појачања партизанског одреда, а сем тога смо спречавали мештани да из Уба или околних места преносе животног намирнице у Ваљево. На овом сектору бавио сам се, у циљу спречавања напред наведеног задатка, око 2 месеца. За све ово време само 1-ви вод је имао сукоб са Немачким војницима, пошто је био додељен 7. чети Ваљевског партизанског одреда и том приликом је овај вод разбијен, док је 1 човек из вода погинуо. После око 2 месеца добио сам налог из батаљона да са четом пређем на територију Азбуковачког среза, јер су тамо четници напали на партизанске болнице у селу Пашиној равни. Ја сам пошао на доделење ми терен преко села Похуте, али када сам дошао у село Пашину раван затекао сам болницу већ разрушену и уништenu. Ту сам се информисао да су преостали партизани пошли у правцу варошице Рогачице, у близини Бајине баште, те сам и ја пошао у томе правцу, да бих се састао са осталим партизанским јединицама код Љубовије. Када смо прошли Рогачицу и близу села Дрљача дошли, ту смо упали у једну четничку заседу која нас је дочекала пушчаном и митраљеском ватром. Пошто смо били изненађени, наредио сам повлачење до села Бачеваца, а у току борбе имали смо 12 мртвих и 24 несталих, вероватно заробљених. Пошто су четници после овога били нападнути од стране Посавског партизанског одреда, били су принуђени да се повуку у правцу Лознице, те сам ја имао слободан пут да са својом четом дођем до Љубовије. После задржавања у Љубовији од три дана добио сам налог да се вратим у састав батаљона и овај сам налог одмах извршио дошавши у село Лесковице, у Ваљевском крају. За то време остала три батаљона из Посаво-тамнавског партизанског одреда продужили су кретање у правцу Ужица да би приекли у помоћ овом месту које је било угрожено од стране Немачке војске и Српских оружаних одреда. У Лесковицама сам добио задатак да поставим заседу на Краљевом брегу да бих обезбедио друм Ваљево-Ужице од евентуелног проласка Немачких трупа тим путем, али како Немачке или друге трупе овуда нису наишле, добио сам налог, око 10 децембра, да са четом сиђем у село Драгодол ради приклучења осталим четама 3. батаљона. У Драгодолу сам затекао, поред остале три чете 3. батаљона, још и остатке Ваљевског и Подгорског партизанског одреда, а са њима је био и један део Мачванског партизанског одреда који је у току Немачке казнене експедиције избегао и повукао се у овај крај. У Драгодолу нисмо имали никакву акцију, изузев што су политички комесари и њихови политички сарадници одржавали пропагандне зборове и састанке. У току задржавања од 8 дана у овом месту одлучили су команданти батаљона и појединих одреда, да се свака јединица врати на терен у оном крају одакле потиче. Према томе, 3. батаљон је требало да се врати у Тамнавски крај, 22 децембра наш батаљон је кренуо преко села Горња Буковице ка брду Близанском вису да би се пребацио у Тамнаву, али су нас у Горњој Буковци дочекали одреди Српске оружане силе и четници и напали, те смо у току борбе имали 11 мртвих и 11 рањених људи. Пошто смо осетили да смо слабији, ми смо се поново вратили у Драгодол, а након два дана смо опет предузели пребацивање у Тамнавски крај, што нам је овога пута и успело без икакве борбе. Прво место у које смо дошли у Тамнавском крају била је Кршна глава, где смо ноћили, а одатле смо кренули у село Дакмир. Овде смо били нападнути од стране четника, али смо успели да се повучемо ка селу Чучугама, Трлићу и Памбуковици. У Памбуковици смо били нападнути од стране четника и одреда Српске оружане силе, али смо после једнодневне борбе успели да се пребацимо у село Туларе, без икаквих губитака. Међутим, ту су нас поново дочекали четници и започели борбу, али је борба услед великог снега који је падао морала да се обустави те смо ми, видећи да у Тамнавском крају не можемо да будемо мирни, поново кренули у правцу села Добродола, али ја до тога места нисам стигао, пошто сам у селу Совачу промрзао и одатле био упућен у партизанску болницу у селу Вујновачи. У болници сам се задржао све до 28 јануара ове године, када је добијен налог да наш батаљон, заједно са Космајским и Шумадијским одредом са којима се састао у селу Ребељу, крене у правцу Рудника, а одатле ка Космају. Када сам дошао у батаљон, сазнао сам да је команду над мојом четом преузео Павле Петковић, питомац Војне академије, иначе родом из неког села у околини Уба, те сам ја кренуо са батаљоном без икакве функције. Приликом покрета у овом правцу имали смо у селу Лесковици сукоб са Немачким војницима и четницима, којом је приликом на нашој страни био изванредан број жртава, а убијен је и Командант подгорског партизанског батаљона, коме име не знам. Одатле смо пошли у

правцу Равне горе, где смо после два-три дана покрета стигли и сместили се у селу Планиници. Том приликом од нас се одвојио Ваљевски партизански одред и отишао на терен у околини Ваљева, а ми смо после два - три дана задржавања у Планиници кренули у правцу Рудника, са Шумадским и Космајским партизанским батаљоном. У току овога пута прошли смо кроз разна места, али ни једно не могу да набројим, пошто их не знам, - а да нигде нисмо имали борбу. Једино су Шумадски и Космајски батаљон имали негде борбу са четницима и одредима Српске оружане силе, али где је то било не бих умео да објасним. Идући тако кроз разна шумадска села дошли смо и до села у Ваљевском и Тамнавском крају, јер нисмо нигде могли да се смиримо у шумадским местима због непрестане оружане акције четника и одреда Српске оружане силе. Тако смо дошли, 26 фебруара ове године, и до села Табановића у колубарском срезу, где смо нападнути од једне четничке заседе, којом смо Симић и ја рањени, обојица у десну руку. Међутим, у Табановићима смо ипак зановили и сутрадан смо се нас 13 људи из 3. батаљона предали четничком одреду који је дошао у то село. Тиме је завршена моја акција у партизанским одредима, а ја сам спроведен у Ваљево.

Позиваш се, да наведеш места на којима су партизанско-комунистичке банде сакривале оружје, муницију, новац и т. сл.

Мени су позната само два случаја сакривања оружја од стране партизанско-комунистичких одреда: у селима Совачу и Драгодолу. У оба случаја сакривен је по један тешки митраљез, али не знам места на којима се налази закопано оружје, пошто је закопавање вршио командант батаљона Симић. У погледу новца, не верујем да је негде сакривен, пошто га иначе нисмо имали у довољној количини.

Какву си улогу имао, као водник и касније командир чете у погледу организовања позадинске акције, шта је био задатак ове акције и које су све личности у појединим местима радиле на овоме?

Цео посао око организације позадинске акције међу народом водили су политички комесари чета, који су добијали потребне инструкције од политичког комесара из батаљона. Због тога ми није позната сврха ове акције, изузев што знам да је у сваком селу био образован т. зв. народно-ослободилачки одбор са задатком, да се за партизанско-комунистичке одреде скупају прикривено оружје, храна, одећа и остале потребе. Не познајем никог од личности ангажованих у народно-ослободилачким одборима, а о њима би вероватно могли да даду податке политички комесари.

Располаже се подацима, да је Пољски комунистичко-партизански одред извршио велики број злочина, терористичких дела и саботажних аката. Позиваш се да изјавиш, који су то злочини, ко их је извршио, по чијем наређењу, из каквих побуда и на који начин.

У погледу злочина, односно убистава ван борбе, знам да кажем позитивно само за четири случаја. За време бављења моје чете у селу Кршној глави Мајер је, у сагласности са водним политичким делегатима, осудио два човека на смрт под сумњом и оптужбом да су потказали Немцима где се налазимо те су они дошли и напали нас. Једног од ове двојице уопште не познајем, док за другог знам да се зове Веселин Петровић и да је из села Кланице. Мајер је том приликом хтео да осуди на смрт и Петровићевог брата, иначе активног капатана Српских оружаних одреда, али сам ја успео да Мајер од ове осуде одустане, јер до њега није било никакве кривице. Друга два човека су убијена у селу Дупљаји, такође по Мајеровој осуди, али не знам за разлоге убистава нити знам ко су били убијени људи. Ја лично не само да нисам учествовао у изрицању смртних или којих других пресуда, већ нисам извршењу пресуда ни присуствовао, а камо ли да сам убистава извршавао. У погледу осталих убистава која су извршена од стране других чета или батаљона не знам ништа конкретно да кажем, и ако сам чуо да су убијена два полицајска чиновника, један судија и општински деловођа са Уба, већи број жандарма из околних села и поједини грађани. Ово не знам због тога, што сам обично био удаљен од

штаба батаљона и осталих чета, јер сам тако-рећи увек имао особене задатке.

Сем тога, моја чета је добила налог из штаба батаљона, да сече телефонске жице и разруши пругу код села Диваца, а извршење овога задатка спровео је политком Мајер који је употребио мештанима за тај посао. Даље је извршено прокопавање путева у селу Бабиној луци и Крсној глави, али то није имало особитог значаја пошто су то били мање важни сеоски путеви. Чучо сам, да су саботажна акта ове врсте вршена на целом простору који је држао Посавски одред, али их не могу побројати, пошто су ми непозната места где су извршена.

Какве су биле партизанско-комунистичке намере за наступачује пролеће у погледу даље акције.

По овом питању не бих могао ништа детаљније да кажем, али ми је познато да су политички комесари, ширећи пропаганду међу оружаним људством и мештанима, говорили како се за пролеће припрема велики број протерских одреда из Босне и Црне горе за прелазак у Србију као појачање овдашњим партизанско-комунистичким одредима, те се изражавала вера у повстану и успешну акцију у току наступајућег пролећа. Поводом овога изјављујем, да су детаљно теоријској наступајућој акцији знали само команданти одреда и политички комесари у одреду, док нама који смо према њима били и подређеном положају овакве планове нису поверавали.

На крају свега излагања, објасни шта те је руководило да ступиш у партизанско-комунистичке одреде и да објасниш како си схватио целу комунистичко-партизанску борбу и остале догађаје у нашој земљи после рата.

Ја сам одувек био национално потпуно исправан човек, потомак угледне и честите породице, типично српске, из Кордуна. За време ранијег политичког живота у нашој земљи био сам припадник радикалне странке, а по укидању политичких странки ја сам био неопредељен. Међутим, на изборима ја сам увек гласао за листу оне странке која је проповедала конструктиван рад и подизање земље. У партизанске редове сам ступио само као велики националиста, а никако као комуниста и имао сам једину жељу да се српски народ ослободи окупације и посвети своје подизању. О самој комунистичко-партизанској борби сада не могу ништа похвално да кажем, пошто сам у току вишемесечног бављења међу партизанима увидео да је национални интерес био злоупотребљен од комунистичких пропагатора за чисто комунистичке сврхе. Међутим, када сам ово увидео био сам већ у немогућности да се извучем, пошто сам био окружен политичким комесарима и осталим комунистички оријентисаним лицима те нисам имао другог излаза него да продужим путем којим сам пошао. Сада сматрам, да је комунистичко-партизански покрет на издисају јер, према моме мишљењу, више нема организованих партизанских одреда, а остатака има у укупном броју око 300 људи, који се налазе у више него жалосном стању, пошто су остали без вођства, оружја, муниције, хране, одеће и осталих потреба те се, промрзли, изгладнели и прелуштени самим себи, крећу без икаквог циља док не падну у руке одреда Српске оружане силе или се помрзну у шумама. Са своје стране изјављујем, да се кајем за све ово што сам доживео и починио, али кајање не потиче из жеље за умањеном одговорности, већ једино проистиче из осећања, да сам злоупотребљен од стране деструктивних елемената за извршиоца њихових задатака који ниуком случају нису били од користи по земљу. Иначе, када би се покрет за ослобођење заснивао на чисто националној основи, никада не бих осећао грижу савести због тога што сам приступио таквом покрету.

То је све што имам да кажем на постављена питања, а са своје стране немам шта да додам. Испит ми је прочитан и моје су речи верно записане.

Писмен сам, али не могу да потпишем, пошто ми се десна рука налази у завоју и неспособна је за покрете.

Србац Ђурина

Саслушао и оверава,

По наредби

Делца савезања полицајаца

Шеф одреда

Ђурина

Записничар,
Ђурина

УПРАВА ГРАДА БЕОГРАДА
Одељење специјалне полиције
II бр. 3780

13 марта 1942 године
Београд

Н
Исследовано
13-III-1942гг
ПОСТАО
С. М. З.

ПРЕДМЕТ: Борота Стеван, командир чете
у бив. партизанским одредима,
- саслушање.

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
I одељење

У прилогу овога акта част ми је да доставим саслушање БОРОТЕ СТЕВАНА, шофера и механичара из Београда, који је био командир чете у Посавском партизанском батаљону, с молбом на увиђај и даљу употребу.

Лице које се помиње под именом "Пера" и које се појављује као командант Посавског партизанског одреда у ствари је Коча Поповић, дипломирани филозоф и резервни поручник из Београда, иначе учесник у Шпанском грађанском рату у својству командира једне "црвене" батерије. Поповић је раније због комунистичке делатности у два маха оптуживан Државном суду за заштиту државе.

По наредби
Управника града Београда,
Шеф Одељења специјалне полиције,
Инспектор,

ОДЕЉЕЊЕ СПЕЦИЈАЛНЕ ПОЛИЦИЈЕ У. Г. Б.

15

Презиме и име: М А Ј Е Р Ј О С И Ф

Надимак: _____ Илегална имена: _____

Занимање: штрикерски радник Датум рођења: 20. маја 1920. год.

Место рођења: ниш срез (за странца држава) Нишки

Држављанство: Бив. Југославије Народност: јеврејин

Вера мојсијеве Завичајна општина: Ниш

Име оца: Бора мајке: Софија рођена: Леви

Брачно стање: неожењен Име и рођено презиме супруге-а _____

Број деце: _____ и њихова имена _____

Стручна и школска спрема: _____

Које језике говори и пише: _____

Јели и како регулисао војну обавезу (чин): _____

Место сталног становања, улица и број: Београд, Солунска у. Бр; 18.

Подаци: Као политички делегат ^у чети ПосавоТамнавском партизанском одреду.

Лица у вези: БАЈАЦА МИЛОШ, штрикерски радник, СРЕМАЧКИ ВЕЉКО, КОЈЕН БРИХ, МАРКОВИЋ БОРА, и други. *Рачна карта*

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA FNRJ
Uprava državne bezbednosti

ARHIVA

Предмети: II. Бр. 4939./42. год.

Бр. предмета	Страна	Својомога	Потпис
155/1	1	24	СМ

IV. дос. Бр. 155/1

Поредом - рачна карта и ...
у вези - наред

248-109-X-41

Јосиф Мјер

Рађено 28 фебруара 1942 године у канцеларији Окружног наредства у Ваљево.

MINISTARSTVO UNUTARNJE POSLOVA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

ЗА ПИСНИК

155/1 16
Друга страна

о саслушању МАЈЕРА ЈОСИФА, штрикерског радника, рођеног 20 маја 1920 године у Нишу, од оца Боре и мајке Софије, рођене Леви, писмен, нежењен, полициски некажњаван, нити судом осуђиван, вере Мојсијевске, са ранијим становањем у Београду у улици Солунској бр. 18, који када би упитан о потребном и би му предочено да говори истину, изјави следеће:

Одмах по своје рођењу ја сам са својим родитељима дошао у Београд, где сам се стално настанио и где сам завршио основну и два разреда гимназије. По завршетку другог разреда гимназије, ступио сам на рад у књижару Десимира Лазаревића у улици Краља Петра, где сам остао на раду око годину и по дана. Године 1937 ја сам оставио овај посао и ступио на рад у текстилну фабрику-трикотажу "Елка" у Београду, где сам остао на послу све до краја 1939 године. Још када сам био запослен у овој фабрици, ја сам се носио мишљу да напустим посао и да одем у Палестину на рад, па сам у том циљу ступио у Ционистичко омладинско друштво које ме је упутило у Хахшару (Пољопривредна припрема за одлазак у Палестину), које се налазило на имању Гутмана у селу Голенићу, код Подравске Слатине. У овом друштву у селу Голенићу остао сам све до септембра месеца 1940 године, када сам се поново повратио у Београд и ступио поново на посао у фабрику "Елку", где сам остао све до пропасти Југославије, када сам из "Елке" отпуштен као Јеврејин и упућен од стране немачких власти на рад.

На раду у фабрици "Елки" ја сам почетком 1941 године упознао једну женску, коју знам само под именом Марија, а која је у то време прилазила к мени и тражила да дам прилог за народну помоћ. Она ми је овом приликом објаснила да ову помоћ коју треба да дам има да се употреби за помаган породица оних другара који се налазе у концентрационом логору. Ја сам у неколико махова дао овој Марији мали износ од по 3-4 динара за ову помоћ, али са њом нисам имао никакве друге везе, сем што сам по њеном наговору ишао на манифестације 27 марта 1941 године.

По пропасти Југославије, када су окупаторске власти почеле прогањати Јевреје, ја сам као Јеврејин отпуштен са рада. Пошто сам становао у близини ове фабрике, то сам често ишао пред њу и ту виђао и Марију која је и даље остала на послу. Како је у то време почело масовно стрељање Јевреја, ја сам плашећи се и за свој живот тражио могућност да одем из Београда где то било. Тако сам једног дана августа месеца прошле године разговарао по овој ствари и са Маријом. Она ми је тада обећала да ће видети да ме пошаље у шуму где ћу се ја прикључити неком одреду који су се у то време налазили по шумама. Након 3 дана мене је Марија поново нашла, т. ј. преко МИЛОША БАЈАЦА, штрикерског радника, који је у то време радио у фабрици "Елки", повала да се спремам за шуму. Бајац ми је рекао да сутра дан дођем на железничку станицу у 5 часова пре подне где ћу наћи и СРЕМАЧКОГ ВЕЉКА, такође штрикерског радника у фабрици "Елка" одакле ће мо да крену за Обреновац. Рекао ми је даље, да му је позната веза коме треба да се у Обреновцу јави а овај ће нас даље упутити где треба. У одређено време ја сам отишао на желез

личност: *Јосиф Мајер*

Јосиф Мајер

ничку станицу где сам нашао поред Бајаца и Сремачког Вељка, а поред њих још и КОЈЕНА ЕРИХА, коме не знам занимање, а кога сам као Јеврејина познавао још из раније. Нас тројица упутили смо се за Обреновац и када смо стигли, Бајац је отишао у Окружни уред за осигурање радника где је требао да нађе неког БОРУ или неког чиновника у Уреду, па од њега да тражи Бору, а овај чиновник пак требао је даље да га ухвати где треба. За време ~~днк~~ је он отишао на овај посао ми смо га требали да чекамо у једној кафани у Обреновцу.

Око 2 сата по подне дошао је код нас у кафану Бајац и рекао нам, да је добио налог да крене према селу Грабовцу, где ће нас на одђеном месту чекати људи из партизанског одреда, а ови пак да ће нас даље одвести где треба. После сат и по пешачења, сачекали су нас неколико људи и све нас одвели у грабовачку шуму, где је се у то време налазио Посавски партизански одред. Овде смо се у овом одреду задржали само један дан и одмах потом смо упућени у Тамнавску партизанску чету, чији је командир у то време био СИМИЋ ДОБРОСАВ, општински писар из Бањана, а политички комесар чете био је МАЗИЋАНИН АНДРИЈА, опанчарски радник са Уба. Напомињем да сам, чим сам дошао у Посавски одред нашао у одреду око 40 људи а командир одреда у то време био је неки ПЕРА, студент, а политички комесар неки БОРА, општински радник из Београда.

По доласку у Посавску чету ја сам једно извесно време био као обичан партизан, али након месец дана постављен сам од стране Штаба чете, који су сачињавали СИМИЋ ДОБРОСАВ, МАЗИЋАНИН АНДРИЈА и ПУЈА ПАНДУРОВИЋ, студент из села Такова, за политичког делегата при II воду ове чете. Ову дужност сам вршио све до формирања нових партизанских чета, т. ј. око неких 20 дана. Месеца септембра, услед великог прилива људства, наредбом Штаба Посавског одреда, поједине чете формиране су у батаљоне, а сваки батаљон имао је око 4 чете. Тако сам ја распоређен у II Тамнавску чету за политичког комесара ове чете, док је командир чете био СТЕВАН БОРОТА, мислим шофер из Земуна. Овом приликом саопштено ми је од стране политичког комесара Батаљона Андрије Мазачина, да сам примљен за члана комунистичке партије Југославије.

Када је чета била формирана налазили смо се на сектору Баби-не Луке, Кршне Главе, Дуљаја и Забелице. Међутим одмах по формирању, ми смо стално били у покрету, па задатком да прикупљамо оружје, људство, муницију и све војничке потребе. Поред овога наша чета је одржала неколико митинга и то у селу Бабиној Луци, Дуљају и Кршној Глави. На овим митинзима већином је говорио Борота а и ја сам једном приликом у селу Кршној Глави. Циљ Митинга био је упознавање народа са циљевима партизанских одреда. За сво време наша чета није водила на овом сектору ни једну борбу сем у селу Забрдици где смо оици сукобили са немачком војском. Због овог сукоба Борота је посумњао да су на Немци проишли, па смо се због тога преместили у близину села Кланице у срезу Ваљевском. Међутим и ту је један вод наше чете био опкољен од стране немачке војске услед чега је био и разбијен. Због овога Борота је посумњао у неке сељаке да су ови обавестили Немце о нашем кретању, па је послао људе из нашег одреда да оду и да ове сељаке приведу. Тако су поред осталих сељака приведени и Петровић Велисав, земљорадник из села Кланице и још један младић, коме имена не знам, а који је дан пре тога био побегао из чете. Истог дана Борота је без икаквог саслушања и саветовања симном, наредио да се овај Велисав стреља, а као разлог је навео, да је овај служио Немце када су они били у селу. Познато ми је да је овај Велисав убијен од стране једног младића

Јосиф Јосиф

9

кога знам само под именом ЖУПАН.

Међутим како су Немци у то време, мислим месеца септембра, наоружали поједине сељаке из села са оружјем, ради одоране од партизана, ми смо се са истим сукобили у селу Попучкама и ту је од стране сељака варољено неколико наших другова, између којих и неки РАША, чиновник са Уба и МИЛИСАВ БУКОВИЋ, гимнаиста из Ваљева, који су како сам доцније начуо стрељани. Због овога Борота је издао наређење да се куће појединих сељака за које је се утврдило да су учествовали у борби против партизана, попале а они ако се може ухвате и доведу у чету. Знао да је овом приликом била зацаљена купа претседника општине из села Попучке Милована Грбина, а неколико сељака доведено у чету, где им је од стране политичког комесара батаљона Андрије Мазаљина и политичког комесара одреда Боре припрењено, да ако и даље продуже борбу против партизана, да ће бити стрељани.

У ово време партизански одреди сарађивали су са четничким одредима Драже Михаиловића. Тако је на сектору на коме је наша чета оперисала била и једна четничка чета под командом поручника Миливојевића. Једног дана послата је једна делегација од четничког одреда која је требала да испита који би партизани желели да се добровољно јаве у четнички одред. Том приликом и поред забране Бороте, а након тога и прекора Штаба батаљона и Одреда, ја сам дозволио делегатима да испитају наше људе, којом приликом је се пријавило око 30440 људи да оду у четнички одред. Међутим одмах по одласку четничке делегације, Борота је ове људе разоружао и упутио их у Штаб батаљона. Доцније сам дознао, да је Штаб ове људе стварно упутио у четнички одред, али мене је због овога рада укорио.

Октобра месеца по доласку казнене експедиције наша чета је пребачена у околину Бајине Баште, где смо у сарадњи са Рачанском и Ново варошком партизанском четом, а под командом "Брадоње", мислим да му је право име ~~Јовановић, а не Јовановић~~ ~~из Заруђе, село Ваљевско~~ РАДОВАНОВИЋ, родом из Ваљева, учествовали у борбама око Љубовије. По заузећу Љубовије, наша је се чета поново повратила у свој сектор, док су скоро све остале чете и одреди пребачени за Ужице, пошто је се у то време Ужице требало бранити. Међутим још док смо нападали на Љубовију, на супрот су нам су се ставили четнички одреди Драже Михаиловића а исто тако са овим четницима наши партизански одреди водили су борбе и око Ужица, Чајка и осталих крајева, због чега је ~~чи~~ ~~и~~ ~~следовало~~ пребацивање појединих одреда, т. ј. скоро свих, у правцу Ужица. Остало је у Ваљевском округу три тамнавске чете, које су тада сачињавале Тамнавски батаљон, а чији је командир био ДОБРОСАВ СИМИЋ а политички комесар МИНЦЕРОВИЋ ЧЕЛА, који дошао на место Андрије Мазаљина, јер је овај тада отицао за политичког комесара IV Батаљона Посавског одреда, на челу кога је као командант стајао СВЕТА ПОПОВИЋ, економ из села Вукоње.

Ради реорганизације акција по паду Ужица, одржана је концем октобра месеца у селу Драгодолу конференција свих функционера, како политичких комесара чета и одреда, тако и командира ових, и на овој конференцији решено је, да се сви батаљони поврате у своје срезове. На овој конференцији претседавао је ЗРАВКО ЈОВАНОВИЋ, бивши наредник у југословенској војсци, иначе командант Ваљевског партизанског одреда и његов политички комесар неки МИЛОСАВ, за кога знам само да је једно време живео у Ваљеву. Поред њих познато ми је да су учествовали и ЖИКИЦА ЈОВАНОВИЋ, командант Колубарског батаљона, ДОБРОСАВ СИМИЋ, командант Тамнавског одреда, ЦАВЛЕ ПЕТКОВИЋ, бивши питомац Подофицирске школе и заменик командира I Тамнавске чете, који је доцније замењивао и Бороту, НЕБОЈША ЈЕРКОВИЋ, командант Мацванског одреда и још

Досиф Матеј

други којима имена незнам. Знам само да је на овој конференцији присуствовао око 30 како политичких комесара чета и одреда тако и командира и команданата батаљона. Поред тога што је на овој конференцији решено да се сви одреди врате у своје срезове, решено је и да се међу народом шири пропаганда противу четника Драже Михаиловића као народним издајницима.

Како је у то време Тамнавски батаљон остао без свога политичког комесара, јер је Миндеровић Чеда отишао пословно у Ижице, одакле се није ни вратио, то сам ја наредбом Ваљевског одреда постављен за заменика политичког комесара при Тамнавском батаљону, а чији је командат био још увек Симић Добросав. Према наредби пошли смо у Тамнавски срез, али у близини села Оглађеновца сукобили смо се са Владиним одредима, где смо изгубили око 10 људи и морали да се повучемо натраг. Дошли смо наново у Драгодол где је се још увек налазио Штаб одреда и ту је тада за политичког комесара мога батаљона постављен ВАСОВИЋ МИЛЕ, студент из Црне Горе, који је ову функцију вршио све до распада овог батаљона т.ј. све до пре неколико дана, а ја се сада мислим налази у Колубарском срезу са неким остатцима космајске чете. У неколико махова покушавали смо да се пробијемо у Тамнавски срез, а нам је једном, половином децембра месеца и пошло за руком, али пошто нисмо у овом срезу у опште имали мира од четничких и владиних одреда, то смо одмах повратили у село Почуту, у чијој се околини налазило више партизанских одреда и чета. Овом приликом док смо били у Тамнавском срезу, у једној сукобу рањен је и командант Тамнавског батаљона Симић Добросав. Због овога је за његовог заменика био постављен РАЈКО МИХАИЛОВИЋ, земљорадник, иначе дотадашњи командир моје II тамнавске чете, јер је пре тога већ Борота био био за командира I тамнавске чете. По повратку у Почуту, а по наредби Штаба Ваљевског одреда, за команданта Тамнавског батаљона постављен је САВЧИЋ АНДРИЈА, судија из Ваљева, коју је функцију вршио све до повратка Симића, а који је био око 20 дана на лечењу ~~се~~ у селу Вујиновачи, где је се у то време налазила партизанска болница.

Јануара месеца ове године повратио је се Симић натраг за команданта батаљона. Пошто су се у то време скоро сви одреди сконцентрисали у околини села Брезовице, како би могли одолети нападима како четничких и владиних одреда, то смо кренули у правцу планине Магљеша где смо имали намеру да се склонимо и да избегне борбу са четничким и владиним одредима. У овом кретању у селу Мравинцима Ваљевски одред је ухватио кафецију из овог села, чије име ми није познато, и пошто су му одузели како стоку и остале ствари, доцније су га стрељали. Ближи податци о овоме нису ми познати, јер као што сам напред поменуто, ово је радио Ваљевски одред, који је у ствари у то време био и Врховни одред свих партизанских чета који се тада ту налазили. Командант овог Ваљевског одреда још увек је био ЈОВАНОВИЋ ЗДРАВКО. По стигнућу на планину Магљеш извршена је реорганизација свих чета и одреда и формирана групе одреда и то у једну су ушли Посавски и Космајски одред, а у другу су ушли Ваљевски и Мачвански одред. Број људи у првој групи био је одприлике око 400 људи, а у другој око 500 људи. Пре решењу команданата појединих одреда решено је, да прва група у коју су ушли Посавски и Космајски одред продужи пут у правцу Космаја, док друга група у коју су били ушли Ваљевски и Мачвански одред имала је да се врати у Ваљевски и колубарски срез. Команду над овим групама имали су Штабови и то Космајско Посавског одреда и Ваљевско Мачванског одреда.

Здравко Јовановић

11

Познато ми је да је Штаб Посавског одреда сачињаван од МИЛЕ "АЛБАНТЕ", који је био командант Одредa и заменика ПОПОВИЋА СВЕТЕ. Командант Посавског батаљона био је ДОБРОСАВ СИМИЋ, а политички комесар батаљона био је МИЛЕ ВАСОВИЋ. Космајског пак одреда био је командант неки БОКА, зв. "ЈАРАЦ", а политички комесар неки ДУШКО, који је доцније погинуо. Што се тиче Штаба друге групе познато ми је само да су га сачињавали ЈОВАНОВИЋ ЗДРАВКО, командант Ваљевског одреда, МИЛОСАВ, који је живео у Ваљеву, а ближи податци ми нису познати и САВЧИЋ АНДРИЈА, судија из Ваљева.

Прва група т. ј. Посавско Космајски одред пошао је пут Космаја. После неколико борби са четничко владиним одредима, ова група је се раздвојила на две колоне и то Посавски одред засебно, а Космајски засебно. Договорено је да оба одреда крену пут тамнавског среза. Међутим Посавски одред у коме сам и ја био, успео је да дође до села Слобца, али ту су нас Немци разбили и од овог одреда једна чета је остала, док су остале две чете успеле да пређу Колубару. Приликом овог сусрета рањени су Борота и Добросав Симића и они су остали са овом четом која није успела да се пребаци, док сам ја са осталима прешао Колубару и то са Командантима Светом Поповићем и Милом "Албантом". Сви остали функционери како командири чета и команданти, тако и политички комесари остали су преко Колубаре са оним одредом, док су са нама прешли МИЛОСАВ БАЈАГИЋ, који је био командир моје II Тамнавске чете и неки МИЛЕ, који је био командир IV чете. Политички комесар у IV чети био је ЈАКОВЉЕВИЋ БОГДАН, студент а политички комесар II чете био сам ја.

По преласку Колубаре кренули смо у правцу села Врвина, али су нас у близини села Чуцуге при преласку реке Уба, напали Немци и четници где су успели да побију око 30 и више наших људи, а један број да ухвате живе, док смо ми остали у групи од око 30 људи, са Светом Поповићем као командантом на челу, дошли до села Трлина. Ту смо се договорили, да покушамо у групи од по 2 до 3 човека нађемо себи склониште и ја сам у друштву са неким ЉУБИШОМ, кренуо према селу Новацима, где сам успео да се склоним у једну шталу, на коме сам месту од стране четника пронађем, заједно са Љубишом ухваћен и спроведен за Уб. Где су остали отишли није ми познато, али знам да су многи од њих, па и командант Света Поповић ухваћени одма после мене.

Што се тиче организације партизанских одреда после распада и пропасти код Ужица, није ми ништа познато. Знам само, да је један део партизана који су дошли из Црне Горе говорио, да су у Новој Вароши успели да се од српских, босанских и црногорских партизанских одреда формирају "Пролетерску бригаду" која је бројала од 5-8 хиљада људи. Сем Конференције одржане у селу Драгодолу у месецу октобру, одреди који су остали на овом терену нису никакву другу акцију спроводили.

Што се тиче пак политичког рада у одредима имали смо директиве, да просвећујемо партизана и људе у нашим одредима помоћу материјала који смо добијали и да их придобијемо за чланове Комунистичке партије, јер већина ових нису били активни чланови. У колико пак неби успели поједине да придобијемо за активне чланове партије, онда би требали бар да их придобијемо за наше симпатизере. Колико је мени познато, као политичком комесару чете и једно време заменику политичког комесара батаљона, ја нисам имао никакве везе са ма каквом организацијом у позадини. Ову везу са партијским организацијама по местима вршио је сигурно Штаб Одредa а поред овога од

Јасин Мажар

Одреда је одређивана и партијска контрола која је контролисала рад појединих чета. Као такву контролу ја познајем једно лице под именом КИТАНО-ВИЊА, мислим да је опанчарски или шобацијски радник, који је од стране Одреда слат као партијска контрола појединих чета. Ми пак комесари нисмо имали никакве везе са појединим местима и нама је једина дужност била да читамо људству материјал који смо добијали, да држимо им разне реферате и говоре и да се старимо да се одред држи партијске линије и директива које смо добијали. Ове директиве пак добијали смо од наших виших штабова, у којима су сигурно седели људи из виших партијских форума.

Што се тиче материјала овај смо добијали скоро редовно док Ужице није пало. По паду Ужица нисмо добијали ни новине нити материјал, сем што смо од Ваљевског одреда добијали летке умножавани на шапилографу, који су говорили о разним вестима са радио станица Лондона и Москве и извесне прогласе штабова. Последњи материјал који је се састојао из прогласа Штаба ваљевског одреда народу Подгорине и Рађевине, добио сам пре два месеца, а овај проглас износио је ситуацију о борбама партизанских одреда после пада Ужица и о политичкој ситуацији у нашој земљи. Поред овога добијао сам око 5 до 6 примерака новина под насловом "Партизан" који је куцан на писаћој машини, мислим ћирилицом, а на четврт табака хартије. Поједини бројеви ових новина садржавали су по 10 оваквих четвртина од табака, а говорили су већином о партизанским акцијама и разним чланци који су излазили још у листу "Борби". Један пак број, мислим бр 4 или 5 био је посвећен целој раду и животу Лењина. Другог материјала нисмо у последње време уопште добијали, већ како сам рекао, последњи пут добио сам самоједан проглас и то пре месец до месец и по дана.

У колико се тиче злочина извршених од стране моје чете познато ми је, да је поред убиства Петровина Ведицава и кафеције из села Мравињаца убили још и једног Руса, који је ухваћен на прузи, али како се исти зове то ми није познато. Знам само да је био ожењен са Немцом, и да је био оптужен да поправља пругу коју ми рушимо и потказује кретање наших одреда. Због овога решено је од моје и Боратине стране да се он убије што је и урађено. Убијен је у близини села Дупљала, али на ком месту то ми није познато. Извршење убиства учинио је неки ЈОЛА, земљорадник, не знам из ког села, стар око 30 година, који је доцније напустио партизански одред.

У колико се тиче пак других убиства и злочина која су учинили остали одреди познато ми је следеће:

У селу Оглађеновцу убијен је од стране Тамнавског батаљона један наредник или поднаредник, који је био као рањен ухваћен приликом једне борбе и то средином децембра месеца. Поред овога чуо сам да је извештан број жандарма у селу Радлеву стрељан од стране Тамнавског батаљона, али ово треба опширније да објасни Симић Добросав који је тада био командант овог батаљона. Други злочини нису ми познати.

Поред овога наша чета је разрушила око пола километра железничке пруге између Вајева и села Словца, т. ј. између Диваца и Иверка. Исто тако на неколико места и у неколико махова, прокапани су путеви и то већим делом сеоски, из разлога да би спречили тенкове да иду овим друмовима.

Као политички комесар ја сам водио рачуна и о исхранји своје чете. Све животне намирнице већином смо куповали од сељака, а једно време су нам у Тамнави сами сељаци доносили хлеб и кували јело. Новац за исхрану

Јосиф Мојер

13

људства добијао сам од политичког комесара Баталона и то у задње време Васовића Милета, док раније од Андрије Мазањина и Чедо Миндеровића. Познато ми је да је овај новац добијан од политичког комесара Штаба Одрода, али није ми познато од кога је пак он овај новац добијао. Новац који сам добијао за исхрану у прво време износио је око 8.000 динара месечно за људство од 80 људи, али у последње време буџет је се смањило на 4-5 хиљада динара месечно, јер је се и број људства у четама смањивао.

Што се пак тиче оружја и муниције познато ми је да је у прво време добивано из Ужица, а доцније по паду Ужица поједини одреди потпомогали су један другог, иначе другог извора сем што би придобили у борбама за немачком војском или четничким и владиним одредима нисмо имали. Када су нас пре неколико дана разбили Немци и четнички одреди и када смо решили да се у групама од по 2-3 човека растуримо, самим овим снабдевање ових људи са муницијом и исхраном остало је немогуће. Како ће поједини људи се снабдевати са храном и муницијом мени није познато, али верујем да за ово неће имати никакве могућности. Нарочито неку залиху хране и муниције не знам, нити такве залихе, колико је мени познато има.

У прво време политички комесари чета имали су у задатак, да на терену где оперишу формирају Народно ослободилачке одооре у појединим местима. Ови одоори имали су пак задатак да се брину о снабдевању ~~исхране~~ и набавке хране за чете и да расправља мање сеоске размирице које би по местима биле прављене. Ја као политички комесар успео сам само, да у месту Дупљају формирам овакав један одбор од 5 чланова, али имена лица сада се не сећам, јер су ове људе сами сељаци били изабрали. Овај Одбор функционисао је око 20 дана, т. ј. док смо се ми налазили на овом терену, па је се доцније растурио. Међутим у последње време са формирањем ових одбора је се престало, јер је то сада у опште немогуће.

Поред свега овога ја као политички комесар добијао сам од Штаба одреда директиве, да за пролећну акцију чувам људство и да за сада у опште избегавам сваку борбу са немачком војском, четничким и владиним одредима и да борбу примамо само онде где се иста мора примити. Ово је наглашавано из разлога, што се рачуна, да ће на пролеће успети Совјетима да на Источном фронту побољшају стање и почну напредовање, а исто тако има се и обавештења да ће на пролеће "Пролетарска бригада" која се сада налази у Босни покушати да дође овамо, те би ми тада требали да имамо једну извесну оружану снагу, са којом би покушали да поново узмемо власт и успоставимо нашу управу.

Међутим то се врло тешко успева, јер познато ми је да већина наших одреда мора да прима борбе како са немачком војском, тако и са четничко владиним одредима и самим тим људства је све мање и мање. Према овоме сама пролећна акција партизана нема никаквог изгледа, јер су многи одреди у Србији у потпуном расулу и скоро преполовљени.

Имам још да изјавим, да сам се сетио, да се политички комесар комесар Посавског одреда кога сам назначио под именом Бора, зове МАРКОВИЋ БОРИВОЈЕ, металски радник из Београда. Овај Боривоје, колико ми је познато, рађен је приликом борбе у околини Љубовије, а шта је доцније са њим било није ми познато.

Лице кога сам назначио под именом РАША, а који је ~~имао~~, средњег раста, стар око 26 година, и као што сам напред навео, мислим да је када

Јосиф Маркер

је ухваћен и сprovedен за Ваљево где је како сам дознао и стрељан.

Поред наведених лица познато ми је, да је у Ваљеском одреду при Културном одбору био и Д-р ПАНТИЋ МИЛОШ и његова жена ЈУЛКА, али исто тако, колико ми је познато, обадвоје су после евакуације Ужица напустили Србију и прешли у Босну где мислим да се и сада налазе. Поред Пантића и жене му, знам и неког ДУДИЋА ДРАГОЈЛА, земљорадника, који је вршио дужност заменика Команданта Ваљевског одреда. Затим као команданта или политичког комесара Подгорског одреда знам МИЛАТОВИЋА МИЛА, адвоката из Ваљева, кога сам после пада Ужица видео у крајевима где је моја четма оперисала и то последњи пут почетком јануара месеца негде у околини села Почуте.

Заборавио сам да напоменем, да је у мојој чети био и ПОПОВИЋ СРЕБИСЛАВ, студент из Београда, који је једно време био политички делегат једног вода моје чете а доцније пак постављен је за политичког комесара I Тамнавске чете. Познато ми је даље да је ваше пута пребациван по распаду појединих чета у друге чете а последњи пут знам да је као политички комесар III Тамнавске чете, рањен у околини села Калањеваца, где је и остао. Шта је даље са њим било и дали је сада жив, ми је ми познато.

Све напред што сам изјавио истина је и то је био цео мој рад као политичког комесара у чети, те више неби по овоме имао ништа да изјавим.

Испит ми је прочитао и у свему га за свој признајем.

Писмен сам,

Јосиф Мајер

САСЛУШАО И ОВЕРАВА:

Записничар-чиновник

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJI POSLOVA FNRJ
Uprava državne bezbednosti
ARHIVA

Br. predmeta	Strana	Svega strana	Potpis
155/1	23		

ИЗВОРИ

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Канцеларија ордења

ВОЈНИ АРХИВ

Фонд Милана Недића

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ БЕОГРАДА

Фонд Управа града Београда - Одељење Специјалне полиције.

Досијеа: Јосиф Мајер, Стеван Борота, Добросав Симић, Светислав Поповић, Владимир Аксентијевић, Будимир Давидовић, Ђукан Јовановић, Велимир М. Бранковић, Богдан Јаковљевић, Жарко Селаковић.

ЈЕВРЕЈСКИ ИСТОРИЈСКИ МУЗЕЈ

Хашомер хацаир

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ВАЉЕВО

Документација Начелства округа Ваљевског 1942.

ШТАМПА:

Ново време 1941-1942

Обнова 1941-1942

Наша борба 1942

Све за победу 1945

Ривија Колубара 2003

Билтен општине Уб 2009

Пресс 2010

Напред 1982

Билтен СЈОЈ 2002

Војноисторијски гласник 1965

Тамнавске новине 1976-1980

Гласник Историјског архива Ваљево 1967-1971

ЛИТЕРАТУРА

- 1) Др Јаша Романо, *Јевреји Југославије 1941-1945, жртве геноцида и учесници Народноослободилачког рата*, 1980.
- 2) *Ваљево град устанка*, 1967.
- 3) Павле Петковић, *Тамнава у НОБ*, 1974.
- 4) Жарко Јовановић, *Ваљево под окупацијом 1941-1944*, 2001.
- 5) Милорад Б.Јанковић, *Западна Србија у устанку у зиму 1941/42 године*, 1981.
- 6) Александар Јевтић, *Усправљени у векове*, 1974.
- 7) *Холокауст у Србији 1941-1944*, каталог изложбе, 2012.
- 8) *Сећања бораца ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, Том II, 1996.
- 9) *Ваљевски крај у НОР - у 1941-1942*, зборник радова, 1991.
- 10) *1941-1942 у сећањима ученика НОБ-е*, књига 3, 1975.
- 11) Здравко Ранковић, *Ваљевски крај у XX веку*, 2002.
- 12) Милорад Козић, *Четници Косте Пећанца у Другом светском рату*, 2004.
- 13) Др Венцеслав Глишић, *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941-1944*, 1970.
- 14) Дојчило Митровић, *Западна Србија 1941*, 1975.
- 15) *Споменица палим борцима и жртвама фашистичког терора општине Ваљево 1941-1945*, 1995.

- 16) *Ваљево 1941-1945*, 1996.
- 17) *Ми смо преживели...2, Јевреји о Холокаусту*, 2003.
- 18) Миленко Јовановић, *Забрављено време*, 1990.
- 19) Жарко Јовановић, *Народни херој Влада Аксентијевић*, 1974.
- 20) Група аутора *Србија у рату и револуцији 1941-1945*, 1976.
- 21) *Албум српских четника генерала Драже Михаиловића у 1000 слика*, 1998.
- 22) *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 3, 1953.
- 23) Ђурица Лабовић, *Отпор голоруких кроз логоре*, 1970.
- 24) Светомир Р. Пауновић, *Истина о наводно ослободилачкој борби – КПЈ у рату и револуцији*, 2011.
- 25) *Крвава листа комунистичких злочина*, 1942.
- 26) Сергије Живановић, *Трећи српски устанак*, трећа књига, 1966.
- 27) Ратко Мартиновић, *Кобне одлуке*, 1986.
- 28) Боривоје Карапанџић, *Грађански рат у Србији 1941-1945*, 1993.
- 29) Александар Виторовић, *Централна Србија*, 1967.
- 30) Др Милан Б. Матић, *Партизанска штампа у Србији 1941-1944*, 1993.
- 31) Јаша Алмули, *Живи и мртви*, 2002.
- 32) Станко Младеновић, *Поп Влада Зечевић*, 1975.
- 33) *Биографски лексикон ваљевског краја*, Л-М, књига 2, свеска 10, 2001.
- 34) Владимир Дедијер, *Дневник*, први део, 1945.

- 35) Драгојло Дудић, *Дневник 1941*, 2006.
- 36) Милосав Бојић, *Посавски партизански одред*, 1987.
- 37) *Сећања бораца ваљевског народноослободилачког партизанског одреда*, Том I, 1984.
- 38) *Биографски лексикон ваљевског краја*, Б-Б, књига 1, свеска 2, 1996.
- 39) Сретен Читаковић, *На илегалним стазама*, 1988.
- 40) *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 1, Београд, 1949.
- 41) Јосип Броз Тито, *Сабрана дјела*, књига 8, 1983.
- 42) Богосав Митровић Шумар, *Уз Врховног команданта*, 1975.
- 43) *Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа*, том I, књига 21, 1965.
- 44) Влада Зечевић, *У ноћи сусрет*, 1963
- 45) Митар Ђуришић, *Партизански одреди у Србији 1941*, 1982.
- 46) Љубисав Андрић, *Ваљево од постања*, 1985
- 47) Др Надежда Јовановић, др Венцеслав Глишић *Мирко Томић*, 1974.
- 48) Слободан Ристановић, *Устаничка Рађевина*, 1971,
- 49) *Устанак народа Југославије 1941*, књига прва, 1962.
- 50) Др Јован Марјановић, *Устанак и народноослободилачки покрет у Србији 1941*, 1963.

ЧЛАНЦИ

- 1) Милорад Радојчић „Јевреји у ваљевском крају“, *Колубара*, Велики народни календар за просту 2003. годину, Ваљево, 2003.
- 2) „Одликовања заслужних руководиоца народноослободилачког покрета ваљевског краја“, *Све за победу*, Ваљево, 19.7.1945.
- 3) Милосав Бојић „Са Београђанима у Посавском одреду“ у: *Годишњак града Београда*, књига VIII, Београд, 1961.
- 4) „Борили смо се и страдали да бисмо срећно живели“, *Све за победу*, Ваљево, 19.7.1945.
- 5) Павле Петковић „Борбе Тамнавског батаљона у Подгорини и Тамнави у децембру 1941. године“ у: *Гласник Историјског архива Ваљево*, број 6, Ваљево, 1971.
- 6) „Организовање партизанских одреда 1941. године“, *Све за победу*, Ваљево, 5.7.1945.
- 7) Зоран Јоксимовић „Хронологија 1941. године“ у: *Гласник историјског архива Ваљево*, број 6, Ваљево, 1971.
- 8) Петар Вишњић „Разбијање партизанских одреда код Ваљева почетком 1942. године“ у: *Војноисторијски гласник*, број 4, 1965.
- 9) Проф. Армандо Морено „Другови из Хашомер хацаира“, *Билтен Савеза јеврејских општина Југославије*, Београд, мај, 2002.
- 10) Милан Сикирица „Развитак народне власти на територији ОК Ваљево“ у: *Гласник историјског архива Ваљево*, број 2/3, Ваљево, 1967.
- 11) Милорад Радојчић „Стеван Борота и Јосип Мајер“, *Напред*, Ваљево, 19.3-2.4.1982.

- 12) Здравко Ранковић „Новине ваљевских партизана“ у: *Гласник Међуопштинског историјског архива Ваљево*, Ваљево, број 15 - 16, 1981.
- 13) Гојко М. Табаковић „Лице и наличје Ваљева“, *Наша борба*, Београд, 10.5.1942.
- 14) Милосав Самарџић „Комунизам у Србији“, *Пресс*, Београд, 24.11.2010.
- 15) Сава Вујиновић „Хватање целог црвеног штаба“, *Наша борба*, Београд, 19.4.1942.
- 16) Сава Вујиновић „На црвеном хлебу“, *Наша борба*, Београд, 19.4.1942.
- 17) Бора Карапанџић „Мајер и Борота“, *Наша борба*, Београд, 15.3.1942.
- 18) Н.С. „Силом сељак заробио три комунистичке вође и предао их четницима“, *Ново време*, Београд, 17.10.1941.
- 19) „Ваљево организује борбу против комуниста“, *Ново време*, Београд, 28.10.1941.
- 20) В.Р. „Хватање једног од највећих комунистичких крволока“, *Обнова*, Београд, 27.10.1941.
- 21) „Ко су целати српског народа“, *Обнова*, Београд, 18 - 20.11.1941.
- 22) „Уништење комунистичке банде злогласног разбојника Бороте“, *Обнова*, Београд, 26.12.1941.
- 23) „Мени није било тешко тестерисати људске главе“, *Ново време*, Београд, 5.3.1942.
- 24) „Ухваћен крволок Стеван Борота“, *Ново време*, Београд, 28.2.1942.
- 25) Лазар М. Чолић „Ликвидација комунистичке акције у ваљевском крају“, *Обнова*, Београд, 10.3.1942.

- 26) „Уништен Посавско - Тамнавски комунистички одред“, *Ново време*, Београд, 1.3.1942.
- 27) „Борота обешен јуче у Ваљеву“, *Ново време*, Београд, 28.3.1942.
- 28) В.Л. „Посавско - Тамнавски комунистички одред уништен до последњег човека“, *Обнова*, Београд, 28.2.1942.
- 29) „Иштван Борота уморио је најстрашнијим мукама преко две стотине Срба“, *Обнова*, Београд, 5.3.1942.
- 30) Лазар М.Чолић „Два међународна комунистичка зликовца Иштван Борота и Јосиф Мајер побили су преко 500 најбољих Срба“, *Обнова*, Београд, 6.3.1942.
- 31) Драган Глишић „Танасијевић Богољуб Боца“, *Тамнавске новине*, Уб, 2.7.1981.
- 32) „У славу Тамнавске чете“, *Тамнавске новине*, Уб, 2.7.1981.
- 33) Ж. Ранисављевић „Последњи дани Тамнавског одреда“, *Тамнавске новине*, Уб, 25.11.1983.
- 34) Милорад Радојчић „Рајко Михаиловић неуморни војник Партије“, *Тамнавске новине*, Уб, 28.5, и 21.7.1982.
- 35) Милан Миловановић „Вешање Свете и Добросава Симића није застрашило народ“, *Тамнавске новине*, Уб, 1.10.1982.
- 36) Славко Одић и Славко Комарица „Са дневником 342. Немачке дивизије кроз Србију“, *Борба*, 16.10.1969.
- 37) В.Л. „Најзлогласнији комунистички вођа Стеван Борота пао је у руке властима“, *Обнова*, 27.2.1942.
- 38) „Од комунистичке акције страдало је највише српско село“, *Обнова*, 9.3.1942.

САДРЖАЈ

Увод.....	2
Долазак у Посавски одред и прве акције.....	5
Напад на Уб.....	11
Септембар.....	13
Догађај у селу Попучке.....	16
Октобар.....	28
Новембар.....	36
Децембар.....	43
Јануар.....	57
Фебруар.....	62
Саветовање на Маљену.....	63
Уништење одреда и заробљавање.....	71
Како су ухваћени Борота и Мајер.....	73
Квислиншка штампа о хватању Бороте и Мајера.....	83
Обеђени у истом дану.....	89
Одликовања и друга обележја.....	103
Прилози.....	105
Текстови у квислиншкој штампи.....	106
Записник са саслушања Стевана Бороте.....	123
Записник са саслушања Јосифа Мајера.....	130
Извори.....	140
Литература.....	140
Чланци.....	143